CIMELIA
0 644
kat.kom.

Biblioteka Jagiellońska.

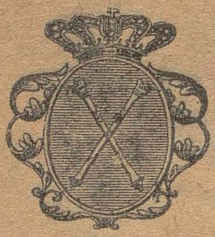

IV. a. 2.

IV. a. 2.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0015301

B J
C

644

CIMELIA

G. V. 69 b

Hist. 497-

K. f. 39.

DE SIGIS MVNDO, PRIMO REGE POLONIÆ, &c. DVO Panegyrici funebres, dicti Cracouiæ in eius funere. Nempe,

SERMO SAMVELIS

Episcopi Cracouiensis, & Regni Poloniæ Cancellarij.

ORATIO MARTINI

Cromeri, Canonici Cracouiensis, & Oratoris Regij.

ECCLES. XLVII.

Christus purgauit peccata ipsius,
Et exaltauit in æternum Cornu eius.
Et dedit illi Testamentum Regni,
Et sedem gloriæ in Israël.

EX OFFICINA FRANCISCI Behem Typographi. Anno M. D. L.

CVM GRATIA ET
Priuilegio Sacrarũ Maiestatum,
Cæsaris ac Regis Rom. Duo-
rum fratrum, Ad
Septennium.

Cim. O. 644.

REVEREN

DISSIMO IN CHRISTO

PATRI AC DOMINO, DOMINO

Ioanni DVBRAVO, Episcopo Olumucensi in Morauia, Principi in Regno Bohemiæ, Domino & Patrono suo Colendissimo, Ioan. Cochlæus

S. P. D.

ETSI non dubito, Reuerendiss. Dominationi tuæ probè notum et compertum esse, q̃ piè ac magnificè peractum sit laudatissimi Regis SIGISMVNDI celeberrima parentatione funus, in Amplissima ciuitate Cracouiensi, quæ ciuitati tuæ uicina est.

Celeberrima Parentatio.

Vbi tot fuere præsentes Heroicæ Personæ utriusq; sexus, ac tot Regum et Principum Clarissimi Oratores, una cum splendidissimo Senatorum, Palatinorũ, Castellanorum, aliorumq; Procerum & Nobilium, Equitumq; totius Regni Poloniæ cœtu, qualem sane ac quantũ antea nunq; (ut existimo) uidit POLONIA: Quemadmodum conijcere licet ex funebribus multorũ Orationibus, quarum bona pars per Typographos Cracouiæ euulgata est.

Thesaurus uirtutum.

Mihi tamen, pro tanti Regis uirtutibus & meritorum gloria, & bonorum operum fideiq; imitatione, dignum & operæprecium uidetur, ut tantus uerarum uirtutum thesaurus,

rus, non sub unius Regni aut Prouinciæ medio absconditè ponatur: sed positus potius super candelabrum Catholicæ Ecclesiæ, luceat omnibus, qui in domo Dei sunt, ut uideant tanti Regis opera bona, quæ optima fide in hisce duobus Panegyricis referuntur: Et glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est, apud quem non est barbarus & Scytha, non seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Matth 5. Coloss. 3.

Fuit quidem olim in Polonia quoq; Scythica barbaries, ut fatentur omnes Cosmographi: sed per hunc Regem, in Domino piè defunctum, & per patrem Auumq; eius, Reges prudentissimos pariter ac fortissi- Scythica barbaries eliminata.

mos, ita instituti sunt Christiana sapientia & fide atq; religione plærique populi Septentrionales, literis quoq; & moribus imbuti, ut longê fœlicius ibi floreant nunc bonæ literæ & diuersarum linguarũ peritia, quám florent modo in omnibus Græciæ & Asiæ prouincijs. Hæc est enim diuina & præclara laus Vladislai aui, quod sese ac cunctam Lituaniã religioni addixit Christianæ, ditionesq; suas omnes, Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: Qui in cicuranda & á prodigiosis (ut non minus uerê q̃ eleganter hic refert CROMERVS) Dæmonũ superstitionibus, ad ueri Dei cultum conuertenda gente sua, agresti & barbara,

Vladislaus auus Sigismundi.

barbara, permultum laboris, operæ sumptusq; impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens Rex, Doctoris & Apostoli munere fungi apud rudem & uilem plebeculam, cum sacerdotes nostri, eius linguæ penitus essent imperiti. Hæc ille de auo. Patris autem eius Kazimiri Regis quandam ego Epistolam unam interserui historiæ Hussitarum, quam superiore anno ædidi, in qua ille pijssime inuitauit in regnum suum, admirabilem uirum, Ioannem Capistranum, inter cætera his sane uerbis. Kazimirus pater Sigis. lib. 10 fol. 368.

Tu autem Pater mi, Bohemicæ gentis reductione (quantum fas erit) expedita, ingredi & ui- Epistola eius ad Io. Capistranū.

sere Regnum nostrũ Poloniæ non graueris: sed per nos rogatus, declina paululum, & nos filium tuum deuotum, precor & per misericordiam Domini obtestor, ne prætereas. Est nobis Regnum Poloniæ, tenaci fide Catholicam religionem obseruans. Est & Ducatus LITVANIAE, cuius populos Genitor noster clarissimæ memoriæ Vladislaus, Poloniæ Rex Christianissimus, ab Idolorum cultura, ad unius ueri Dei agnitionem reduxit. Vtriusq; dominij nostri populus, magnopere te gestit uidere, & tuam præsentiã summo desiderio & summa prece exoptat. Sunt præterea nobis terræ RVSSIAE latissimæ,

mæ, quæ etsi fidem profiteantur Christianã, in sectam tamen Græcorum dudum pertractæ sunt. Extant multi, qui sola fama nominis tui pellecti, renunciare ueteri sectæ & ritui, & ingredi uiã quam monstraueris, repromittunt. Hæc & id genus multa Kazimirus pater.

Sigismundi Regis Edictum contra Sectas.

Ipse uero Sigismundus Rex, quanto zelo & studio restiterit nouis hoc tempore sectis, in primis Lutheranæ, multis declarauit Edictis. In quorum uno (quod in Commentarijs nostris recitatum nuper ædidi) sic exorsus est. Audimus permultos esse in Regno nostro factiosos, & nouandarum rerum cupidos homines. Qui sectas, ab Orthodoxis

patribus in Vniuersalibus Concilijs reprobatas, non in occulto solum sectantur, sed & publicè profitentur. Et post pauca. Quæ res (inquit) quám fœliciter uicinis circumcirca regionibus ceciderit, nemini obscurum est. Videmus enim luce meridiana clarius, quantæ seditiones, quãtæ cædes, bonorũ direptiones, et quanta rerũ omnũ perturbatio, quanta pietatis ruina, quanta denique honestatis euersio ex his initijs excitata sit. Hæc & id genus complura Sapientissimus iste & in fide Maiorũ Constantissimus Rex, ad subditos suos. Quemadmodum eleganter & copiose ad longum cõmemorauit de eo in suo sermone, Re-

ueren-

uerendiſs. Pater, Dominus Samuel, Epiſcopus Cracouienſis. Quo equidem ſermone, nihil fide, et imitatu dignius exiſtimo. Quis enim ſuſpicari queat, tantum uirum auſum fuiſſe, contra cor & conſcientiam ſuam, in conſpectu & conſeſſu tot Heroum, Oratorumq; et Procerũ totius Regni, aliquid de hoc Rege affirmare, de quo poſſit iure argui aut reprehendi, tanq; de mendacio, cum omnia tot teſtibus, qui uiderunt & audierunt, probare facile potuiſſet? Samuel Epiſcopus Cracouienſis

Longe alia igitur eſt huius Panegyrici ratio quàm aliorum, qui quantumuis grauiter & ornate dicti aut ſcripti fuerunt. Inter quos ſane præcellere mihi uidetur is, qui Panegyricus de uirtutibus defuncti.

qui á Plinio secundo dictus est maximo ac potentissimo Imperatori Vlpio TRAIANO. Vbi dixit Consul in Senatu coram grauissimo & ueri amantissimo Principe, in consessu tot Consularium ac dignitate fulgentiũ & eminentium uirorum, quibus res gestæ & uirtutes Principis notæ erant & perspectæ. In hoc autem Panegyrico Cracouiensi, dixit Episcopus, quouis Consule maior & eminentior dignitate. Dixit Pastor, eius gerens uices, qui in Euangelio dicit: Ego sum uia, ueritas, & uita. Dixit Cancellarius Regni, cui omnia Regis tam priuata quàm publica negocia, totiusq; uitæ acta percognita

Panegyricus sermo fide dignus.

gnita erant. Et dixit ex animo, sine omni fuco & adulationis figmento, sine spe lucri aut mercedis temporalis, sine ambitione altioris honoris aut dignitatis, cum esset eo in loco summus Pontifex. Et dixit ex certæ ueritatis fiducia, fretus tot diuinæ scripturæ testimonijs.

Ausim igitur dicere, nihil me in hanc usq; diem legisse aut uidisse, ad stabiliendam Catholicæ fidei ueritatem, Ecclesiæq; authoritatem antiquam, aptius aut accommodatius huius Episcopi & Cancellarij Panegyrico isto. Quod si corda errantium & ab unitate Ecclesiæ abhorrentium, non tetigerit, nec ad samora consilia conuerterit, signum est profesto

Tremenda sententia multorum.

profecto tremendæ illius sententiæ, quæ in filios Eli summi Sacerdotis prolata habetur in primo libro Regum: Et non audierunt (inquit) uocem patris sui, quia uoluit Dominus occidere eos.

Spes ædificationis multorum.

Visum itaque mihi est, has pias & doctas Orationes funebres, sub Clarissimi Nominis tui, Reuerende ac Generose Antistes, patrocinio, hinc mittere Moguntiam ad Affinem meum Typographum, ut illic in corde & umbilico Germaniæ denuò excudantur, & in uniuersum Orbem Christianum fœliciter dispergantur, non sine certa spe fructus & ædificatio-

ficationis multorum, quos Sectarum nouitates multis iam annis in fide Ecclesiæ malè conturbarunt. Bene uale. Ex Vratislauia VIII. Calendas Martias. M.D.L.

SERENIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISmundo Augusto, Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogetiæ, &c. Domino & hæredi, Domino Clementissimo, Samuel à Macieiowice, Episcopus Cracouiensis, & Regni Cancellarius

S. D.

Vm habitũ per me sermonem in funere diui patris tui, cui tu pro tua pietate, perhonorificè, Regio sane sumptu & apparatu, iusta persoluisti, à pluribus expeti uiderẽ, quandoquidem ingens erat describendi labor futurus, operæ precium me facturũ esse putaui, si typis eum excusum, in lucem prodire permisissem: Quem ad te, Rex Auguste, mittendum, nominiquè tuo dicandum esse

esse duxi. Cui enim dicarem rectius, quàm tibi, ad quem sicut hæreditatis paternæ successio, ita factorum etiam eius imitatio, propriè pertinere uidetur: ut non Regni magis & fortunarum, quàm uirtutũ, & morum optimi Regis illius te successorem esse factum, intelligant & lætentur omnes. Necq; enim longius exempla te petere necesse est, iustè cum fide, pietateq; uitam degendi, domi habes unde ea sumere possis. Nam, quæ magna tua fœlicitas, necq; postrema laus est, eo te patre nasci, diuinitus tibi contigit, cui cum in omni alio uirtutum genere, tum præsertim pietate, religione, sanctimonia, nullum ætas hæc nostra similem Regem tulisse uidetur. Quamuis autem hæc omnia, quæ laudem in eo approbationemq; hominũ merentur, solius Dei sunt munera: Quid enim habet quisquam nostrum, quod ab eo non acceperit? aut quis est mortalium, qui aliud quicq̃ ipse possit ex se, quàm peccare?

Filio Regis dicatus sermo.

Omnium uirtutum exempla a parẽte.

Dei munera.

peccare? tamen qui sua ipsius bona coronat in misericordia & miserationibus, is hęc ipsa munera sua, has ipsas uirtutes, quibus patrem tuum affluenter ornauit, præmijs etiam afficere, atq; omni genere fœlicitatis, nō huius modo temporarię, uerū etiam illius ęternę, eum cumulare dignatus est. Proprium enim hoc est, & perpetuum diuinę benignitatis, á quibus piè colitur, ijs prosperos rerum omnium successus largiri. Sicut Dauid Regi, sicut Asa, Iosaphat, Ezechiæ, Iosiæ factum esse, sacra Regū narrat historia. Quos ita diuus pater tuus, uitam cum fide, iustitiamq; colendo expressit, ut neque mansuetudine, neque pietate, neq; fiducia erga Deum, cuiquam illorū secundus fuisse uideatur. Inde adeo contigit illi diuino beneficio, quod sicut mansuetus ille Rex, ita & noster hic Dauid, mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & diuitijs, & gloria. Quas non uidit ætas hæc nostra, passim in orbe toto

Prosperitas ex Dei cultu

Bella ubiq;

tóto Christiano bellorum tempestates, & procellas? quos tumultus? quas non modo ciuitatum, oppidorum, castrorum, uerum etiam terrarum, prouinciarum, regnorum euersiones, direptiones, inflammationes? Non dicam de urbe Roma, non de Italia uniuersa, non de Galliæ, de Angliæ, de Daniæ, de Scotiæ, decq; Suetię Regnis, in quibus qui fuerint motus, quæ rerum conuersiones, hoc æuo nostro, quis est qui sine dolore & lachrymis commemorare queat? De finitimis, tantũ nobis nationibus dicam. In conspectu est nuper adeo florentissimum Hungariæ regnũ, quod nunc in quàm durã, & ipsa etiam morte acerbiorem seruitutem, magna ex parte redactum sit, uidemus. Proxima est nobis Germania quoq;, quàm ampla? quàm copiosa? quàm abundans uiris fortibus? Verum & illa sua laborans magnitudine, suis ipsa uiribus fracta, quas calamitates nõ pertulit, proximis superioribus

Regnum Hungariæ.

Mala Germaniæ.

ribus annis? quas clades non accepit? quæ in ea hominũ? quæ oppidorum? quæ populorum strages æditæ non sunt? Sola Polonia maximo maximi Dei beneficio fuit in hunc usq; diem ab ea calamitate immunis, quę reliquas orbis Christiani partes omnes propè peruasisse uidetur. Quam autem eius rei causam esse dicemus? num quod hostes nobis defuerunt, qui nos fortunasq; nostras uexatas, direptas, euersas cuperent? Atqui si qua gens alia, nostra præ cæteris, omni genere hostium, & eorum quidem potentissimorum circumsepta, & modo non circumsessa est. Viribus ergo illos, aut arte aliqua, & ingenio superauimus? Quamlibet nos amemus licet, tamen neque numero Moschos, neq; robore Scythas, siue quis Tartaros uocare malit: neq; calliditate Valachos, neq; scientia rei militaris, finitimas nationes, quibus cum bellum nobis fuit, superamus. Sola fuit pietas, religio, fides in

Florens Polonia.

Deum

Deum firma, ſtabilis, & inuiolata, Diui patris tui, Regis noſtri, præclare de nobis meriti, quæ nos, quæ fortunas noſtras, quæ ſtatū huius Regni incolumē conſeruauit. Huic acceptum ferimus, quod cæſis toties & profligatis hoſtibus, diuturna pax & tranquillitas huic Regno parta eſt: quod nō modo quę creabātur diſcrimina, & pericula ab eo propulſata ſunt, uerū etiam ne maiora inferrentur, q̄ quæ ſuſtineri aut arceri poſſent, prouiſum eſt. Quod Regnū hoc multò florētius ad te tranſmiſſum eſt, nō modo quàm ipſe Diuus parens tuus acceperat, ſed etiam quàm fuit aliquando poſt hominū memoriā. Amauit Deus patrē tuum, & ornauit eum. Amauit eius pietatē, amauit religionē, amauit purā fidem & incōtaminatam, quam ille qualem á maioribus ſuis religioſiſſimis Regibus acceperat, talem ad extremum uſq; uitæ ſuæ ſpiritū retinuit, tibiq; de manu in manū tradidit, te hæredem illius & ſucceſſorem inſti-

Fides & religio patris.

Optima hæreditas religio patris.

tuíſt. Quam tu hæreditatem cum cæ-
ueris, libentius etiam, q̃ aliam quamuis
eam adire debes: ſi te, ſi regnũ tuum, ſi
nos fortunasq̃ noſtras, ſaluas eſſe uis.
Quæ nos omnia non alia ſpe, fidei po-
teſtatiq̃ tuæ cõmiſimus, quàm quod
ueſtigia ſancti patris tui, cũ aliis in re-
bus, tum in Deo illius exemplo piè co-
lendo, te perſecuturum eſſe perſuaſum
habemus. Quam tu opinionẽ de te no
ſtram, indies magis atq̃ magis confir-
mabis, ut nõ magis nomine, q̃ uirtute
pietateq̃ Chriſtiana, diuum parentem
tuum te referre uideamus, & eum in te

Vt ſeruetur religio patris.

uiuere ſentiamus. Hæc ſola eſt ſeruandi
noſtri, ſeruandiq̃ tui ratio. Nec eſt ex-
tra hãc ulla alia, qua tu, qua nos quoq̃
ſalui eſſe poſsimus. Patrem piè in Deo
colendo imiteris oportet, ſi paternæ
fœlicitatis hæres eſſe uis. Ecce ego,
quem ſuæ uoluntatis interpretẽ Deus
eſſe uoluit, promitto tibi & ſpondeo,
illius nomine, qui cum ſit ueritas, falle-
re neſcit: omnia tibi tuta fore & tran-

quilla,

quilla, neq; defuturã patris tui in rebus gerendis fœlicitatẽ: si cuius filius, hæres & Regni successor es, eius iustitiam fueris & pietatẽ imitatus. Quod cum ultro facias, facturũ etiam te deinceps semper spem nobis minimè dubiam ostenderis, currentẽ, quod aiunt, pluribus hortari necesse non est. Itaq; ad eũ, de quo scribere cœpi, sermonẽ meum redeo. In quo (ut sunt uaria hominum iudicia) non deerũt fortasse, qui multa desiderẽt. Artẽ alij in tractando, splendorẽ orationis alij, & uerborũ elegantiam requirẽt. Quibus nos paucis respondebimus: Non fuisse nobis propositũ declamantis more, arté dicendi in sermone hoc nostro ostẽtare, quam illi ipsi, qui præcepta artis tradiderunt, celari ab oratore maxime in dicendo uolunt: sed artem potius bene uiuendi subiecto ante oculos domestico sancti Regis exemplo docere nos uoluisse.

Ars bene uiuendi proponitur, nõ ars dicendi.

De peruulgando uero sermone hoc, cum à nobis initio conscriptus fuisset,

minime nos cogitasse: quandoquidem uernacula lingua à nobis habendus erat, ita ut habitus etiam est. Quod si tum in lucem eum ædendum esse putauissemus, plus tamen curæ in eo expoliendo posuissemus: quo illorum etiam auribus pro uirili nostra, satisfacere nobis licuisset, qui nihil ferre possunt, quod Latinè, & quidem eleganter scriptum non est. Posteaquam uero sermo fuit à nobis habitus, grauissimis Reip. negocijs, quæ tua Maiestas non ignorat, occupatis, tantum nobis ocij non dabatur, ut quæ uel ad dispositionem eius, uel ad elocutionem pertinent, ijs diligentius expendendis uacare potuissemus: Cum præsertim qui nobis in eo exigendo molesti fuerunt, ij morā longiorem ferre nequirent. Quare sicut initio scriptus à nobis fuerat, ita typis eum curauimus peruulgandum. Abs te peto, Rex inclyte, quicquid eius est, quod tibi per nos offertur, ut id grato animo accipias. Neq; semel audiuisse

contentus

contentus, legas etiam iterū atq; iterum qualiacunq; scripta hęc nostra: quorū lectionem fructū tibi tamen aliquem allaturam nobis persuademus. Quod superest Deum precor optimum Maximum, ut te nobis diu florentem & incolumem cōseruet, ut cum sanctum Regem patrem tuum nobis ereptum esse, non scire non possimus: possimus tamen non sentire, cum te uestigijs eius incedentem uiderimus. Quod pro sua magis ineffabili bonitate, quam pro nostris meritis, præstare nobis dignetur is, qui fons est & author bonorum omnium, Dominus noster Iesus Christus. Quem etiam atq; etiam supplex precor, ut diuturnam incolumitatem & rerum omnium prosperitatem tibi largiatur. Datum Cracouiæ XI. Calend. Septembris, Anno à Christo nato M. D. XLVIII.

Non sentire patrē obijsse.

SERMO

HABITVS PER RE-

uerendiss. in Christo Patrem, Dominum Samuelem Macieiowski, Episcopum Cracouiensem, & Regni Poloniæ Cancellarium, in funere Serenissimi Domini Sigismundi primi Regis Poloniæ.

Thema huius sermonis.

Eatus diues, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris: Quis est hic, & laudabimus eum, Ecc. 31.

Vetus hic mos est, et longo usu iam inde à multis sæculis in Eccle-

sia

sia Dei receptus, qui in fide & confessione Christi obdormissent, quique memoria dignum aliquid gessissent, eos ex loco superiore in æde sacra laudandi: non solum ut qui debebatur eorum uirtuti fructus, is tributus uideretur, cum aliam illi longe, quàm temporariam hanc mercedem expectent; quibus à Christo dictum est, Merces uestra copiosa est in cœlis: uerum etiam ut & consolationem ex eorum obitu propinqui lugentes accipiant, & ad eorũ imitationem accendantur, quos tam gratam sui memoriam reliquisse uident. *Matth. 5.*

Hoc Sapiens ille dixit: Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Sicut enim umbra corpus, ita uirtutem laus & *Prou. 10.*

gloria

Princeps maximus in Israel.

gloria comitari consueuit. Quare cum obdormierit nuper in Christo sæculorum Princeps dignus memoria, nō tam dominus quàm parens noster, patriæq; nostrę, Sigismundus Rex: quandoquidem indignus ego pastoris in hac Ecclesia locum teneo, laudato mori satisfacturus, officij mei esse duxi, res gestas illius & uirtutes, recensere magis enumerādo, quantum temporis breuitas patietur, quàm exornare dicendo. De quo licet eadem uerba mihi usurpare, quæ dixit olim Dauid de Abner Principe militiæ: Num ignoratis, quoniam Princeps & maximus cecidit hodie in Israël? Nam reuera cecidit hodie, quod nemo uestrum ignorat, Princeps maximus in Israël,

2. Reg. 3.

Princeps

Princeps multorum populorum, Princeps innumerabilium uirtutum, Princeps consilij, clementiæ, fortitudinis, iustitiæ, continentiæ, pietatis, grauitatis, religionis, sanctimonię: magnus natalium splendore, maior gestarum à se rerum gloria, maximus omnis generis uirtutum excellentia.

Hic itaque tantus Rex, neque magis aliorum, quàm suijpsius & suarum affectionum Rex, Princeps, moderator, omnium maximus in Israël, in populo Christiano, qui uerus est Israël, non secundum carnem, sed secundum promissionem, cecidit hodie. Et uenit illud, quod ab eodem hoc Iesu Syrach dictum est: Rex hodie est, & cras morietur. Rom. 9. Eccle. 10.

Cum

Cum enim homo morietur, hæreditabit serpentes, bestias, & uermes? Vbi nunc maiestas eius? ubi splendor? ubi gloria? Gloria eius,
1. Mach. 2 sicut scriptum est, stercus et uermis est. Hodie extollitur, & cras non inuenietur, quia conuersus est in terram suam. Ecce gloria Regum, quatenus ad ea quæ sunt externa, spectat. Ecce splendor Principum,
Luc. 12. ecce pompa magnatum, Sicut fœnum quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur. Sed est alia uirtutum gloria, de qua scriptum est: Semen eorum & gloria eorum non derelinquetur: Corpora ipsorum in pace sepulta sunt,
Eccl. 44. & nomen eorum uiuet in generationem & generationem. Sapientiam eorum narrent populi, &

laudem

laudem eorũ nunciet Ecclesia. De hac gloria, de laude sancti Regis nostri dicturus, hesternæ diei Epistolam enarrandam sumpsi. Quæ cum in memoriam sancti Martyris Christophori lecta sit, recte ad hunc nostrum accommodari potest: qui memor membra sua templum esse Spiritus sancti, quem haberet à Deo, secꝫ nõ esse suum, sed emptum precio magno: quod di- 2. Cor. 6.
uum Christophorum fecisse legimus, glorificabat & portabat Deum in corpore suo: portabat Christum in mente sua, ut & ipse Christophorus recte uocari potuerit: nõ quod manibus aliquando suis Christũ gestauerit, sed quod nunquam illum ex animo suo elabi passus sit. Sed iam ipsum Iesum filium

Syrach

Thematis declaratio.

Syrach dicentem audiamus: Beatus, inquit, diues, qui inuentus est sine macula. Beati esse uolunt omnes, quid autem sit beatos esse, nesciunt omnes: ne inter ipsos quidem Philosophos, in quo beatitudo uera cõsisteret, conueniebat. Alij in corporis, alij in fortunæ, alij in animi bonis beatitudinem collocabant. Hinc sanctus Dauid: Beatum, inquit, dixerũt populum cui hæc sunt, nimirum salus & incolumitas, diuitiæ & abundantia: At beatus, inquit, ille populus, cuius Dominus Deus eius. Beatum dicit Dauid, non qui corporis, non qui fortunæ bonis abundat, sed qui detrimentum hęc omnia facit, & arbitratur ut stercora, dum Christum lucri faciat.

Psal.143.
Phil.3.

Hoc

Hoc beatitudinis genere, Rex noſter Sigiſmūdus imprimis fuit beatus. Sed neq; cætera illi defuerunt, uel corporis, uel fortunæ, uel animi bona. Vidiſtis omnes quæ fuerit corporis in eo plus quàm Heroica ſpecies, procul etiam Principem oſtentans, quæ proceritas, quæ Regia oris dignitas. Vidiſtis faciem, ſic ex amabili quadam uenuſtate pariter ac Maieſtate temperatam, ut neq; gratia minueret reuerentiam, neq; dignitas officeret gratiæ. Vidiſtis talem oris habitum, qualem & hoſtes formidare, & uereri poſſent improbi: boni uero non poſſent non amare. Sic auguſtum, ut nihil amabilius: ſic rurſus amabilem, ut nihil eſſet auguſtius. Vt ſileam interim iſtos Bona corporis & fortunæ.

humeros, ista latera, uires istas & robur, quibusuis Principe dignis muneribus obeundis par. Non illum frigus, non æstus offendebat, cum esset ualetudine quoq; firma satis, quoad ætas ferre potuit. Nam cum ad octogesimū annum propius accessisset, nihil iam restabat amplius, q̄ labor & dolor, itaq; nihil ei defuit in corporis bonis.

Psal. 89.

Sed & fortuitis illis abundabat, inter quæ præcipuum habetur excelso loco natū esse: Quo nomine quid esse potuit Rege nostro beatius? qui Rex ipse, Regis fuit filius, quatuor Regum nepos, trium Regum frater, Regis & Reginæ patruus, Regis socer, Regis & Reginæ pater, Reginæ magnus patruus: ut siue sursum uertas oculos, siue

Nobilitas Generis.

siue deorsum, siue in quamcunque partem flectas, nihil nisi Reges uideas. Nam & paternum & maternum genus à Regibus duxit. Pater eius Cazimirus Rex fuit, Vladislai Iagellonis Regis filius. Mater Elisabetha Alberti Rom. Hungariæ & Bohemiæ Regis filia, Archiducis Austriæ. Atque ita utroq; auo Rege prognatus est. Patruũ habuit Vladislaum, Hungariæ & Polonię Regem: Auunculum Ladislaum, Hungariæ & Bohemiæ Regem: fratres Reges tres: Vladislaum Hungariæ & Bohemiæ, Ioannem Albertum & Alexandrum Poloniæ: Nepotem ex fratre Ludouicum Hungariæ & Bohemiæ: neptem ex eodem Annam Ferdinandi Rom. Hun-

 gariæ

gariæ & Bohemiæ Regis uxorem, Generũ Ioannem Hungariæ Regem, cui filiam suam Isabellam collocauerat, cuius etiam antea sororem uxorem duxerat: Proneptem Elizabetam Poloniæ Reginam, quæ filio eius huic Regi nostro nupserat, Ferdinandi Romanorum, &c. Regis filiam. Habuit præterea fratrem Fridericum Cardinalem, & alium Cazimirum, propter insignem uitæ sanctimoniam in diuorum numerũ relatum, qui hodie quoq; multis clarus est miraculis: Adeo, ut ipsos etiam cœlites arcta sibi necessitudine coniunctos habuerit. Nam & ex materno genere qui primus fuit Austriæ Dux, is primus Christianã fidem professus, si Raphaëli Volaterrano

no credimus, Martyrij coronam accepit. Diuus quoq; Leopoldus Austriæ Dux, in diuorum album asscriptus, multa & ipse ædidit miracula. His ergo prognatus est maioribus, non generis magis nobilitate, quàm uitæ morumq; sanctitate claris. Nam & Auus Vladislaus quanto studio Christiana fide Lituanos, Idolis deditos, imbuendos curauerit, annales nostri loquuntur. Non erubuit uere Rex Christianissimus, ipsa etiam fidei rudimenta ex præscripto sacerdotum docere, apud quos interpretis officio fungi non putabat indecorum. Sorores habuit septem, quarum quæ maxima fuit natu, Heduigis, Georgio Duci Bauariæ, cognomento Diuiti, nupsit. Cuius

Vladislaus auus quintus fuit Rex.

filia Elizabeth, Ruperto Philippi Palatini Rheni Electoris filio collocata est, ex qua duo filij prognati sunt, Philippus & Otto Henricus, qui fuit hic. Proxima Zophia Friderico Brandenburgēsi Marchioni in Matrimonium data est, ex qua octo filij processerunt, Cazimirus, cuius hic filius adest: Albertus iunior, Georgius, Albertus, quem præsentem uidetis, in Prussia Dux: Ioannes, Fridericus, Guilhelmus Archiepiscopus Rigensis, Ioannes Albertus, Gumbertus, filiæ quinque. Duæ uero Elizabethæ uirgines decesserunt. Quinta Anna Boguslao Duci Pomeranię, ex quo tres filios, totidem suscepit filias. Sexta Barbara, Georgio Saxoniæ Duci, ex qua tres

filij

filiȝ nati sunt, filię quinqȝ: Septima Elizabeth Friderico nupsit Duci Lignicẽsi. Habuit etiam ex priore uxore filiam Heduigim, quæ connubio iuncta est Ioachimo Marchioni Brandenburgẽsi Electori. Atqȝ ita præter etiã Imp. & Rom. Regiam Maiestates, qui nullum in terris habuerunt hoc Rege sibi genere propinquiorẽ, nec in Germania Dux fere fuit aliquis insignis, quem non arcta sibi habuerit affinitate copulatum. His natalibus quid esse potuit illustrius? quid hoc genere fœcundius? ex quo, tanqȝ ex equo Troiano, tot Reges & Principes prodierunt. Quod si, ubi amici ibi opes, quid esse potuit opulẽtius hoc Rege? tot amicis tam potentibus circũsepto?

Diuitiæ. Sed neq; illæ opes ei defuerunt, quæ diuitiæ uocantur. Scimus em̃ qui fuerit ſtatus Regũ noſtrorum ante hunc: Non modo nullas opes habebant recõditas, uerum etiam perexigua fuit Regni portio, quæ non ab alijs poſsideretur: tum per eos, qui ante hunc ad Regni gubernacula ſedebant, tot Caſtra, tot Oppida, tot Prædia pignori obligata fuerint. Simul ut uero noſter hic Rex fuit deſignatus, unius aut alterius anni interuallo centena millia aliquot diſſoluit, bona liberauit, pecuniæ tantum collegit, quantum uix ullum unq; Poloniæ Regem habuiſſe cõſtat. Quod ego in laudibus eius recenſere, & in beatitudinis parte numerare nõ auderem, niſi beatũ diuitem à Sapiente

piente dictum legerem. Nec enim existimare debetis, malas esse diui- 1. Tim. 4.
tias, cũ omnis creatura Dei bona sit: sed qualis est usus earum, tales sunt. Hoc est quod dicit Ambrosius, diuitiæ hominis ad redemptionem animæ debent proficere, non ad destructionem. Et thesaurus est redemptio, si quis eo bene utatur: Et iterũ laqueus est, si quis uti nesciat. Sed uideamus qualem diuitem beatum dicat Iesus Syrach: Eccl. 31.
Beatus, inquit, diues. Nunquid omnis diues? Minime uero, sed Diues sine macula.
qui inuentus est sine macula, qui post aurum nõ abiit, qui non speravit in pecunia. Primum ergo ut sit beatus diues, requiritur, ut habeat diuitias bene partas, deinde ut possideat diuitias, non possidea

tur ab illis: postremo, ut ne spem in illis collocet. Primũ illud ualde difficile est, ut sit diues aliquis, & inueniatur sine macula: ut nõ dolo aut fraude partas, ut nõ ex rapina & ex oppressione pauperum quæsitas opes habeat. Hoc est quod in eodem libro legitur: Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Hoc est quod Christus uocat diuitias, Mammonã iniquitatis. Hoc est quod dicit Hier. Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Quod si cui hæc fœlicitas contigit, ut diues inueniatur sine macula, sine fraude, sine rapina, sine oppressione, nondum is beatus est: Necesse est præterea, ut ipse post aurũ non abeat, sed aurũ potius abeat post ipsum: hoc est, ut ipse dominet auro, non

Eccle. 11.

Lucæ 16.

Post aurum non abijt.

aurum

aurū ipſi: ne ꝓpter aurū, quæ creatura dei eſt, relinquat creatorē, ſed propter creatorē potius ſi neceſsitas poſtulat, relinquat aurū. Hoc quoq; pdifficile eſt. Nā qui uolunt diuites fieri, incidūt in tentationē, & in laqueū Diaboli, & deſideria multa & inutilia & nociua: quæ mergūt homines in interitū & perditionē. Radix em̄ omnium malorum eſt cupiditas. Neq; ſine cauſa Poëta exclamauit: 1. Tim. 6.

Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? Verg.

Sed neq; tertium illud minus eſt difficile, non ſperare in pecunia & theſauris. Vbi eſt theſaurus tuus, dicit Chriſtus, ibi eſt cor tuum. Timotheum monet Apoſtolus: Diuitibus pręcipe non ſublime ſapere neq; ſperare in incerto diuitia Matth. 6. 1. Tim. 1.

rum,

rum, sicut sperabat diues ille, qui
Lucæ 12. dixit: Anima habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti cuius erunt? De ta-
Lucæ 18. libus diuitibus dixit Christus: Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt: facilius est enim camelum per foramen acus introire, & diuitem introire in Regnũ Dei. Ac ne quis de omnibus habentibus pecunias id esse dictum putaret, alio loco, quid uelit his uerbis explicat dicẽs:
Mar. 10. Quam difficile est confidentes in pecunia, in Regnum Dei introire.

Non omnis ergo diues à Regno Dei excluditur, sicut non om-

nis

nis diues beatus dicitur: sed is tantum, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abijt, qui non sperauit in pecunia. Talis autē diues difficulter inuenitur. Quare dicit Iesus Syrach: Quis est hic, & laudabimus eū. Quis est hic, cuius substantia nō fit urbs fortitudinis eius? Quis est hic, qui cum beato Iob gloriari posit, quod non putauerit aurū robur suū, quod nō dixerit: Obrizo, fiducia mea? Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in uita sua. Quàm est admirabile in igne uersari, & igne non uri: tam est illud admirabile, auro abundare, neq; uel malis artibus id adeptum esse, uel à recto illius causa non deflectere, uel fiduciam in illo suam non collocare.

Prou. 10.

Iob. 31.

Rex iste sine macula dicitur.

re. At de nostro Rege confidenter dicere possumus, ꝙ talis diues fuerit uere beatus. Nam si quisꝙ ditiũ, ille prę ęteris inuẽtus est sine macula. Audiuistis in his, quę proxime habita sunt, Comitijs, eũ Samuelis uerbis uos alloquentẽ. Meministis quę dixerit, pręsente Christo hoc Dei filio suo Rege nostro. Nõne hęc illius fuit oratio? Loquimini de me corã domino et coram Christo eius, utrũ bouẽ cuiusꝙ tulerim, aut asinũ: si quempiã calumniatus sum, si oppressi aliquẽ, si de manu cuiusꝙ munus accepi: & cõtemnam illud hodie, restituamꝙ uobis. Nonne taciti omnes assensi estis, ꝙ nihil eiusmodi fecerit? Nõne testatus est ille Deum & Christum hunc eius in die illa, ꝙ nõ inueneritis

1. Reg. 12.

ueneritis in manu eius quippiam? Fuit Rex optimus, innocēs manibus, & mūdo corde. Tantumq; ab eo abfuit, ut alieni sibi quicq; usurparet, ut de suo cederet potius. Nā quo fuit potentior, hoc diligentius cauebat, ne quid per potentiam feciſſe uideretur: Nō modo ab iniuria, uerū etiam ab omni ſpecie iniurię abſtinebat, memor eius quod ſcriptum eſt: Ab omni ſpecie mala uos abſtinete. Itaq; cum nullo mortalium gratior & iucundior fuit, q; cum illo uicinitas. Ipſe ſubmouebatur potius, q; ut ſubmoueret quenq;. Adeo ferre iniuriam Regiū eſſe magis exiſtimabat, q; facere. Inuentus eſt ergo iſte diues ſine macula. Sed neque poſt aurum abiit, ſed aurum potius poſt ipſum. Ipſe auro, non ipſi aurum

Pſal. 23.

1. Theſſ. 5.

imperabat. Quodq; scriptum est,
Eccle.10. Pecuniæ obediunt omnia, in ipso locum non habebat. Quin ipsi potius obediebat pecunia, cum semper illius loci memor esset: Diuitiæ
Psal.61. si affluant, nolite cor apponere.
Oblata sibi Regna recusauit. Itaq; ultro etiam oblatas sibi diuitias respuebat. Quæ Regna magis abundant auro & argento, q̃ Hungariæ Regnum & Suetiæ: utrunque tamen sibi delatum, itidem ut & Bohemiæ Regnum repudiauit, usq; eo fuit ab omni cupiditate remotus. Tanto magis dives, quãto minus appetebat. Non abijt ergo post aurũ, sed neq; speravit in pecunia & thesauris. Sonabat enim subinde in auribus
Matth.6. eius uox illa Christi: Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra,

ubi

ubi erugo & tinea demoliuntur, & ubi fures effodiunt et furantur: thesaurizate autem uobis thesauros in cœlo, ubi neq; erugo, neque tinea demoliuntur, & ubi fures non effodiunt nec furantur.

Omnem ergo fiduciam suam, non in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo collocabat, qui præstat nobis omnia abunde. Memor illius Prophetici: Beatus uir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Quare studebat esse dives in bonis operibus, facile tribuebat, communicabat necessitatibus sanctorum. Ideo nunc eius Eleemosynas enarrat omnis Ecclesia sanctorum. Multa in templa Dei ornanda, instauranda, noua etiam ædificanda, multa in ministros

Hiere. 17

Ornamenta Ecclesiarum.

ſtros eorũ conferebat. Non longe abire neceſſe eſt. Sacellum hoc in proximo uidetis, quanto ſumptu exædificatum, deinde quanta cura prouiſum eſt miniſtris, ut pie Deũ in illo colerent. Quid dicam de Ecclesia Cathedrali Vilnæ? quæ cum proxime cõflagraſſet, ipſius opera potiſsimum, & pecunia denuo eſt exædificata: Vt interim alia templa ſilentio præteream, quæ ille ſi non extruxit, ut extruerentur, uel pecuniæ partem, uel materiam tamen ſuppeditando, adiuuit. Neq; uero minorem uiuorum Dei templorum curam geſsit. Nam & in miniſtros Dei ſacerdotes, & in pauperes quoſuis, qua fuerit liberalitate, ſcitis.

Interea tamen euenit illi, quod

ſcriptum

scriptum est: Alij diuidunt pro- Prou. 11.
pria, & ditiores fiunt: Alij rapiunt
nõ sua, & semper in egestate sunt.
Sicut enim apud uicinos factum
uidetis, qui plurima rapuerunt
non sua, qui templa spoliauerunt,
qui ministros Dei suis fructibus
fraudauerunt, eos ad summam
tandem egestatem recidisse.

Sic contra noster hic, quo fuit li-
beralior in Ecclesias & earum mi-
nistros, quo plura tribuebat gen-
tibus, hoc abundabat magis, hoc
maiores opes reliquit. Adeo ue-
rum illud est: Fœneratur Domi- Prou. 19.
no, qui miseretur pauperis, & ui-
cissitudinem suam reddet illi.

Sed reliqua lectionis huius ui- Sancti quidam diuites.
deamus. Qui probatus est, inquit,
in illo: intellige in auro. Diuitiæ

D ij enim

enim & potentia, dicit recte quidam, quamuis Ethnicus, certissimum faciunt morum experimentum: Aut enim meliores propter hæc, aut peiores sumus. Quod enim index auro, hoc aurum est homini. Illud enim indicat qualis quisque sit. Sic probati sunt in auro Melchizedech Rex, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Dauid, & perfecti inuenti sunt. Sic post Christum quoq; natum, sancti Reges nonnulli probati sunt. Et inter alios Rex hic noster Sigismundus probatus est in auro, & perfectus inuentus est, uicit aurum, non est uictus ab auro. Et erit illi gloria æterna. Hoc præmium accipiet, uel accepit iam. Audiuisse enim eum speramus iucundam illam uocem, &

omnibus

omnibus expetendam: Euge serue bone & fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Sequitur in contextu: Qui potuit transgredi, & nõ est transgressus. Et quasi exponens quid sit transgredi, subiungit: Facere mala, & non fecit. His uerbis clarius etiam explicat Iesus Syrach, quomodo diues in auro probatus & perfectus inuentus sit. Nemo enim transgrediendi potestatem habet maiorem, quàm qui diues, qui potens est, cui fluunt ad uoluntatem omnia. Pauper si uelit nõ perinde transgredi potest, neq; enim parem habet facultatem: non desunt qui libere admoneant, qui prohibeant, qui metu etiam iniecto in

Matth. 25.

Qui potuit facere mala & non fecit.

officio contineant, ut si minus uirtutis amore, saltem pœnæ formidine à peccato arceatur. Propterea paupertatem Augustinus Philosophiæ magistram uocat, Chrysostomus uero quandam esse dicit manuductionem in uiam, quę ducit ad cœlum: Vnctionē Athleticā, exercitationem magnam & admirabilem, portū tranquillum. Opes contrà recte quidam uocauit irritamenta malorū. Nam & Sodomæ non alia memoratur iniquitas, nisi superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium. Necp sine causa Poëtæ Plutū cæcum finxerūt, non solum quod citra discrimen diuitiæ dignis contingūt aut indignis, uerum etiam quod quibus contigerunt, eos cæcos reddunt ac plæruncp

Ouid. Exe. 16.

runcp dementant: accedente præ-
sertim turba assentatorum, qui ex
stultis insanos faciunt, qui ad gra-
tiam omnia loquuntur. Quorum
hæ nonnunquam uoces audiun-
tur, Licere Principi quod libet,
Esse Principem solutum legibus,
Quòd Principi placuit uigorē le-
gis obtinere. Magna hæc est ma-
gnorum uirorū infœlicitas, quod
non fere ueritatem audiunt. Vnde
quidam dixisse fertur, Diuitum &
Regum filios nihil recte discere,
nisi equitare. Nam siue literas, siue
palæstram, siue quicquid aliud do-
ceantur, assentari omnes, cedere ac
submittere se, solum equum non
intelligentem priuatus ne sit sessor
an Rex, diues an pauper præcipi-
tare, si quis artem equitādi nesciat.

Cæterum

Cæterū quo difficilius est diuitem, & qui cum Imperio uersatur non transgredi, hoc est pręclarius. Recte ergo beatū uocat Iesus Syrach diuitem, qui potuit transgredi, & non est transgressus, hoc est, facere mala, & non fecit. Nam uitium in transgressione, uirtus est in modo. Sicut enim sanum dicimus corpus, in quo temperatæ sunt qualitates, ut neq; frigus, neq; calor, neq; siccum excedat, aut humidum. Si quid autem horū transgreditur, morbum uocamus: Ita est sanitas quędam animi, quę uirtus dicitur, quæ in mediocritate consistit, ubi temperatæ sunt affectiones. Est rursus morbus, qui uitium in transgressione, quæ nihil aliud est, quàm declinatio uel in

dextram

dextram uel in sinistram. Hoc est quod per Moysen præcipit Deus: Via Regia ambulabis, & non declinabis, neq; ad dextram neq; ad sinistram. Via Regia temperata est, nec plus in se habens nec minus. Verbi gratia. Via Regia prudentia est: ad dextram declinat, qui plus sapit q̃ oportet: ad sinistram, qui minus quàm necesse est. Transgreditur uterq;, transgrediendo peccat. Via Regia incedit, qui modum seruat, qui sicut Paulus admonet, sapit ad sobrietatem. Rex hic noster potuit transgredi, & nõ est transgressus, non declinauit ad dextram, cum sciret scriptum esse: Noli altum sapere, sed time. Et rursus: Non plus sapias quàm necesse est, ne obstupe- Deut. 5. Rom. 12. Rom. 11.

Prudens apud seipsum.

scas. Re uera si quisquam alius hic est grauissimus animi morbus, si quis apud semetipsum prudens

Rom. 12.

est, quod prohibuit Paulus dicens: Nolite esse prudentes apud uos-

Eze. 5.

metipsos. Propheta quoque comminatur talibus: Væ, inquit, qui estis sapientes in oculis uestris, & coram uobismetipsis prudentes. Inde hæreses, inde existunt schismata, dum se solum quis intelligere, cæteros omnes desipere: sibi apertos oculos, cæteros in uniuersum cæcos esse putat. Sed audite

Ioan. 9.

quid dicat eiusmodi Dominus: Si cæci (inquit) essetis, non haberetis peccatum: nunc uero dicitis, quia uidemus, peccatum ergo uestrum manet. Quæ, malum, ista est cæcitas mentis, cæteros omnes cæcitatis

tis condemnare, sibi soli apertos esse oculos existimare? Vnde autem ea oritur, nisi ex inobedientia? Sic primi parentes nostri, postquam ab obedientia Dei recesserunt, & de uetito ligno scientiæ gustauerunt, dicit scriptura, quod aperti sunt oculi eorum. Sic & Ionathæ, cum contra sui patris interdictum de melle gustasset, illuminati sunt oculi eius. Sed uæ illis, quibus ad hunc modum aperiuntur & illuminantur oculi. Per hanc enim illuminationem & Adam è Paradyso eiectus, & Ionathas Regni successione priuatus est. Caueant ergo sibi, qui ab Ecclesiæ obedientia cum recesserint, apertos sibi esse oculos gloriantur.

Male aperti oculi.

1. Reg. 14.

Irenæus

Gene. 2. Irenæus illum Gene. locum explicans: Ex omni ligno Paradysi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas: Ab omni (inquit) scriptura Dominica manducate, super elato autem sensu ne manducaueritis, ne uelitis esse sicut
Eze. 14. dñi, ne uelitis esse similes altissimo, sicut ille qui propterea de cœlo deturbatus est. Ne uelitis solis uobis uerum scripturarum intellectum arrogare: Quæ bonæ quidē sunt, sed elatus sensus malus est. Elatus
Sapientia quædā mala. autem sensus, est sensus priuatus, sensus singularis, sensus ab Ecclesiæ sensu dissidens, quando suum quis non Ecclesiæ spiritum sequitur, cuiusmodi Dominus comminatur, dicens: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum
Eze. 13. suum,

ſuum, & nihil uident. Fugite per Deum immortalem, fugite talem ſapientiam, quæ non eſt deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, Diabolica. Quis enim fructus eius Iaco. 3. niſi zelus amarus, niſi contentio, cum ea quę deſurſum eſt ſapientia, primū pudica ſit, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordię & fructibus bonis. Hanc diuus Rex noſter amplexus eſt, huic nitebatur. Non eſt exaltatum cor eius, neq; elati Pſal. 130. ſunt oculi eius: Non ambulabat in Eccleſ. 3. magnis, neq; in mirabilibus ſuper ſe. Altiora ſe nō quęrebat, fortiora ſe non eſt ſcrutatus. Non erat inter Rom. 12. alta ſapientes, uerum inter humilibus conſentientes: In captiuitatem redigebat intellectum ſuum, in 2. Cor. 10

obſequium

obsequiũ Christi, & corporis eius Ecclesiæ. Atq; ita non declinabat in dextrã, ut saperet plus q̃ oportet sapere: sed nec in sinistram declinabat, ut minus saperet q̃ necesse est, et imprudẽtia peccaret, quod fit ab ijs, qui temere agũt et præcipitãter. Cum puer esset, sancte fuit à parẽtibus educatus, nec; leniter sacris bibijs imbutus, & in Salomonis ac Iesu Syrach scriptis diligẽter ꝟ̃ satus. Ibi legerat ante omnẽ actum: Cõsiliũ stabile præcedat. Via stulti recta in oculis eius, qui aũt sapiens est, audit consilia. Qui agũt cuncta cõsilio, regũtur sapientia: salus, ubi multa consilia. Talibus præceptis puer imbutus, quoniã nõ priuatã, sed publicã totius Regni se personam sustinere intelligebat, ut nec; recte

Eccle. 37.

Pro. 12. et 13.

Pro. 11.

recte facere, nisi publico omnium bono: neq; peccare, nisi publico omniũ malo posset, non ulla de re sine cõsilio Senatorũ quicq; statuebat, quin etiã leuissima de re quęsitus, nõ nisi deliberatus respondebat. Memor eius quod scriptũ est: Sit aũt omnis homo uelox ad audiendũ, & tardus ad loquendum, tardus ad irã. Quare sermones ad mensurã proferebat, examinatos libra iustitiæ, ut esset in sensu grauitas, in sermone pondus, in uerbis modus. Videtis ergo, quõ prudenter & sapienter oĩa faciendo, Rex noster trãsgressus nõ est, quomodo uia regia incessit, nõ declinãdo in dextrã, ut plus q̃ oportet saperet: neq; in siniſtrã, ut minus sapere uideretur, præcipitanter aliquid agendo. Nunc

Iac. 1.

Nunc ad filiam prudentiæ fortitudinem ueniamus. Nam quæ prudentia destituta est fortitudo, ea nomen fortitudinis non meretur. Propterea Propheta iungit hæc duo, spiritum consilij & fortitudinis. Destruitur enim (ut sancti illius uerbis utar) fortitudo, nisi per consilium fulciatur. Quia quo se plus posse conspicit, eo deterius sine moderatione in præceps ruit. Est ergo uia Regia fortitudo quoque: Declinat ad dextram, qui temerarius est & audax: ad sinistrã, qui pauidus est & formidolosus.

Fortitudo filia prudentiæ.

Exe. 11.

Diuiditur autem fortitudo in res bellicas & domesticas. Vtraq; clarus fuit Rex noster. Bellica fortitudo quanta in illo fuerit tot uictoriæ declarant, quas insignes de

suis

ſuis hoſtibus reportauit. Fuit em̃ animo imperterrito, ut quoties neceſsitas poſtularet, obijcere periculis uitam ſuam non dubitaret. Atq; ita in ſiniſtram non declinabat: Multo minus autem in dexteram, nulla enim a' re magis fuit qua'm a' temeritate remotus. Pacis enim & tranquillitatis ſtudioſus, propulſabat magis bellum qua'm inferebat, neq; niſi neceſsitate compulſus, bella ſuſcipiebat, quod quanta mala ſecum traheret nõ ignorabat, neq; aliud in ſuſcipiendo bello, qua'm pacem quærebat. Non ille ſui fiducia peccabat, quam præſumptionem uocant, multo minus puſillanimitate. Sed magno quodam & excelſo cum eſſet animo, nulli

Pacis amator.

neq; homini, neq; perturbationi animi, neq; fortunæ succũbebat. Non metu frangebatur, nõ potestate mutabatur, nõ extollebatur prosperis, nõ mergebatur tristibus. Idem in illo uultus, eadẽ sem per frons apparebat, cum nulla mẽtis, qua uultus fingitur, fieret mutatio. Philosophorũ quorundam est sentẽtia, Sapiẽtis animũ talem esse, qualis est supra lunam mundi status, semper illic serenum est, nullæ apparent nebulę, nullæ pluuiæ, nullæ tempestates: talis erat animus Regis nostri, in quem nullæ propemodum perturbationes cadere uisæ sunt, ut non uerbo magis diceretur, quam esset re ipsa Serenissimus. Nam non modo tranquil-

Serenissimus.

lus

lus ipse fuit, uerum etiam tranquillabat & serenabat omnia, nõ suo modo in Regno, uerum & in alijs, ubicunque ciuile bellum excitari cognouerat, sedare pro uirili conabatur. Quanto labore, quãto sumptu suo, de Regno Hungariæ inter se armis disceptantes, Ferdinandum & Ioannem Reges, in gratiam reducere nitebatur? Quanto studio contendebat, ut inter Imperatorem & Galliarum ac Daniæ Reges, pacem conciliaret? Rex pacificus.

De sedanda uero seditione nuper in Germania coorta, credibile non est, quàm sollicitus fuerit. Neq; sumptibus parcebat ullis, quoties id aut Christianæ Reipublicæ necessitas, aut Re-

gni ſui rationes, aut ſua ipſius dignitas poſtulabat. Teſtantur hoc impenſæ factæ in Legatos, qui de componendis Regibus Chriſtianis, non ſemel miſsi fuerunt: & in eos, qui miſsi ad ſe eſſent liberaliter habiti. Teſtantur effuſæ ex fiſco pecuniæ in militem in finibus alendum, in ſarcienda damna, quæ ſemel & iterum per latrunculos quoſdam ex terris Maieſtatis eius Turcis & Tartaris illata fuerunt: In Tartaros muneribus deliniendos, quo eos quaſi in ſua ſemper haberet poteſtate. Teſtãtur ſoluta militibus ſtipendia, quæ à Ioanne Alberto & Alexandro fratribus debebantur. Dotes quatuor ſororibus numeratæ, quæ à fratribus promiſſæ,

Dotes.

miſsæ, neq; tamen miſſę fuerant, Filiabus uero duabus, quibus quę Paraphernorum nomine addita fuere, dotem etiam propemodum ſuperabant. Teſtantur tot inſanę ſubſtructiones in hoc Cracouienſi, in Vilnenſi, in Sandomirienſi, in Camenecenſi, Leopolienſi, Corcinenſi Caſtro, & alijs in multis locis: Nullus ut uno hoc in Polonia Regno fuiſſe Rex magnificentior uideatur. Quod quidem per hunc potiſsimum illuſtratū eſt, & celebrius factum, quàm fuit unq; antea. Ipſe ſplendorem in hoc Regnum, ipſe politiam primus inuexit, cum inter barbaros antea numerati fuiſſemus. Fuit ergo Rex noſter magno & excelſo animo in rerum

Magnificæ ſtructuræ.

externarum despicientia, sed non minore in perferendis doloribus, & aduersis tolerandis, quibus nequaquã animus eius frangebatur. Nam siue à Deo immittebantur aliqua, ut morbi & grauissimi totius corporis cruciatus, quos sæpe sustinebat: non sine quadam admiratione, beati Iob in eo patientiã uidere licuit, non modo murmurare contra Deum auditus non est, sed ne uerbum quidem asperius contra quenquam aliquod proferre uisus est. Siue etiam Satanæ insidijs tentaretur, forti atque infracto animo confisus in eo qui uicit mundum, qui conculcauit Leonem & Draconem: omnia tela nequissimi ignea, scuto fidei pro uirili

Patientia Regis

Ioan. 16.
Psal. 90.
Ephes. 6.

uirili sua extinguere conatus est, Deo conatum eius adiuuante. Siue homines etiam aliquando persequerentur maledictis, iniurijs, contumelijs incessérent, non alio animo tulit hæc, quàm tulerat olim Dauid, Semei sibi maledicentẽ, memor illius quod scriptum est: Melior est patiens uiro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbiũ. Recti se conscientia consolabatur, neque aliud maius & honestius uindictæ genus esse persuasum habebat, quàm ignoscere. Quod in magni cuiusdam Imperatoris laudibus positum acceperat, eum obliuisci nihil solere nisi iniurias: id ipse ita imitabatur, ut etiam superior euadere co-

2. Reg. 16

Prou. 16.

 naretur.

naretur. Nam nõ ignoſcebat modo, uerum etiam diligebat inimi-
Matth. 6. cos ſuos, iuxta Chriſti pręceptũ: Et bene faciebat ijs, qui oderant eum. Non uincebatur à malo, ſed uincebat in bono malum. Ac bona pro malis reddendo: Carbo-
Rom. 12. nes ignis cõgerebat ſuper capita perſequentium ſe. Atq; una hac re teſtatum cunctis faciebat, ſe filium eſſe altiſsimi, qui benignus
Lucæ 6. eſt etiam ſuper ingratos & ma-
Matth. 10 los. Neq; uero in ijs modo rebus fortitudo eius lucebat, ſed cum illud memoria teneret, non qui cœperit, uerum qui perſeuera uerit uſque in finem, ſaluus erit: ſumma in eo fuit laus perſeueran-
Eph. 4. tiæ. Non ille ut paruulus fluctuabat, neq; circumferebatur omni

uento

uento doctrinæ : Non erat si- Iac.1.
milis fluctui maris, qui à uento
mouetur et circumfertur, sed cum
esset fundatus super petram, nul-
læ pluuiæ, nulla flumina, nulli
uenti irruentes dimouere eum de Matth.7.
recto sensu, deq; uera Christi fide
potuerunt. Dicebat cum Hie- In fide
ronymo : Illam senex tenebo fi- constan
dem, in qua puer natus sum. Sed tia.
& alijs omnibus in dictis factisq;
suis, summa fuit constantia. Neq;
transgrediebatur uel ad dextram
declinando, ut esset pertinax &
p̃fractus, quo uitio nullũ potest
esse, in Principe præsertim, maius
uitium : Vel in sinistram, ut esset
mollior quàm oporteret. Dabat
ille locum rectis consilijs, neque
suo iudicio tantũ tribuebat, quin

cederet cõsentienti iudicio & uoluntati Senatorum suorum. De quorum cõsilio si quid statuisset, de eo priusquam ad decrepitam senectutem peruenisset, nulla se ratione deduci patiebatur. Fuit ergo fortitudinis quoque laude beatus Rex noster, neque transgressus est, ut uel in dextram uel siniſtram declinaret. Est uia Regia temperantia quoque, quam ordinem & modum quendam esse uolunt omnium quæ fiunt, quæq; dicuntur. Hunc ordinem & modum transgreditur, qui vel in dextram declinat, uel in siniſtram. In dextram declinat, qui sensum omnem & humanitatem refugit, qui etiam ab ijs abstinet, sine quibus natura cõseruari non

Temperantia.

potest:

poteſt: Cum rationabile Paulus obſequium noſtrum eſſe iubeat. Rom. 12.
Timotheum etiam hortatur, vt ab aqua abſtineat, uino modico vtatur propter ſtomachum. 1. Tim. 6.
In ſiniſtram, qui nimio plus uoluptatibus indulget, ſiue quę ex cibo, ſiue quæ ex potu, ſiue quæ ex rebus obſcœnis percipiuntur. At his quoq; rebus cum tranſgredi Rex noſter potuerit, tranſgreſſus tamen non eſt. Cuius quæ fuerit verecundia, quanta honeſtas, meminiſtis omnes. Non in factis ea modo, verũ etiam in ſermone relucebat, qui nihil indecorum reſonabat: nihil ſcurrile, nihil inep tũ, plena fuit grauitatis oratio: & ſi cum eſſet animo remiſsiore à iocis non abſtinebat, uerum ijs eiuſmodi, Honeſtas uerecundiæ

eiusmodi, qui nihil de eius grauitate prorsus decerperent. Neque in oratione modo, sed & in vultu, in statu, in incessu, in motu etiã, corporis decorum illud Regium apparebat, vt si quis etiam non nouisset, hæc tamen cum uidisset, ad Regiam personam sustentandam à natura factum diceret.

Abstinentia. Abstinentia uero fuit singulari, cuius rei argumentum est, quod sicut ille in utero sanctificatus, uinum & siceram non bibit. Qua tamen in re transgressus non est, neq; modum excesit. Non declinauit in dextrã, ut ad extremum usq; à uino abstineret, sed cum ingraueſcente ętate suaderent me dici, ut suę ualetudini consulendo uino uteretur, dedit locũ eorum consilijs:

Luc. 1.

consilijs: Sed non ita, ut uel in siniſtram declinaret, & bibendo modum excederet, qui nunquam in uita ſua ebrius uiſus eſt. Porro quod ad cibos attinet, minime fuit delicatus. Bis quidem in die, ſed non plus tamen quàm appeteret natura, comedebat. Ieiunia uero ab Eccleſia indicta, ſancte obſeruabat, non quod cibum aliquem eſſe immundum iudicaret, uel quod regnum Dei eſcam eſſe & potum putaret: Sciebat ille, quod omnia munda eſſent mundis, quod omnis creatura Dei bona eſſet, quod eſca nos non commendat Deo, neq; ſi manducauerimus, abundabimus: neq; ſi non mãducauerimus, deficiemus. Atq; ita nihil aliud ieiunãdo ſpectabat, quàm

Ieiunia recta.

Rom. 14.
Tit. 1.
1. Tim. 4.
1. Cor. 8.

quàm ut carnis desideria frenaret. Sine cerere enim & baccho friget venus, vt, exemplo Danielis: ad contemplationem Dei & beneficiorum eius, mentem redderet magis idoneam, vt quæ cibo plærunq; deprimitur, ea per abstinentiam in sublime tolleretur. Deniq; vt Niniuitarũ, vt Samuelis, vt Dauid, vt Esdræ, vt Saræ filiæ Raguelis, vt Iudit, vt Hester, vt Machabęorũ exemplo Deum peccatis suis irascentẽ placatum redderet. Didicerat enim puer, bonam esse orationem cum ieiunio & Eleemosyna. Quod em̃ oratio pulsat, impetrat Ieiunium, accipit Eleemosyna: vt sibi inuicem tria hęc uitam dent. Est enim orationis anima ieiunium, eiunñ vero

Dan. 9.
Ion. 3.
1. Reg. 7.
2. Reg. 12.
1. Esd. 8.
Tob. 3.
Iudith. 9.
Hester 4.
1. Mach. 3
Tobie. 12.

vero uita Eleemosyna. Sed hac quoq; in parte non est transgressus. Nam cum ualetudo illius id uisa est postulare, de consilio utri usq; medici, uetitos etiã ab Ecclesia cibos sumebat: neq; ita anxie ieiunia obseruabat, quin esse dandum aliquid necessitati putaret: Extra quam non ea temere unq; uiolabat. Qua cum abstinentia fuerit, nihil mirũ est, si fuit apud eum honorabile connubium, thorus immaculatus: fœlix maritus, qui nesciuit thorũ in delicto, qui fidem uxori datam ita seruauit, ut eam fregerit nunquam. Habuit uxores duas, Vnã Stephani Comitis Scepusienſis filiam, Ioannis Vngariæ Regis sororẽ, Barbarã nomine sanctiſs. fœminã. Alterã

Heb. 13.

Sap. 3.

quæ

quæ ſuperſtes illi eſt, Bonam Ioannis Galeacij Sphorciæ Ducis, Mediolanenſis & Iſabellę ex Aragoniæ Rege prognatæ filiam, cum utraq; ita uixit, ut præter eas fœminã agnoſceret nullam. Neq; vero in ijs modo, quæ uel ad cibum uel ad potum, uel ad carnis deſideria pertinent, tanta fuit abſtinentia, uerum in affectionibus etiam animi moderandis incredibili fuit continentia: & cum potuerit tranſgredi, tranſgreſſus nõ eſt. Non eſt tranſgreſſus aliquo crudelitatis genere, cum fuerit clementia ſingulari, ut multo uerius ipſe quàm Artaxerxes dicere potuerit: Cum plurimis gentibus imperarẽ, uolui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, ſed

Clemen tia.

Heſter 3.

uitam

clementia et lenitate gubernabam subiectos, ut absque ullo terrore uitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Nam quem librum puer edidicerat, in eo scriptū esse meminerat, quod clementia præparat uitam, quod misericordia & ueritas custodiunt Regem, & roboratur thronus eius clementia. Neq; enim alia uirtus ulla magis facit ad concilianda hominū studia, quàm clementia, quæ principem decet maxime: cum nihil ea sit laudabilius, nihil magno & præclaro uiro dignius. Hanc ergo uirtutē ita fuit amplexus Rex noster, ut non aliud fere uitium eius maius esse diceretur, quàm quod esset in sontibus plectendis Prou. 11. Prou. 20.

remissior. Cum itaq; eum hortatus quidam fuisset ad seueritatẽ, Qui scis, inquit, nũ à te eam exorsurus essẽ? Nõne fuit insignis hęc eius clementia? quod cum necessariũ contra suũ nepotẽ in Prussia bellum suscepisset, posteaq; eos omnes, qui militatũ ad illum contra se profecti fuerãt, sub potestatem suã subiunxit, cum uitę in eos necisq; potestatem haberet: non modo occidi quenq; passus non est, sed uiatico instructos benigniq; etiã haberi, atq; ad fines usq; Germaniæ deduci iussit, ne qua uis eis à quoq; inferretur. Adeo clementissimus Princeps, alieno sanguini tanquam suo parcebat.

Mansuetudo. Neq; uero sola in eo clementia, sed & manſuetudo fuit admirabilis,

bilis. Tantū enim ab eo abfuit, ut per irā grauius in quenquam animaduerteret, ut ipsam etiā irā ita frenaret, ut non modo factū, uerū ne uerbū quidem ullū asperius ex ore eius irati audiretur. Nā & hoc scriptū legerat: Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super gloriam hominū diligeris. Nulla res æquè facit hominē Deo dilectum & hominibus, ut mansuetudo. In sacris Biblijs Moysis, Ioseph, Dauid præsertim laudatur mansuetudo, sed nullo horū fuit inferior, princeps hic omnium quos ætas hæc nostra uidit mansuetissimus. Qua sua uirtute in sui cūctos amorē rapiebat. Quis eñ nō amaret Christi imitatorē Regem, qui cum malediceretur, non maledicebat; Eccles. 3. 1. Pet. 2.

maledicebat: cum pateretur, non cõminabatur, quin potius reddebat bona pro malis, benefaciebat persequentibus & calumniantibus se. Has eius uirtutes ornabat modestia singularis. Nulla in eo cernebatur animi elatio, quin illud, quod puer didicerat, diligenter obseruabat: Quanto maior es, tanto te magis humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Ac Thobiæ præcepti memor, nunq; ille superbiam in suo sensu, aut in suo uerbo dominari permisit. Semper illud in corde uersabat: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi unus ex ipsis, curam illorum habe. Quodq; a Christo dictum est: Reges Gentium dominantur eorum,

Modestia.

Eccles. 3.

Thob. 4.

Eccle. 32.

Lucæ 22.

eorum, & Principes eorum potestatem habent ipsorum : Vos autem non sic, sed quicunq; fieri uoluerit maior, erit uester minister. Et quicunque uoluerit in uobis primus esse, erit omnium seruus. Non est igitur elatũ cor eius in superbiam super fratres suos, sed ita cum subditis suis uiuebat, sicut pater cum filijs. Quę ad officium suum Regium pertinebant, earum rerum ita fuit studiosus, ut à uitio curiositatis longè abesset, sciebat diuisa esse purpuram & sacerdotium : ad Regem Palatia, ad sacerdotes Ecclesias pertinere. Imperatorẽ, & Regem bonum, sicut scribit Ambrosius, intra Ecclesiam esse, non supra Ecclesiam. Itaq; nihil sibi iuris uen-

Deut 17.

Non inuasor iuris Ecclesiastici.

dicabat in Dei ministros, neque aut de moribus illorum, aut de fidei causis cognitionem sibi usurpabat, quam iam non sui ordinis esse intelligebat: Sed Constantini Gratiani, & aliorum laudatissimorum Imperatorum, ac maiorum etiam suorum exemplo, libera de ijs iudicia Sacerdotum & Episcoporum esse uolebat. Quod ab illis esset decretum, reuerenter exequebatur, neque se in eorum officia ingerebat. Memor eius, quod Oziæ Regi acciderat, qui thuribulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi uiolenter assumens, resistente sibi Azaria Sacerdote, cum obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & uarie-

2. Par. 26. Ozias.

tate

tate lepræ in fronte maculatus
est: ea parte corporis notatus a'
Domino, ubi signantur qui Do-
minum promerentur. Quodquè Oza.
euenerat Ozæ, qui cum exten- 2. Reg. 6.
disset manum ad arcam Dei, ira-
tus est indignatione Dominus
contra eum, & percussit eum
super temeritate, qui mortuus est
iuxta arcam Dei. Sed de hac tem-
perantia illius, dequè modestia
singulari dicta sufficiant.

Restat ea, quę mater est & Re- Iustitia.
gina uirtutum omnium, iustitia,
de qua pauca cum dixerimus, fi-
nem sermonis faciemus.

Hic quoque transgressus non
est Rex noster. Nam nisi trans-
gredi & hic non liceret, nõ diceret
Sapiens: Noli esse iustus multũ. Eccle. 7.

Iustus uero multum est, qui non habita ratione æqui boni, summo iure facienda putat omnia, cum etiam Prouerbio sit usitatū, Summum ius, summã iniuriam, summam esse crucem, quíq; magis ad seueritatem implicatus, quàm ad misericordiam est propensus. Quod qui facit, is declinat ad dextram: sicut ad siniſtram declinat, qui remissior est quàm oportet, in administranda iustitia. In neutram partem declinauit Rex noster, sed incessit uia Regia: modum in seueritate, modum seruauit in indulgẽtia. Quod si alterutra re transgressus est (in multis enim offendimus omnes) indulgendo magis transgressus est, q̃ seuerius animaduertendo: Quod

Iacobi 3.

in

in hanc partem tutius peccare sciret. Neque uero ita legum apices consectabatur, ut non mentē potius legis inspiceret, ut non æqui boni simul rationem duceret. Rex noluit legibus esse solutus.

Cauit ante omnia summo studio, ne cui noceret ipse: ne cui iustam de facta per se iniuria querendi occasionem daret. Necꝫ solutus legibus, quin alligatus illis potius esse cupiebat: necꝫ aliunde quàm de iuris authoritate, suam authoritatem pendere uolebat. Quod maius esse iudicaret, imperio submittere legibus principatum. Nec satis habuit ipse ab inferenda iniuria abstinuisse, nisi memor officij sui Regij, propulsasset etiam, si quis alius cuiquam intulisset. Iudex fuit incorruptus,

Incorruptus Iudex.

ut qui ab odio, ira, amicitia, & omni cupiditate uacuus esset. Faciles ad eum erant aditus, iuris dicendi laborem nullum prorsus declinabat. Totis interdum octo horis & amplius etiam, sicut ipsi meministis, cognoscendis causis præsidebat. Cum nihil interea uere beatus diues iste noster nisi iustitiam esuriret, atque sitiret, audiebat æquanimiter utranque partem summa cum patientia: Quamdiu uellet dicendi cuiq; potestatem faciebat. Mane cum pro tribunali sedisset ad uesperã usque, causas nonnunquam cognoscebat: Cum prior esset apud eum, suum cuiq; tribuendi, qua'm ualetudinis conseruandæ ratio. Extremis tamen temporibus his,

Matth. 5. Causarũ audiẽtia.

quoniam

quoniam lecto plærunque fuit affixus, à causarum cognitione superfedebat. Nihilominus quãlibet affecta & ætas eius & ualetudo fuit, simul ut à morbo suo paululum erat recreatus, ad officium suum redibat. Quo cum rarius fungeretur, uno & altero anno ante obitum, propter ingra uescentis morbi uim, inde natæ sunt hominum querimoniæ, quod se ius suum consequi non posse dicerent: Cuius tamen rei, nulla penes eum culpa residebat, uoluit enim ille, sed uis morbi non permittebat. Tanta autem fuit omnium de illo iustitiæ opinio, ut cum præesse iudicijs ipse non posset, nõ cognosci causas, quàm ab alio quopiã præter iustissimũ

Regem

Regem ſuum iudicari mallet.

Quoniam uero late patet nomen iuſtitiæ, ſub qua uirtus omnis continetur, paulo de ea fuſius dicendum nobis erit: uos quod facitis, attente, quæſo, audiatis.

Fides in promiſſis

Iuſtitiæ fundamentum fides eſt, quam uolunt eſſe dictorum conuentorumq; conſtantiam & ueritatem, quæ ſi in quoquam alio fuit mortalium, fuit in hoc Rege noſtro maxima. Erat enim uerbum illius, Eſt, eſt: Non, non. Nihil fuit eius promiſſo certius, ut in utramq; iam aurem ei dormire licuerit, cui quid ipſe promiſiſſet: Quod prius futurũ eſſet, ut cœlum rueret, quàm ut promiſſum ille non faceret. Nihil in eo fallax, nihil multiplex: Sed erat

Matth. 5.

Iob. 1.

erat uir ille simplex & rectus, ac timens Deum. Sed nobis nunc alia de fide præter hanc dicere prępositum est, de ea quam nulla bona opera præcedunt, ex qua omnia procedunt, neq; enim aliunde opera nostra bona sunt, nisi ex fide: Quam si tollas, inanis est prudentia, inanis est fortitudo, inanis est temperantia, inanis est iustitia, inanis est uirtus omnis, neq; uirtus dici meretur.

Ex fide bona opera.

Cum omne quod non est ex fide, peccatum sit, sola fides est, quæ nos à peccatis omnibus purgat, quæ mentes nostras illuminat, quæ Deo nos reconciliat, quæ cunctis participibus naturæ nostræ consociat, quæ remunerationis futurę spem nobis inspirat, quæ

Rom. 14.

Quanta bona dat fides in Christū.

quæ sanctas uirtutes in nobis auget, quæ nos in earum possessione confirmat. Tolle fidem, omnem simul uirtutis possessionem sustulisti: Quæ enim est uirtus nostra? quæ sapientia nostra? quæ iustitia nostra? quæ sanctificatio nostra? nisi Dominus no-
1. Cor. 1. ster Iesus Christus, qui factus est nobis hæc omnia, qui sanguine suo nisi nos redemisset, nemo aliquo cum suo merito, uirtute ulla præditus, nemo iustus, nemo nostrum sanctus esset. Fides ergo in Iesum Christum, hæc est iustitiæ nostræ fundamentum, super quod si quid ædificauerimus, id stabile futurum est.

Hoc fundamentum fixum fuit,

&

& immobile in Rege noſtro, ad extremum uſq; ſpiritum eius: Sicut exitus eius ex hac uita declarauit. Non uacillauit fides eius, non paſſus eſt ille ſe transferri ab eo, per quem uocatus erat in gratiã, in illud Euangelium. Quod non eſt aliud, niſi ſunt (dicit Paulus) qui uos cõturbant, & uolunt conuertere Euangelium Chriſti. Non paſſus eſt abduci ſe doctrinis uarijs & peregrinis. Ab ijs iuxta Pauli præceptum declinabat, qui facerent diſſenſiones & offenſiones præter doctrinam quam didicimus. Memor illius, quod ab eodẽ Paulo ſcriptũ eſt: Licet nos, aut angelus de cœlo euãgelizet uobis, prẽterq; euãgelizauimus uobis, anathema ſit. Sicut p̃diximus, & *Fides Catholica Regis* *Gal. 1.* *Heb. 13.* *Rom. 16.* *Gal. 1.*

& nunc iterum dico: Si quis uo-
Col.1. bis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Permanebat in fide fundatus, & stabilis & immobilis à spe Euangelij quod audiuerat, facile ut appareret, eum esse fundatum supra firmam petram. Et quoniam
Spes firma & fixa in Deo. fidei comes indiuidua spes est, hac semper fuit in Deum fixa & stabili. Non ille in curribus & in
Psal.19. equis, non in sextili Solis, nec in trino Iouis, sed in nomine Domini fiduciam suam collocabat, cui cum sciret nõ esse difficile saluare, uel in multis uel in paucis, parua sæpe manu, in solo Deo
1 Reg.16. spe sua collocata, magnos exercitus uicit, fudit, fugauit. Quoties eum difficultates aliquæ premebant,

bant, non alio confugiebat quàm ad Deum, qui est scutũ omnium sperantiũ in se. Illi dicebat: Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu: spes mea à iuuentute mea: propter nomen tuum educes me & enutries me. Educes me de laqueo, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus. Neq; eum spes unquam fefellit collocata in Deo, qui non deserit unquam sperantes in se. Sic autem ille sperabat, hæc temporalia, tanq; media quædam, per quę transeundum esset ad externa. Anchoram interea spei suæ figens in solo Christo, qui uita æterna, uita est sine fine beata. Hoc solo præ omnibus frui desiderabat. Ad fidem certam & 2. Reg. 22. Psal. 30. Psal. 70.

ſpem firmã, quam in Chriſto defixerat, acceſsit maior horum charitas, quæ fidei, quæ uirtutũ omnium uita eſt. Sicut enim uita corporis eſt anima, per quam corpus mouetur & ſentit: Ita uita fidei charitas eſt, per illam enim fides operatur. Et ſicut anima recedente, corpus moritur, ita fides quoq; moritur charitate refrigeſcente: Sine qua nemo Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc eſt excellentior illa uia, quæ per ſe ambulantes ducit in patriam. Quæ recte uia uocatur. Nam ſicut ſine uia peruenit nullus quo tendit, ita ſine charitate non ambulare poſsũt homines, ſed errare. Necq; licet in patriam cœleſtem, niſi

1. Cor. 13.

Gal. 5.

1. Cor. 12.

per

per uiam charitatis peruenire.

Quæ in Rege noſtro quanta fuerit, ex ijs quæ dici de eo hactenus audiuiſtis, coniecturam facere licet. Vnde enim uirtutes omnes, quas enumerauimus, niſi ex fonte manabant charitatis. Eius autem charitatis, quę eſt ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Quam finem præcepti, quam plenitudinem legis, quam uinculum perfectionis uocat Paulus. Non ille ſibi ſe, ſed potius ijs, quibus præerat, natum eſſe putabat: Quin potius non ijs modo, quibus præerat, uerũ etiam humano, præcipue uero Chriſtiano, generi uniuerſo. Omnes ille Chriſtianos haud aliter atq; membra ſua diligebat, memor illi9, quod à Pau

Charitas Regis.

1. Tim. 1. Rom. 13. Col. 3.

Rom. 12. lo ſcriptum eſt: Sicut in uno corpore multa membra habemus, ita multi unũ corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter, alterius membra. Itaq; non quæ ſua ſunt quærebat, ſed quæ aliorum: non ad ſuam priuatam, ſed ad publicam omnium utilitatem, omnia ſua conſilia, actiones omnes referebat: omnium hominum neceſſitates, ſuas eſſe neceſsitates reputabat. Quicquid cuilibet hominum nociturum eſſet, haud aliter atq; ſibiipſi nociturum propulſare conabatur. Et homo cum eſſet, Rex præſertim, nihil humani alienũ a ſe exiſtimabat, ſic enim ille iudicabat, beluarũ eſſe ſibi uiuere, nec ſuas utilitates in commune conferre: Ad homines uero,

1. Cor. 10

Charitas erga proximos.

Chriſtia-

Christianos præsertim, pertinere maxime, ut haud aliter alioꝝ commodis atq; suis ipsorū prospectū uelint neq; secus, aut prosperis aut aduersis aliorum, quàm suis ipsorum rebus afficiantur. Vt sit illud in corpore Christi, quod est in corpore hominis: Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Ferarum enim est propriū inuicem persequi, lacerare, perdere: hominis contra excellentiæ nihil magis conuenit, quàm ut alterutrum iuuent, instruant, ædificent, & utilitatem communē tanquam propriam, ac magis etiam quàm propriam curent. Omnia itaque 1. Cor. 12.

Dei bona, quibus, ut audiuistis, Rex noster affluenter erat dotatus, non ad suam ille, neq; ad suorum tantũ, sed ad totius Reipub. Christianæ utilitatem cõferebat.

Cura pro omnibus

Non sibi ille prudens fuit, sed suis primum subditis, quibus prę cæteris tenebatur, deinde cæteris omnibus, Christianis pręsertim. Prima illi cura fuit de suorum commodis, ocio & tranquillitate, proxima de Christianorum aliorum Regum & Principum, postrema uero de suis. Quamobrem quicquid illi Deus ingenij, quicquid consilij, quicquid solertiæ concesserat: id ad suorum primum salutem, sui securus: deinde ad reliqui corporis Reipublicæ Christianæ incolumitatem conser-

conſeruandam conferebat. Si quando incendium aliquod non modo inter propinquos Reges & Principes, ſed etiã inter illos, qui longo interuallo à Regno ſuo diſiuncti eſſent, excitatum cognouiſſet: haud aliter accurrebat ad reſtinguendum illud, quàm ſi ſuos ipſius parietes ardere uidiſſet. Legatos illico mittebat, qui, ut arma ponerent, ne in ſua ipſorum membra ferrũ ſtringerent, ut ciuili bello abſtinerent, ut in barbaros potius coniunctas uires conuerterent, & à Chriſtianorum ceruicibus duriſsimam ſeruitutem repellere conarentur, pro uirili ſua perſuaderent. Quæ ſollicitudo eius cum in alijs fere omnibꝰ Chriſtianorꝫ bellis, Pro pace inter Reges & principes

Solicitudo eius de seditione Germanorum.

ut audistis, apparuit: tum in ea seditione maxime, quæ nuper in Germania fuit concitata. Quam ille non minore studio, quàm si in Regno suo coorta esset, reprimere studuit, se enim lædi, se sauciari, se premi interpretabatur, si quos Christianos lędi accepisset: Quos eodem quo membra sua loco habebat, omnes. Neque tamen in hac sua charitate gradus quosdam nō obseruabat. Etsi ēm Christianis omnibus honestissime cupiebat, non in alios tamen Principes effusus fuit suauius, ēq; in Sereniſsimos & Excellentiſsimos fratres, Imperatoriā & Regiam Romanorum Maiestates, quibus arctiore propinquitatis uinculo fuit coniunctus. Itaque

Charitas erga Cæsarem & Regem Romanorum.

cum

cum falsus huc rumor allatus fuisset de infœlici Cęsa. Maiestatis successu, in proxima illa seditione Germanica, cum cætera sanus esset, adeo tamen fuit perculsus, ut noctem illam totã insomnem ageret. Posteaquam uero lętiora sunt illi renũciata, de rebus illius Maiestatis ad uoluntatem fluentibus: et si maluisset pro sua erga omnes Christiana charitate, suum quemque statum retinere, recreatus tamen est hoc nuncio accepto. Neqꝫ uero laborare interea desijt, ut qui exciderant gratia Cæsareæ Maiestatis, reduci in eam possent.

Sicut autem prudens, ita & fortis fuit non sibi, sed suis primum: & in commune postea Christia- Fortitudo eius in charitate

G v nis

nis omnibus, paratus omnia sua, quin & uitam etiam suam, Chri-
Ioan. 10. sti boni pastoris exemplo profundere, primum pro ouium suarū, deinde pro totius ouilis Christiani salute etincolumitate: Adeo uilia illi fuerūt omnia, uilis etiam spiritus ipse, pro eo quod in commune cunctis expediret. Quod si maiorem charitatē nemo habet, quàm ut animam suam ponat
Ioan. 15. quis pro amicis suis, quæ maior esse poterit charitas, q̄ fuit hæc? Etsi enim re ipsa non posuit, posuit tamen uoluntate. Neque alia res eum tam fortem reddebat, q̄
Cant. 8. illa de qua scripsit Sapiens: Fortis est ut mors dilectio. Ad eundem modum & temperans ille non sibi tantum fuit, sed suis omnibus

nibus primum, deinde in commune toti Reipublicæ Christianæ, & iustus similiter. Nolo enim singulis explicandis esse longior. In summa, quicquid in eo fuit Dei munerum, quæ fuerunt, sicut audiuistis, maxima, non ijs quærebat quod sibi utile esset, uerum quod multis. Hoc enim ut faceret, impulit charitas: quæ non quærit quæ sua sunt. Cum iuxta Dei præceptum diligeret proximum sicut seipsum, quē dilig ēdo Deum etiam diligebat, in quo pure colendo, ad finem usq; uitę suę summa cum constantiæ laude perseuerabat. Cum nullus eo Princeps fuerit religiosior, difficile est de animo alicuius iudicare, quo solo Deus pure colitur.

1. Cor. 13.

1. Cor. 8. Leuit. 19.

Purus Dei cultus.

Qui

Ioan. 4. Qui cum sit spiritus, eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate
Rom. 4. oportet adorare. Sed sicut inuisibilia Dei per uisibiles Dei creaturas cognoscuntur, ita & nos de inuisibili animo sine spiritu Regis
Gal. 5. nostri, quo ille Deum pure colebat, non possumus nisi ex externis quibusdam & uisibilibus rebus iudicare. Certum est, non alia re Deum purius coli quàm fide, sed ea fide quæ per charitatem operatur. Fidem enim ipsam uidere non possumus, sed fructus & opera fidei uidemus. Hoc est quod di
Iacobi 2. cit Iacobus: Ostende mihi fidem
Matth. 7. ex operibus tuis. Est enim fides arbor illa bona, quæ fructus bonos facit. Fructus fidei qui fuerint in Rege nostro audiuistis.

Omnes

Omnes enim illæ uirtutes quas enumerauimus, fructus fidei fuerunt. Ad hæc accesserũt illæ, quas iustitias ipse Christus appellat, cum ex fide proficiscuntur: Ieiunium, eleemosyna, oratio. Nam si uictoria, quæ uincit mundum, fides nostra est, his tribus maxime rebus ex fide profectis mundus uincitur. Omne enim quod est in mundo, aut est cõcupiscentia carnis, quæ uincitur ieiunio, & abstinentia: aut concupiscentia oculorum, quę uincitur eleemosynis: aut superbia uitæ, quæ uincitur humili oratione. His itaq; tribus illerebus, ex fide & charitate profectis, uincere mundum, atq; ita Deum pie colere conabatur. Castigabat enim carnem suam, & in

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 2.

1. Cor. 9.

in seruitutem redigebat, ut ne rebellaret spiritui: neue impediret, quo minus Deum pure coleret.

Eleemosynę Regis.

Deinde, quo magis propitium in membris suis Deum sibi redderet, necessitatibus sanctorum communicabat, ut faceret sibi amicos de mãmona iniquitatis. Memor illius quod à Christo dictũ

Rom. 12. Lucæ 16. Matth. 25.

est: Quicquid feciſtis uni de minimis meis, mihi feciſtis. Qua in re tam fuit liberalis, ut de illo dici recte potuerit, quod est in ea lectione, quam hodie uobis explicandam sumpsi: Eleemosynas eius enarrabit omnis Ecclesia. Domata carne per abstinentiam, & placato Deo per eleemosynas, tum primum ad orationem accedebat, leuando puras manus

ad

ad Deum. Quibus quidem orationibus, quotidie certis horis uacabat, sic enim à puero institutus erat: Quotidie sacrũ, quod Missam uocant, magna cum religione audiebat. Ac quoad per affectam & ætatem & ualetudinem licuit, quotidie templum ingrediebatur, dicẽs cum Centurione: Domine non sum dignus, ut intres sub tectũ meum. Indignum emm̃ illi uidebatur, quoad ferre uires potuerũt, ut in cõclaui eius, & non in eo potius loco, qui est proprie huic rei dícatus, sacrificium fieret. Sibi ille potius ad eum locum ueniendum esse putabat, non quod non orari posset omni in loco, sed quod quam domũ suã, quam orationis domũ appellat Deus,

Quotidiana Missa in domo Dei.

Matth. 8.

Esa. 56.

Deus, eam non esse sibi negligendam arbitraretur: quodque ad aliorum etiam pietatem prouocandam, non parum eam rem facere intelligebat, si Regem suum publico in loco populus uideret sacra audientẽ, & puras ad Deum manus leuantem.

Studium Regis in cultu diuino.

Nullum ergo diem intermisit Rex noster, quo non unam atque alteram horam sacris & orationibus uacaret: uerum id maiore cura festis diebus faciebat, quibus cęremonias omnes diligẽter obibat, non sine magna animi sui delectatione. Omnes Ecclesiæ ritus & precationes, æque ut ipsi Sacerdotes tenere uisus est. Illam uero sacram hebdomadam præ cæteris diligẽter obseruabat, qua

summum

ſummum Ieſu Chriſti paſsionis, & mortis beneficium recolitur. Totam illam non alijs qua'm ſacris in rebus conſumebat. Mos illi fuit ſancto Paraſceues die, quo ſe pro nobis Chriſtus in ara crucis ſacrificium Deo Patri obtulit, ad tremenda illa myſteria accedere. Hunc uero diẽ cum nocte etiam præcedente in audiendo uerbo Dei, in eius beneficijs recolendis, in orationibus & uigilijs peregit. Prandium illi fuit panis & aqua. Quo ſumpto, ſicut Theodoſium Imperatorem ante mille ducentos annos factitaſſe, in Eccleſiaſtica hiſtoria memorię proditũ legimus, circumibat omnia orationum loca, & templa Deo dicata in memoriam ſanctorum

Religio eius in die Paraſceues.

Martyrum obibat. Quibus & ipsis tanquam filijs, amicis, & membris Dei, debitum honorem impendebat, colebat enim & illos cultu suo: Non eo, qui soli debetur Deo, quem latriæ cultum uocamus, sed eo quem tribui pijs & sanctis hominibus oportet, quos Deus diuinitatis suæ participes facere dignatus est. Non eos largitores, uerum intercessores tantum agnoscebat. In montes quidem leuabat oculos suos, sed auxilium non aliunde, quàm à Domino sperabat, in quo solo possunt sancti, quicquid possunt. Neq; aliud in sanctis, nisi Dominũ ipsum laudabat, à Propheta admonitus, dicente: Laudate Dominum in sanctis eius.

Cultus sanctorũ

Psal. 120.

Psal. 150.

Quem

Quem enim laudas, quem inuocas, cum sanctum laudas & inuocas, nisi Deum ipsum? Tolle enim à Petro, tolle à Paulo, tolle à Stanislao, quod Christi Apostolus, Christi Martyr fuerit, quid erit in eo quod laudare possis? aut quis erit, qui eum inuocandum censebit? Deum itaq; laudat, qui sanctos laudat: Dei gloriæ detrahit, qui sanctorum gloriæ detrahit. Neq; uero sanctos ille tantum colebat, quos esse uiua membra Christi persuasum habuit: sed tanta in Deũ charitate ferebatur, ut quoslibet ministros eius, quãlibet indignos, paterna quadam beneuolentia prosequeretur. Nõ ille propter personarum uitia, suum sacro ordini honorem non

Honor sacerdotibus habitus.

tribuebat, neque qui essemus ipsi (Homines enim sumus, & hoc ipso peccatores) sed cuius ministerio fungeremur, attendendum putabat. Sicut uulgari Prouerbio, qui amat aliquem, is etiam catulo eius benigne facere dicitur: sic ille nos indignos Dei catellos, ob feruentem amorem, quo Deum prosequebatur, singulari quadam gratia et beneficentia fuit complexus, ut merito nobis quoq; dicere liceat, quod in libro Numerorum dixisse quosdam legimus: Pater
Num. 27. noster mortuus est. Neq; enim liberis suis maiore cura pater, q̃ ille nobis prospectum cupiebat. Nihil aliud, ut dixi, spectans in nobis, quam unum hoc, quod pro
2. Cor. 5. Christo legatione fungimur. Ma-

gna

gna sunt hæc eius erga Deū amoris documēta, quod nō eos modo qui sunt absque macula & ruga, sanctos & electos Dei, uerum etiam quamlibet indignos ministros Dei, ob hoc solū, quod ministri Dei essent, paterna quadam indulgentia prosequebatur. Sed non ijs finibus eius erga Deū ardens, charitas claudebatur: Quin & hoc pro uirili contendebat, ut quicunque ditionis eius essent, ij eundem quem ipse uerū Deo cultum exhiberent.

Itaq;, ne qua schismata aut hæreses in Regno suo existerēt, prouidebat. Annus agitur nunc uigesimus secundus, cum noui quidam motus Gedani essent excitati, contra diuinam primum, deinde con- Contra hæreses uig. lātia & zelus.

tra eius Regiam Maiestatẽ: memoria tenetis procul dubio, quanta celeritate ad sedandos eos accurrerit, quanta prudentia repressserit, quomodo misericordia iustitiam temperauerit. De paucis enim sumpto supplicio, quod aliter fieri non liceret, omnia nihilominus ciuibus reliquis integra permisit. De nulla re magis sollicitus, quàm ut ueterem Dei cultum in ciuitate restitueret, quod etiam non magno negocio perfecit. Iam illa edicta, ne quis
Edicta. in ea loca proficisci, ubi transferuntur homines in aliud Euangelium, ne quis inuehere libros nouatorum auderet, quorsum pertinebant, nisi ut retineretur in Regno eius uetus religio & ue-

rus

rus Dei cultus? Noluit ille disputari de fide, sed retineri tantum fidem uoluit inuiolatam, atque ijs quæ semel à sancta Catholica, Apostolica Ecclesia decreta essent obtemperari. Idem enim iudicabat, quod Martianus olim Imperator: Iniuriam facere iudicio reuerendissimæ Synodi, si quis iudicata semel, ac recte disposita reuoluere, & publice disputare cõtenderet. Nam si quod ab unius alicuius Regni populo, approbante Principe, decretum est in Comitijs, id abrogari per priuatum aliquem fas non est: quanto minus fas est ea rescindere, aut in dubium reuocare uelle, quæ unanimi consensu omnium gentium & populorum, qui Christi

Lex Martiani.

fidem profitentur, in sacris Conciliis œcumenicis constituta sunt.

C. de summa Trin. L. 1.

Quamobrem Gratiani, Valentiniani & Theodosij exemplo, cunctos populos, quos clementię sue regeret Imperium, in tali uoluit religione uersari, quam Diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio usq; adhuc ab ipso instituta declarat: quamq; Pontificem Paulum tertium sequi claret: Cum Cypriano teste, non aliunde schismata oriantur & hereses, quàm quod uni sacerdoti Christi uicem in terris gerenti, non obtemperatur. Babilon ibi sit necesse est, non Ecclesia, ubi noua cuiq; fidei dogmata statuere, & ea quæ statuta semel sunt, conuellere licet. Nam si quod rectum

Vna fides.

cuiq;

cuicꝫ uidebitur, id sentire de fide cuicꝫ liberum erit, non erit una fides: Quæ ab uno pendeat necesse est, si una esse debet. Cultus autem Dei uerus apud alios esse non potest, nisi apud eos, qui id ipsum sapientes, in alterutrum secundum Iesum Christum unanimes, uno ore honorificāt Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Roma. 15.

Multa alia dici possent, quomodo beatus hic diues noster, cum potuerit transgredi, transgressus non sit, cum potuerit facere mala, non fecerit. Sed ne simus longiores, hæc in præsentia dicta sufficiant, quomodo non est transgressus prudentia, memor illius quod scriptū est: Prudentiæ tuæ pone modum: non Facere mala & nō fecit. Prou. 23.

est transgressus fortitudine, non est transgressus temperantia, non est transgressus iustitia, non declinauit in ijs omnibus in dextram aut in sinistram, sed incessit uia Regia: Fide, spe, charitate, Deum pie coluit. Ideo dicit Sapiens, cõcludens hanc lectionem: Stabilita sunt bona illius in Domino. Sicut stabilis fuit fides eius in Deum, ita stabilita sunt bona illius, bona corporis, bona fortunæ, bona animi. Concessit illi Deus hæc affatim omnia, & quidem fixa, firma, stabilia concessit, usq; ad extrema uitæ suæ tempora. Neq; temporalia modo bona illius stabilita sunt, sed multo magis illa æterna: quæ sola stabilia, hæc uero fluxa sunt. Vidistis

Stabilita bona eius.

qua

qua fuerit incolumitate, quo robore, quanto æuo uixerit. Simul illud meminiſtis, quot uictorias & triumphos de ſuis hoſtibus reportauit, quanta & quam ſtabili ac perpetua fœlicitate in bellis uſus ſit: Quę geſsit plura propemodum & maiora, quam quiſquam ante eum Polonię Regum. Quoties enim ille Tartaros, quoties Moſchos, quoties Valachos fudit? Apud Sluſcum tribus pręliis, tres non contemnendos exercitus, Duce illo celebri Conſtantino: apud Viſnouetiam uiginti quatuor millia, Nicolao Camenecio Palatino Cracouienſi, & eodē Cōſtantino Ducibus, cum noſtri ſex milliū numerū non excederēt. Longum eſſet ſingulas uictorias enumerare,

Victoriæ eius de hoſtibus.

enumerare, quas tulit, apud Voronouiam, Ioanne Camenecio: quas apud Buſcum, Stanislao Lanſcoronio: quas apud Zincouiam Arcem, Iacobo Secignouio, atq; iterum Palatino Kiouienſi: quas in Volinia Conſtantino & Oſtapheo ter: quas apud Oſſacouiam hoſtilem Arcem, eodem Oſtapheo & Prædislao Lanſcoronio Ducibus. Quas in Podolia Trebiñj, quas apud Camenecium & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis, Nicolai Senauij Palatini Belſenſis, fratrumq; eius Alexandri & Procopij ac Bernhardi Prethfficz opera: quas apud Trebowliam, Podhaiciam, Miedczibozum: quas apud Caniouiam

in

in Lituania, ante unum & uiginti annos de uiginti sex millibus Tartarorum cæsis, Duce Constantino reportauit. Valachos quoque statim ut Regni gubernacula suscepit, Turcarum & Tartarorum auxilijs tumentes, ac uictoria contra fratrem suum Ioannẽ Albertum elatos, prælio fœliciter cum eis commisso ita fregit, ut & amissam Pokuciam recuperaret, & redire ad officium Bohdanũ Palatinum, ac in sua uerba iurare cogeret. Postea uero cum Petrus Palatinus rebellasset, ac denuo Pokuciam inuasisset, primum sex millia apud Guosdeciam arcem, ac mox uiginti duo millia apud Obertinum pagum, Duce Ioanne Comite à Tharnow, qui non plus

Victoriæ de Valachis.

plus quàm quatuor equitum habebat millia, ita uicit et fugauit, ut castris etiam exueret, uexillis simul & bombardis, ac cęteris impedimentis ereptis. Ex quo prælio uix ipse Palatinus fuga saucius euasit. Qui cum nihil hac suorum clade territus, annis aliquot post, iterum rebellasset, eiusdem Ioannis Comitis ductu Chocimĩ obsessus, atque eò demum redactus est, ut in fidem potestatemq; Regiam se conferre cogeretur.

Victoriæ de Moschis.

Neq; uero contra Moschos minore fœlicitate usus est, quos primo suo aduentu in Lituaniã adeo perterrefecit, ut cum centum millium exercitum haberent, ex nostris uero tantũ tria millia essent mercenariorum militum: neque

ita

ita multi Lituani, pugnandi copiam facere non auderent, sed cum longe lateq; peruastari prouinciam suam uidissent, quas tulit Rex pacis cõditiones, eas precario susciperent. Iam uero quàm clara, & insignis illa fuit apud Orsam uictoria, ubi Constantino & Ioanne Szvirzouio Ducibus, octoginta millia Moschorum exercitus à nostris, qui erant numero longè impares, Boristhenem tranantibus, ita est profligatus, ut dimidia eorum pars uix fuga sit elapsa. Ductores exercitus capti, cum omnibus proceribus, & quatuor millibus bellatorum. Vt interim silentio prætream, septem millia ad Polosc um cesa, à Ioanne Boratinio sexcentis

modo

modo comitato: ante tredecim annos, mille extremi agminis Lituaniam populantes, interfectos: & sub idem tempus apud Starodubium, Radogostiam & Smolenscum non paucos trucidatos, ductu Georgij Radziuil Castelani Vilnensis. Illud uero taceri nõ potest, quomodo post Radogostiã et Homiam captam, Starodubium à nostris expugnatum est, Ioanne Tharnouio Duce. Fuisse dicuntur in arce plus quindecim millia bellatorum, qui si in aciem descendissent, cum nostri essent numero impares, anceps prælium commiti potuit. Arx nihilominus à nostris euersa, & plus mille quingenti uiui capti sunt. Res prodigiosa, quod, cum

esset

esset maior numerus obsessorum quàm obsidentium, uicerint obsidentes. Contra Turcas nihil gessit memorabile, nisi si quando ij Tartaris permixti fuerũt. Porro Prussicum bellum quanta fœlicitate confecerit, uel ex eo coniecturam facere licet, quod nepos eius, qui hic adest, fractus ad extremum, cum terra sua uniuersa, contra uoluntatẽ suam, in fidem eius una cum terris suis omnibus se contulit: dato etiam iureiurando, quod cum ipso, tum successores eius omnes, sempiternis temporibus, in fide Poloniæ Regũ sunt futuri. Videtis ergo quę bona illi Deus concesserit, neq; concesserit modo, uerum etiam stabiliuerit, ut recte de eo dicere possimus:

Victoria de Prussis

Ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino. Propria enim & perpetua fuit hæc illi fœlicitas, neq; eam ulla fere clades interpellauit præter Socalienſ. illam, ubi cum exercitus noſter, qui ex quatuor millibus cõſtabat, à quadraginta millibus Tartarorũ fugatus eſſet, mille & ducenti ex noſtris, ex hoſtibus quater mille ſunt deſiderati. Neque uictoriæ tantum eius ſtabilitæ ſunt, ſed etiam ſtabilitum eſt nomen eius bonum, quod eſt melius quàm diuitiæ multæ. Stabilita eſt gratia mortalium omnium, qua credibile non eſt, quantum apud cunctos ualebat, non ſuos magis quàm exteros: uix ut ullum reperire Principem licuerit, in quem unum totius patriæ,

Clades unica.

Prou. 22.

Stabilita apud omnes ſubditos eius gratia.

triæ, optimatum, Regum, Gentium, atq; orbis prope totius studia tanto ardore, tamque fatali quadam beneuolentia consenserint, uel potius cõcertarint. Neq; enim efficacius Magnes ferrum attrahit, quàm ille mentes omnium mortalium in sui charitatem rapiebat, non alia re ni si uirtutum commendatione. Vt non minus recte Rex hic noster, quàm Titus Imperator olim, orbis amor appellari potuerit, quem cõstat cõmune gaudium Gentium omnium, unicas sęculi sui delitias, & fatalem quendam Regum & principum amorẽ fuisse. Fuerat illi initio Maximilianus Cæsar offensior, qui cũ arcta cum illi necessitudo sanguinis intercessisset,

Orbis amor.

Maximilianus Cæsar.

propter matrẽ ex Auſtriæ domo profectã, minime dubitauit Rex optimus nullius rei magis quàm amicitiæ cupidus, unà cum fratre ſuo Vladislao, Hungariæ & Bohemiæ Rege, & eius filio Ludouico, ad Maximilianum ipſum Viennam Auſtriæ proficiſci, comitatu numeroſo & ſplendido, planeq; Regio. Non defuerunt, qui deterrere utrunque Regem à profectione in Auſtriam conarentur, quod inſidias metuendas ducerent: & iam id perſuaſum erat Vladislao fratri. Cæterum Sigiſmundus hic noſter, ut aliquid eiuſmodi crederet, adduci nõ potuit: ac forti, generoſo, uereque Regio animo, etiamſi deſertus eſſet ab omnibus, tamen ſe uel ſolum

Cõuentus Regũ Viennæ.

lum in conſpectum Cæſaris uenturum, & Viennam ingreſſurum oſtendit. Qua ſua conſtantia fratrem etiam ſuum, quem ętas affecta timidiorem effecerat, adduxit, ut ſe Cæſari crederet. Cum quo ſimul ut congreſsi ſunt, non ſolum animorum omnis offenſio ſedata, uerumetiã affinitas nouà inter Reges conciliata eſt, qua inſtituta, inter eos amicitia confirmari poſſet. Neptem enim ſuam ex filio, Caroli & Ferdinandi Cæſarum ſororem, Ludouico in Matrimonium dedit. Neque fuit poſtea Maximiliano quiſquam Regum & Principum charior, quàm Rex ille noſter Sigiſmundus: Cuius amicitię cum hoc Rege noſtro conſtitutæ.

Amicitia cum Carolo et Ferdinando fratribus

Nepotes etiam suos datis in eam rem literis, quasi hæredes instituit. Quibus cum & ipsis tanta fuit Regi nostro amicitia, maior ut esse non potuerit. Siquidem Ferdinandus Roman. Rex filiam suam Elizabetham, qua nullam uidit ætas hæc nostra fœminam sanctiorem, Regi huic nostro superstiti uxorem dedit. Quæ ante diem mortua, & sancto illi patri, & huic eius filio Regni successori, triste sui desiderium reliquit, ac omnes Regni ordines mœrore confecit incredibili. Quo pignore amicitiæ amorisque mutui sublato, nihil est tamen de mutuo Sereniſsimorũ Cæsarum & Regum nostrorum amore diminutum: eadem fuit illius gratia,

tia, par authoritas. Neque enim fortuito aut impetu quodam & ardore iuuenili, sed uirtutum admiratione, hæc fuit inter illos amicitia conciliata, ut non potuerit non esse fixa & stabilis, ac ad ultimum usque uitæ diem duratura. Neq; minore illius amore incensi fuerunt reliqui Germaniæ Principes omnes, qui haud aliter atque patrem Regem hunc nostrum uenerabantur. Cuius nomen non in finitimis modo Regnis clarum & charũ fuit omnibus, uerũ etiam & remotioribus illis. Nam & à Galliæ & Angliæ & Daniæ Regibus colebatur. In urbe uero apud Summum Pontificẽ, communẽ Christianorũ Regum omniũ parentem, tanta fuit

Amicitia cũ Principibus reliquis.

illius authoritas, ut uix alterius cuiusquam Regis maior. Amabatur à Cardinalibus, apud omnes fere Italiæ Principes in summa fuit ueneratione. Magna sunt hæc bona, quæ non ad horam concedere, sicut multis: sed stabilire Deus dignatus est, ut ad uitæ suæ diem extremum ea conseruauerit omnia. Quam & ipsam uitam stabiliuit in eo Dominus, & in multos annos produxit.

Rex Iongæuus. Mortuus est enim Senex & plenus dierum. Vixit annis octoginta & uno, mẽsibus tribus. Regnauit annis quadraginta uno, mensibus duobus, diebus septem, ut nunc uerius etiam quàm Iacob Gen. 47. olim dicere possimus: Dies peregrinationis uitæ nostræ, paucos

&

& malos esse. Fuit ætas hæc satis longa, ut si quid interest ad beatitudinem diu uixisse, hac quoque in re beatus fuerit, ut recte bona illius in Domino stabilita dici possint, quibus ei tam diu frui, uel uti potius contigerit. Nec enim fruimur temporalibus his, sed utimur. Quibus uero frui debemus, ea æterna sunt. Hæc uero maxime stabilita sunt in eo per Dominum. Nam cum temporalibus his recte usus sit, dedit ei Dominus bona, quibus frueretur, uitam æternam, uitam beatam, gloriam æternam. Cuius rei non modo uita eius honestissime acta, sed & exitus ex ea glorioſus, tam certum argumentum est, ut certius esse queat nullum. Nam si uerum est illud, Bona æterna.

illud, sicut non potest non esse ue-
1.Re. 2. rum, quod dicit scriptura: Do-
minus iudicabit fines terræ, hoc
est (ut interpretatur Augustinus)
extrema hominis opera, uidete
quæ fuerint extrema illius opera,
& de salute illius æterna dubita-
te. Extrema illius opera fuerunt,
opera fidei, quæ nos de salute no-
stra reddunt certiores, quàm ut
de ea dubitare fas sit. Habemus
enim promissum Dei, quo nihil
Heb. 6. esse potest certius: Cum Deum
Ioan. 2. impossibile sit mentiri. Amen
amen dico uobis (dicit ueritas)
qui credit in me, habet uitã æter-
nam. Cum itaq; Rex hic noster
pœnitẽs in fide & confessione
Christi obdormiuerit, cum suam
omnẽ fiduciam, non in suo, sed in
Christi

Christi passionis & mortis merito collocauerit, poterit ne quisquam dubitare, quin huius Christi promissi factus sit compos? Non ille fidebat in operibus suis, quamlibet enim bona sunt opera nostra, bona tamen & grata esse desinunt, simul ut nobis in illis placere, & spem nostram in illis ponere incipimus, quę nobis non in alio esse debet, q̄ in morte Domini nostri. Mors enim Domini nostri Iesu Christi, meritū nostrū est, refugium nostrum, salus, uita, & resurrectio nostra. Meritum nostrū est miseratio Domini, qui nisi perpetua charitate dilexisset, atq; ideo per Filij sui unigeniti mortē attraxisset nos, miserās, opera nostra cōdēnare nos posset, saluare

Non fidendum in nostris operibus.

Hie. 31.

ſaluare non poſſent, quamlibet etiã ſancta uiderẽtur. Hoc cũ non ignoraret Rex noſter, qui à puero ſana Chriſti doctrina diligenter fuit inſtitutus, etiãſi fecerat omnia pro uirili ſua, ſeruũ ſe tamen inutilem reputabat: Et quoniam non ſunt cõdignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, ad paſsionẽ illius, ad fuſum pro nobis ſanguinem illius, confugit: qui iuſtificatio noſtra, qui propitiatio noſtra, qui ſatisfactio noſtra fieri dignatus eſt, ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Luce 17.

Rom. 8.

Crucifixi ſimulachrum.

Cuius cum crucifixi Simulachrum exhibitum illi fuiſſet, ſicut exhiberi morituris de recepto Eccleſiæ more conſueuit, ut diſcant, neq; fidere operibus ſuis bonis, neq;

neqꝫ desperare propter admissa mala, sed certã spem & fiduciam in Christo collocent crucifixo, in ipso respirent, in ipso confisi, ad ipsum peruenire desiderent: non habentes iustitiam suam, sed eam quæ est ex Filio Dei, Domino nostro Iesu Christo. Philip. 3.

Hoc ergo signum crucifixi cum oculis eius subiectum fuisset, credibile non est, quanta illud animi sui deuotione exceperit. Quem extendisse manus in cruce pro se, & pro nobis peccatoribus uiderat, ut se ad amplexus nostros esse paratum ostenderet, eum & ipse amplexatus est, & uulneribus eius fixo osculo, non dubio significauit, se in illis respirare, & certo confidere, per illa sibi aditum esse

ad

ad Regnum cœlorũ patefactum.

Confessio peccatorum.

Accersito itaq; sacerdote, summa cum animi sui contritione peccata sua omnia confessus est, ut ministerio sacerdotis, cui ligandi solMatth. 18 uendiq; potestas data est, uirtute uero Christi, cuius ille personam gerit, beneficium remissionis peccatorum, & certissimam consolationem reconciliationis consequutus, eius rei pignus etiam acciPignus uitæ æternæ. peret Eucharistiæ Sacramentum, quod non modo remissionis peccatorꝝ, sed et immortalitatis, et uitæ ęternæ pignus est. Neq; n. alio pignore Christus de tantis bonis certiores nos reddere potuit, q̃ impertitione sui precioſi corporis, inæstimabilis utiq; thesauri, quo nos sibi tanquam membra adiungit,

adiungit, ut ubi ipse est, ibi & nos simus. Hoc pignore accepto, cum se iam uideret extrema illa in lucta constitutum, quo fortius resistere posset Sathanæ tentationibus, quas tum ille potissimum cateruatim ingerere solet, iuxta præceptum Apostoli, Presbyteros Ecclesiæ induci iussit, & orare super se, ungentes oleo in nomine Domini, ut hoc quoque signo, Christi membrũ, Christi factus athleta, tanto facilius expellere à se posset Principẽ huius mũdi im mundũ spiritũ, quem foras Christus eiecit, ut non haberet quicq̃ in nobis, cum nulla sit conuentio Christi cum Belial, nullus consensus templo Dei cum Sathana. Atq̃ eo expulso, tanto maiore cũ fiducia

Extrema unctio. Iacob. 5. Ioan. 12. 1. Cor. 6.

fiducia diceret: Bonum certamen
2. Tim. 4. certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus Iudex. Quam ille proculdubio consecutus est, cum tot habuerit à Deo certissima fiduciæ suæ signa, ac testimonia. Nempe Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & hoc extremæ unctionis, quibus Deus nequaquam nos fallit, sed promissioni suæ assistens, facit ac perficit etiam omnia, quæ in eorundem exhibitione nobis pollicitus est.

Sacerdotum præsentia circa morientē

Quanta autem eius fuerit fiducia, uel ex eo licet colligere, quod cū admoniti Sacerdotes fuissent, ut ex cubiculo exirēt, si forte somnum

num capere posset: simul ut exiuisse eos cognouit, è uestigio reuocari iussit, quod eorum præsentia, qui personam Ecclesiæ repręsentarēt, se fortiorem contra Sathanæ insidias fore putaret. Modo non dicens illi: Etsi multis satellitibus stipatus, in animæ meę excidium coniuratis, compareas, non te timeo tamen, non te metuo. Plures enim mecum sunt 4. Reg. 6
quàm tecum. Tota enim Ecclesia sanctorum pro me curam agit, orat, meq; in tutelam suam recipit: aduersus quam non præualituras inferi portas Christus di- Matth. 16
xit, qui fallere nescit. Totam itaq; noctem illam cum suis sacerdotibus, quorū intercessioni fidebat, & quos dilexit usq; in finem, non

alia in re nisi in orationibus, & sacris lectionibus, maxime uero Dominicæ passionis recitatione, ex qua consolationem non mediocrem capiebat, consumpsit.

Lucæ 18. Subinde cum illo Publicano pectus suum tundens, ac Deū orans, ut sibi propitius esse dignaretur.

Philip. 1. Neque obscure illud ferens, quod cuperet iam dissolui & esse cum Christo. Illuxit tandem dies illa, qua Christi resurgentis memoriam recolimus: hac ille, intra Missarum solennia, luctu omniū & mœrore incredibili spiritum emisit. Vbi nunc sapiens & potens ille Rex noster Sigismundus? Vbi opes eius? Vbi diuitiæ? Vbi splēdor? Vbi comitatus Regius? Vbi Maiestas eius et gloria?

Exitus luctæ in die Paschæ.

Ecce

Ecce quomodo transierunt omnia illa tanq̃ umbra, tanq̃ nuncio præcurrens, tanq̃ nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum præterierit, nõ est uestigium inuenire, neq; semitã carinæ illius in fluctibus. Tanq̃ auis quę transuolat in aẽre, cuius nullum inuenitur argumentũ itineris illius, sed tantum sonitus alarũ, uerberans leuem uentũ, & scindens per uim itineris aẽrem: cõmotis alis transuolauit, & post hoc nullũ signum inuenitur itineris. Tanq̃ sagitta emissa in locum destinatũ, diuisus aẽr continuo in se recluſus est, ut ignoretur transitus illius. Tanq̃ lanugo, quę à uento tollitur, tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: tanq̃ fumus, q à uento

Sam. 5.

Similitudines uitæ transitoriæ.

Iacob. 4. uento diffusus est: tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. Sic & nos nati, continuo desinimus esse. Quę enim est uita nostra? Vapor ad modicum parens, deinceps exterminabitur.

Iob. 20. Velut somnium auolans non inuenietur, transiet quasi uisio noctur-

Psal. 75. na. Dormierunt somnum suum, dicit Propheta, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarū in ma-

Esa. 40. nibus suis. Omnis caro fœnum,

Iac. 1. (dicit alius) & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, & decor uultus eius deperijt: Ita & diues in itineribus suis marcescet.

Vanitas uanitatū Recte ergo Ecclesiastes cum ratione scrutatus esset humana omnia, diuitias, delitias, potentiam, gloriam

gloriam inſtabilem, ſapientiam, quæ fuit magis, quàm ut teneri poſsit: Veneris uoluptates, hortorum amænitates, turbam ſeruorum, multitudinem poſſeſsionum, pocillatores, cãtores, arma, ſatellites, gentes ſubactas, tributa, imperata, faſtũ Regium, hanc de cunctis profert ſententiam: Vanitas uanitatũ, & omnia uanitas. Finem tandem loquendi faciens: Deum, inquit, time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo. Ad hæc, inquit, natus eſt omnis homo, in hoc ſalus conſiſtit omnium & perfectio: ſi creatorem noſtrum intelligentes, ueneremur eum metu & honore, & mandatis exequendis. Cętera cuncta fumus quidam ſunt, uel ut quidam *Eccleſ. 12.*

dam dixit, umbra fumi. Nihil eſt in rebus humanis ſtabile, nihil diuturnum, nihil de quo uel craſtinum ſibi quiſquam polliceri queat. Quæ cum ita ſint, quid eſt Sereniſsime Rex Auguſte, quod luctu, quod mœrore, quod lachrymis te conficias? Quæ tibi mœſtitiæ huius cauſa eſt? Num quod ille fluxa hęc & caduca ęternis cõmutauit? Num quod curis, quod morbis, quod grauibus totius corporis cruciatibus liberatus eſt? Num q̃ mortẽ reliquit, & immortalitatẽ induit? Quid eñ eſt uita hæc noſtra niſi mors? ut non ſine cauſa Paulus exclamauerit: Infœlix ego, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corpus hoc quod corrũpitur, quod aggra-

Conſolatio ad filiũ Regis Regni.

Vita hæc mors eſt.

Roma. 7.

Sap. 9.

aggrauat animas nostras, uocat Apostolus corpus mortis, quod in eo nihil aliud q̃ morimur quotidie. Nam quotidie pars aliqua uitæ demitur, & tum quoq; cum crescimus, uita decrescit. Moritur infantia nostra, succedente pueritia: Moritur pueritia, succedente adolescentia: Moritur adolescentia, succedente iuuentute: Moritur iuuentus, succedente uirili ætate: Moritur uirilis ætas, succedente senectute: Moritur senectus, moritur morbor̃ omne genus, moritur quicqd est dolorũ, quicquid cruciatuũ, quicquid afflictionum, quicquid incommodorum in hac uita, succedente uita illa immortali: ad quam non patet nobis aditus, nisi per mortem corporis

huius, ut non sine causa tam arden ter Paulus cupiuerit, de corpore mortis huius liberari. Quod Dauid etiam carcerem uocat, dicens: Psal. 141. Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo. Dixit hæc eadem uerba Dauid, noster pius & mãsuetus Rex, noster Sigismundus. Cupiebat & ipse liberari de corpore mortis huius, Philip. 1. cupiebat educi de carcere carnis huius animã suam, desideriũ habebat dissolui & esse cũ Christo. Cuius uoti sui cõpos factus cũ sit, mœrendum tibi non est Rex Auguste, ne summã fœlicitatem hanc eius, non satis grato animo interpretari uidearis. Fruitur enim ille iam eo, in quem credidit, quem amauit, eo qui uita est æterna, uita

Non lugenda fœlix mors Regis.

sine

ſine fine beata, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Noli putare, temere aut fortuito factum eſſe, quod ſacratiſsimo Paſchæ die ex hac uita exceſſerit. Quid enim aliud Paſcha Græce, quod Phaſe uocant Hebræi, quàm tranſitum ſignificat? Tranſitum aũt populi Iſraël ex Ægypto ad terram lacte & melle fluentem. Sub hunc diem uiſum eſt Chriſto, ut ipſe quoque tranſiret de mundo ad Patrem. Quo ergo tempore tranſiuit populus Iſraël ex Ægypto ad terrã promiſsionis, quo tempore ſeruator noſter Ieſus Chriſtus tranſiuit de mundo ad Patrem, eodem tempore Princeps hic noſter, & maximus in Iſraël, tranſiuit ex Ægypto huius ſæculi, ad pro-

Paſcha.

Exod. 12.

Ioan 13.

Iodn. 5. missam pijs omnibus cœlestē patriam: transiuit de morte ad uitam, non suis meritis, sed illius promissione fretus, qui dixit: Ibidem. Amen amen dico uobis, qui uerbum meum audit, & credit ei, qui me misit, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transiet de morte ad uitam. Hoc ergo pascha, transitum hunc de morte ad uitā, uoluit hoc die cum Christo resurgente Princeps noster celebrare. Nec amisit ille Regnū, sed commutauit: terrenum cœlesti, dissolubile indissolubili, caducum eterno. Regnū enim illius Dan. 3. quod nunc possidet, regnum est sempiternum.

Bona cōmutatio Regni.

Diadema. Regem quendam huius sæculi, traditum sibi diadema, priusquam

quam imponeretur capiti, diu consyderasse, ac dixisse tandem ferunt: O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem si quis penitus cõsyderauerit, quam multis sollicitudinibus, & periculis, & miseriis sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere uellet. Abiecit hoc diadema Rex noster, & suscepit illud, quod plenũ gaudiorũ, plenũ fœlicitatis, plenũ est eternę beatitudinis. Posuit Dominus super caput eius coronã de lapide precioso: coronam auream, expressam signo sanctitatis, immarcesibilem gloriæ coronam, quam ab eo nemo auferre poterit. Hoc in statu cum sint res diui parentis tui, qui non obiit, multo minus autem interiit, sed

Psal. 20. Eccle. 45. 1. Pet. 5.

sed fatigatus uitę huius molestijs, abijt ex hoc Regno suo, in Regnū aliud multo fœlicius: discessus hic eius, non lachrymis & misericordia, sed beneuolentia potius tibi perſequendus est. Hoc te Paulus quoque monet, dicens: De dormientibus non contristemini, sicut cæteri qui spem non habent. Si em̄ credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Dormiuit pater tuus per Iesum, dormiuit cum Iesu, dormiuit in fide & confessione nominis Iesu. Noli ergo dubitare, quin sicut resurrexit Christus primitię dormientium, ita resurrecturus & ipse sit in nouissimo die. Quin tu potius post-

Non contristandum de morte.

2. Thes. 4

1. Cor. 15.

habito

habito luctu, ad imitationem eius te compara, quem ex hac uita discedentem tantum sui desiderium reliquisse uides omnibus. Vt cum eum in te uiuentem uiderimus, dicere possimus illud quod scriptum est: Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus. Similem enim reliquit post se. In uita sua uidit, & lætatus est in illo, & in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. Eccle. 30.

Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. In hanc tu curam & cogitationem toto (quod aiunt) pectore incumbe, ac omnibus modis contende & elabora, ut ereptum nobis esse patrẽ tuum scire magis q̃ sentire queamus. Vt filius imitetur patrem.

Quod

Quod ita demum futurum est, si cunctis in rebus eum imitandum tibi proposueris, si prudentiam illius, si fortitudinem, si moderationem animi, si grauitatem, si benignitatem, si clementiam, si mansuetudinem, si iustitiam, si in eadem, qua ipse præditus erat, fide & religione, constantiam ita expresseris, ut patrem in te tuum uiuere existimemus. Quam quidem ad rem pluribus ex hoc loco te pro officio meo pastorali hortarer, nisi te ultro currentẽ uiderem, ut incitari à quoq; opus non habeas. Ad te itaq; mihi sermo nũc est serenissima Regina, quam in graui luctu & mœrore positam esse uideo, quod quem indiuiduũ uitæ tuæ comitẽ habere cupiebas, ab

Consolatio ad Reginã.

ab eo diuulsa nunc es, ut merito tu dicere quoq; possis, quod dixit ille: Siccine separat amara mors? 1. Reg. 15.
Neq; enim uirum illa a coniuge, sed animam separauit a corpore tuo. Quid enim ille fuit tibi, nisi quod est anima in corpore tuo? Quam tu (quę tua cunctis sęculis fuit memoranda fides erga eum & charitas coniugalis) libenter positura fueras, si morte tua salutē illius repręsentare potuisses. Quę quantę curæ tibi fuerit, uidimus oēs. Vidimus aūt, nō sine magna quadam uirtutis tuæ admiratione. Quid enim a te curæ, diligentiæ, & laboris prætermissum est, in tuenda & conseruanda illius ualetudine, prę qua tu tuam cōtemnere prorsus uisa es. Quid de te fieret nihil

sollicita,

sollicita, dum Regi & coniugi tuo dilectissimo recte esset. Qui cum leui etiam aliqua ualetudine affectus esset, totos illi dies assidebas, totas noctes insomnes agebas, et Reginã te esse oblita, ancillari officio fungebare, dum omni ratione uitæ illius prospectũ cupiebas. Quam certum est, multos in annos Dei quidem benignitate primum, sed tua postea solius opera productam esse. Quam & nos certæ uitæ nostræ temporibus libenter fulciuissemus, ut de nostris annis uiueret, qui fungi non potuit suis.

Hcb. 6. Ne lugeat Regina.

Sed cum statutum sit hominibus semel mori, neq; mortalium quisquam ab hac lege sit exceptus, si & ipsæ naturæ huic legi satisfecit,

cit, cui ut satisfaceret omnino fuit necesse, quid est quod te maceras? quid est quod luctu mœrore q̃ te conficis? quid est quod diuinæ uoluntati, quasi resistere frustra uelle uideris? Quam refragante quantumlibet homine, fieri tamen oportet. Quin tu potius, quod Deo statuere de tuo charissimo coniuge uisum est, fer æquo animo: Cum præsertim, non modo nihil ei mali acciderit, sed post multa mala, quæ uiuens pertulit, nunc demum ueris & æternis bonis ei frui datum est. Itaque quod illius causa doleas, nihil est: est potius quod uel maxime læteris. Tua autem causa si dolendum putas, uide ne hoc seipsam potius, q̃ bene meritum

coniugem amantis esse uideatur: neue nō tam ad illius amicitiam, quàm ad domesticam utilitatem, luctum hunc tuum referre existimeris. Quanquam nec tua causa quod doleas habes. Mortuus est enim maritus tuus, & quasi non est mortuus, similem enim sibi reliquit post se. Reliquit morū, uirtutumq; suarum uiuum quoddam simulachrum. Reliquit defensorem domus, qui te quoque tueri contra uim cuiusuis & iniuriam, non minus est uoluntate promptus, quàm facultate paratus. Quare cum nec illi acerbitatis aliquid acciderit, nec tu ex eius hac migratione quicquam incommodi detrimentique acceperis, non tu lachrymis cum tibi prosequendum,

quendum, sed orationibus potius tuis Deo cõmendandum putes.

Quod uero matri dictum est, hoc quoque uobis Illustrissimæ Principes dictũ existimetis. Non est mortuus pater uester, sed è sene iuuenis factus est. Ecce pater uester, ecce frater uester, ecce Rex uester, eadem est erga uos eius uoluntas, quæ fuit diui parentis uestri, eadem est & potestas. Non minus uult adiutas rationes uestras, quàm uoluit diuus parens, neq; potest minus: Quin potius, quanto est ætas eius aptior, quanto mens uegetior, ad ea perficienda quæ de uestris commodis per diuum patrẽ uestrum cogitata fuerunt, tanto plus uobis de eius benignitate polliceri

Consolatio ad filias Regis.

 potestis,

poteſtis, tanto minus habetis, quod ueſtra cauſa exceſsiſſe ex hac uita patrem ueſtrum lugeatis. Imponet hic Deo bene iuuante, lætum & optatum exitum, ijs quę per diuum patrẽ cœpta fuerunt. Quare ſepoſito luctu Deũ illi propitium modo precemini, cuius opera factum eſt, ut ſuauiſſimam hanc lucem primum aſpiceretis. Vos quoq; nunc alloquor Sereniſsimi & excellentiſſimi fratres, Orthodoxæ fidei propugnatores acerrimi: Vos inquam, alloquor, etſi abſentes corporibus, præſentes tamen animo, præſentes in uiris ornatiſsimis, quos ut perſonas ueſtras ſuſtinerent, & ſancti Regis noſtri exequias cohoneſtarent, huc

Ad Oratores Cæſaris & Regis Rom.

pro

pro ueſtra erga defunctum pietate, miſiſtis: ſat ſcio, cum eſſet ad uos de morte illius allatum, quod opinione omnium maiorem animis dolorem accepiſtis. Nam cum nullum in terris uobis ille chariorem habuerit, fieri non poteſt, quin ipſe uobis uiciſsim fuerit chariſsimus. Sed quid ego hæc tanquam addubitãs loquor, cum ſicut ille ſuæ in uos, ita uos uiciſsim ueſtræ in illum egregiæ uoluntatis, ſigna dederitis certiora, quàm ut quenquam de ea dubitare fas ſit?

Niſi forte certiora ſigna ulla eſſe poſſunt, quàm quod uterque frater Neptem filiam̃q; ſuam filio huic eius ſuperſtiti uxorẽ dedit. At quam uirginẽ? qua nulla Elizabetha filia Ferdinandi.

fuisse uidetur in orbe terrarū lectior, nulla sanctior, nulla omni uirtutum genere cumulatior. Vt de forma taceam, qua sicut puritate uitæ, cum ipsis etiam Angelis certare posse uidebatur. Quæ cum ita Deo iubente ex hac uita incredibili cum luctu omniū excessisset, atq; ingens sui desideriū, primū coniugi suo Regi huic nostro, deinde nobis omnibus & singulis reliquisset, nihil ea tamen re de uestra erga utrunq; beneuolentia diminutum est. Certum igitur est, quod non mediocrem ex eius hac migratione luctū hauseritis, quem propter ingrauescentem eius ætatem patris in loco colebatis. Documento sunt Regio sumptu & apparatu per

Ad Cæsarem & ad Regē Rom.

uos

uos Augustæ iusta, in magna magnorum Principum celebritate, summo cum honore, optimo Regi nostro persoluta. Verum & uos ponite mœrorẽ. Euenit enim quod scriptum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Amisistis uos quidem non ætate magis, quàm charitate patrem, sed pro patre natus est nobis filius, qui sicut uos patrem eius, haud aliter ac uestrum colebatis, ita colet ipse uos uicissim, neque ullum obsequentis officiũ filij in se requiri patietur, ut expressam in eo patris imaginẽ cernere queatis. Hoc ipsum uobis persuadete, uos quoque Illustrissimi Principes, quorũ unus ꝑ auũculo fratrẽ, alius ꝑ magno auũculo, auuncu-

Psal. 48.

A I reliquos Principes.

lum nactus est. Nihilo minore futurus est in uos beneuolentia, Rex hic noster, quem præsentem intuemini oculis, quàm fuit ille, qui nuper in Christo obdormiuit. Nihilo minore studio rationes utriusq; uestrum, pro uirili sua, uolet adiutas, quàm uolebat diuus parens. Illius itaque causa cum nihil sit quod doleatis, quem ad sedes beatorum translatum esse pie credimus, quandoquidem nec uobis ex eius morte quic quàm euenit incommodi, quum eadem omnia quæ ab illo, ab hoc filio eius sperare possitis & expectare, causa non est, quamobrem angi animis uelitis, quod eũ de prẽsidio stationeq; uitẽ huius, summus Imperator ille noster

Deus

Deus optimus maximus, decedere iusserit. Cæterum præ alijs anxio & sollicito animo esse uideo, Princeps Episcoporum & Sacerdotum, & huius Regni primas. Ad te enim, & ad nos qui tibi sumus à suffragijs, quin ad uniuersum potius ordinem sacerdotum, incredibilis tam sancti Regis morte mœror peruenit: Cum non Regem ac Dominum, sed patrem beneficentissimum amisisse noster hic ordo uideatur. Quis enim hoc uno nostri amantior? Quis unq̃ fuit Rex, qui ministros Dei magis obseruaret? qui commoda eorum diligentius procuraret? qui iura & priuilegia defenderet acrius & propugnaret? offendebant eum

Ad Archiepiscopum.

eadem in nobis, quæ multos offendunt. Fatẽdum enim est, quod res est, quod in multis offendimus omnes, omnes declinauimus & inutiles facti sumus, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Videbat hæc ille, neque potuit non offendi uitijs nostris & flagitijs, quibus magna ex parte cooperti esse uidemur. Sed non ita totus erat uitijs nostris & flagitijs contemplandis deditus, quin uideret simul, cuius nos personam quamlibet indigni gereremus. Oderat itaque fornicatores, scortatores, adulteros, auaros, sed amabat interea Sacerdotes, amabat Dei ministros, neq; propter uitia personarum, ordinẽ odio habendum aut contemnendum

Iacob. 3. Psalm. 13.

Sacerdotum uitia

temnendum esse putabat. Meminerat scriptum esse: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? domino suo stat aut cadit. Cum uentum erit ad diem illum, quo nos omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, non quæret à quoq; Iudex ille seuerus: Quid Pontifex, quid Episcopus, quid sacerdos fecerit: Sed referet unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum: propria referet, nõ aliena. Reddet enim unicuiq; Deus secũdum opera sua, secundum opera manuum cuiusque retribuet cuique, pro se quisque suæ uillicationis rationem reddere cogetur. Rom. 14. 2. Cor. 5. Rom. 2.

Sic ergo ille cum affectus erga nos fuerit, cum paterna quadam Consolatio ad sacerdotes.

dam nos beneuolentia sit prosequutus: iustam habere causam uideri possumus, quamobrem his turbulentis temporibus ereptum eum nobis esse plus alijs doleamus. Sed si quos alios, nos certe minime decet, ita nostro hoc angi incommodo, ne quam ille fœlicitatẽ consequutus est, posteaq̃ ex hac ualle lachrymarum, ad æterna gaudia translatus est, ei parum fauere uideamur. Sed & si quis aliquid nos incommodi accepisse dormitione ipsius existimat, is mea quidem sententia longe fallitur: Mortuus est enim pater eius, & quasi non est mortuus. Similem enim sibi reliquit post se, reliquit enim defensorem domus, quem nos minime

dubitare

dubitare debemus paterna ueſtigia perſequuturū, neq; alio erga ordinem noſtrū, quàm quo fuit diuus parens animo futurū. Nos modo emendemus in melius, quod non ignorantes, ſed ſcientes peccauimus. Et quoad humana fragilitas noſtra permittit, ne in offenſionem hominum incurramus, ſedulo prouidere conemur. Quamobrem et tu princeps Epiſcoporum Regni huius, & quotquot hic præſentes adeſtis, ſiue quibuſcunque alijs in locis conſtituti eſtis Epiſcopi & ſacerdotes, ponite lachrymas, ponite luctum, ponite mœrorem. Et ad preces pro tam benefico patre noſtro fundendas, animum adijcite. Quodq; de Gratiano & Valentiniano

Preces ſacerdotum pro defuncto

lentiniano Imperatoribus dixit olim beatus Ambrosius: Beati ambo si quid meæ orationes ualebunt: Nulla dies uos silentio præteribit, Nulla inhonoratos uos mea transibit oratio, Nulla uox non donatos, aliqua precum mearum cõtextione transcurret. Omnibus uos oblationibus frequentabo, hoc uos nõ dicite modo, uerumetiam facite, sicut ille fecit. Hoc illi defuncto gratius est futurũ & utilius, quàm si fluuios lachrymarũ illius desiderio pro-
2. Mac. 13 fuderitis. Sancta enim & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, dicit scriptura: Quæ si non est in Canone Iudæorum, si non est in Canone hæreticorum, fuit tamen

semper,

semper, & est, & erit in Canone Christianorum Catholicorum.

Quin & Apostolorum hæc est traditio, ut preces fiant pro defunctis, ut mediatoris pro illis sacrificium offeratur, sicut altero ab hinc anno, Dionysij Areopagitæ, Ioannis Chrysostomi, & Ioannis Damasceni, ac Isidori testimonio me uobis ex hoc ipso loco prædicare memini. Apostolica institutio.

Vbi simul & illud ostendi, ante mille ducentos annos Aërium quendam fuisse, qui sicut statos ieiuniorum dies & ciborum discrimina, ita etiam preces pro defunctis damnabat, neque offerri debere pro illis oblationes affirmabat. Atque eum ijs ipsis de causis ab Epiphanio Græco, Aërius hæreticus.

Græco, & Augustino Aphro inter hæreticos numeratum esse, quem uos Aërium, & si qui sunt eius sectatores, qui sopitos pridem ignes nostro hoc æuo suscitarunt, ita ut facitis, contemnite.

Authores Catholici.

Et cum Dionysio Areopagita, cum Tertulliano, cum Origene, Chrysostomo, Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Cypriano, Gregorio Nazianzeno, & magno Damasceno, Isidoro, Bernardo, Athanasio, cumq; uniuersa Catholica Ecclesia (quę columna est & firmamentum ueritatis) sentientes, pro dormitione pij Regis & patroni uestri crebras oblationes facite, neque precari Deum pro anima illius intermittite. Etsi enim certus nõ sum, tam

1. Tim. 3.

bonum

bonum fuisse uitæ eius genus, ut hoc non requirat mortuus, tamen de hoc certus esse uideor, non fuisse tam malum, ut ei non prosint ista mortuo. Viuens ille meruit, si forte in abditis illis receptaculis adhuc detinetur, ut hæc sibi mortuo prodesse possent.

Ita autem pro defuncto Deum deprecemur, ut & superstitis huius memoriam, neque in oblationibus, neque in precibus nostris intermittamus: Vult enim ille & currit, sed nõ est uolentis, neque currentis, sed miserantis Dei. Eius itaque misericordiam supplices deprecamur, ut dirigat gressus Regis nostri, ut eum paterna uestigia persequi faciat, ad laudem & gloriam sui nominis,

Pro filio Regis orandum

Rom. 6.

ad Eccleſiæ utilitatẽ, ad omnium noſtrũ, qui eius Imperio ſubſumus & paremus, cõſolationem.

Ad Proceres Regni.

Vos quoq; cæteri proceres & conſiliarij Regni huius, qui loca quę tenetis Regis huius beneficio tenetis, quod illeuos propter uirtutes ueſtras & præclara merita dignitatibus his & præfecturis honeſtandos & augendos putauit, ſi illius cauſa doletis, tanq; illi mortuo triſte aliquid acciderit, nõ modo quod doleatis nihil eſt, ſed eſt potius quod uehementer lætemini. Quid em̃ illi mors fuit, niſi finis malorũ, quæ multa & grauia uiuens pertulit? & initiũ uitæ melioris, & eius quidem perennis, ubi nulla corruptelæ

1. Cor. 15. contagio, nullus gemitus, nullus dolor:

dolor: ubi uera est Regio uiuentiū, ubi quod erat in eo mortale induit immortalitatē, quod erat corruptibile, induit incorruptionem. Sin autem uestra doletis causa, hic quoq; dolor superuacaneus est. Mortuus est enim pater eius, & quasi non est mortuus. Similem enim reliquit post se, reliquit defensorē domus contra inimicos, & amicis reddentē gratiam. Quare cum in confesso sit, uos amicos fuisse defuncto Regi & domino uel patri potius nostro, neque enim secus ille nobiscum quam pater cum suis liberis uiuebat, cum hoc etiam premia testentur, quibus uos propter fidem uirtutemq; uestram amplissimis affecit, si cui uestrum

nondum est pro suo merito satisfactum. Reddet hic amicis gratiam, reddet gratiam bonis diui sui parentis Cõsiliarijs, quorum fidelibus consilijs factum intelligit, ut hoc ille Regnum tam florens ad se transmitteret. Vos ergo nihil nunc aliud quàm defuncto Regi requiem, huic uero superstiti gratiã Dei deprecemini, quo pariatq; ille fœlicitate Regnum hoc suum gubernet, ac ad suos quoq; posteros æque florens transmittat. Simul quę diuo parẽti suppeditastis ad eam rem salubria consilia, cum hoc quoq; cõmunicate. Erit apud illum locus rectis consilijs: Neq; locus erit modo, uerumetiam gratia reddetur fidele consilium impartientibus.

tientibus. Vos quoq; quotquot hic adestis equestris ordinis uiri, & quicunque alij de promiscua multitudine, qui uestrū de morte eius dolorē cum lachrymis ubertim profusis testati estis : tum quod ex quo tempore mortuus est, nullum prope diem intermisistis, quo funus illius nō minore frequentia, quàm sancti Martyris alicuius reliquias uiseritis, quandoquidem sæpe iam ex me audistis, nihil mali ei euenisse, qui non uitam cum morte, sed mortem cum uita commutauit : Nolite flere super illum, lætitia potius quàm lachrymis uobis prosequendum, sed si flendum esse putatis super uos, & super filios uestros, est quidem ita, quod cum

Ad Equestrem Ordinē.

alijs multis peccatis noſtris diuinam Maieſtatẽ offendimus grauiter, tum hoc certe non leuiſsime, quod huic tam ſancto Regi, tam benefico patri noſtro, non cum plærique quem uirtus eius, quem iſta dignitas merebatur, honorem habuimus. Quin facta potius à plæriſque multa ſunt, quibus non tam Rex ille noſter mãſuetiſsimus, quàm Deus, cuius ille perſonam gerebat, non mediocriter offenderetur: ita, ut iuſtæ nos, & eæ quidem graues
Pſal. 84. peccatorum noſtrorum pœnæ maneant. Sed non in æternum
Ioel. 2. iraſcitur Dominus, qui benignus & miſericors eſt, patiens, & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia.

Huius

Huius gratia non nostris meritis factum, quod moriens ille similem sibi reliquit post se, cui satis facere nobis licet, de eo quod in patrem peccatum est. Satisfaciendi autē ratio hæc est, si quod de nostro erga parentem studio fuit diminutum, pensetur erga filium, tanto melius de eo merēdo, tantoquè fidelius & diligentius eius mandatis parendo. Id cum fecerimus, sicut certe facere debemus, quem iustum in terris habuimus moderatorem, eo in cœlis utemur pio intercessore: ac futurum est Dei benignitate, ut & hic uitam tranquillam agamus, & post hanc uitam ad eum perueniamus, qui solus via, veritas est & vita, Do- Ioan. 14.

Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui cum Patre & Spiritu ſancto regnat Deus trinus & unus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Iacob. 3. Deprecatio offenſarum

Chariſsimi in multis offendimus omnes, neq; fieri poteſt, ut uiuat in ſæculo mortalium quiſquam abſque offenſione, quanto autẽ fortuna alicuius ſublimior, tanto minus caueri poteſt, ne plures offendantur. Offenduntur autem iniurijs nonnulli, offenduntur alij opinione iniuriæ, & habet hæc excellens fortuna, præſertim uero poteſtas Regia, q̃ etiam benefacta, ſecus homines nonnunquam interpretantur, ut non ſine cauſa dictum fuerit: Regium eſt, male audire, cum beneſeceris.

feceris. Nulla potest ferri iusta sententia, ut non queratur altera partium. Ac quæ sunt ex optimo animo, non raro profecta, & salubriter instituta, ea reprehensionem effugere non possunt.

Ego qui consiliorum sancti Regis nostri magna ex parte conscius sum, omni uobis hoc asseueratione cõfirmare possum, quod sciens ille & prudens neminem offendit, nullum mortalium uolens ulla affecit iniuria, si quid peccatum est, per imprudentiam peccatum est, uel quod consilijs adductus rectum putauit, quod rectum non esset: uel quod parum seuere in sontes animaduertit, quod iustitiã esse misericordiam, misericordiam esse iustitiam exi-

ſtimaret: uel quod extremis annis illis officio ſuo functus eſt negligentius. Ecce ego, cuius ore ſemper iam inde à decem annis, cogitata illius enunciari audiſtis, confiteor in perſona eius, quod homo cum eſſet, errauit aliquando, quod fuit indulgentior quàm expediret, in hanc enim partem peccare tutius putabat. Confiteor & illud, quod eſt omnium grauiſsimum, quod extremis uitę ſuæ annis, fuit in iure dicendo remiſsior: unde multa mala orta ſunt in Regno, ſed in cauſa fuit ætas & ualetudo affecta. Multi multa paſsi ſunt incommoda per hoc quaſi iuſtitium, dedit multis occaſionem imprecandi, qui Regem tantum eum, non autem & hominem

hominem esse uolebant: cum & Rex homo sit, eque morbis, eque senectutis incõmodis, eque morti etiam ipsi, ut cæteri mortales obnoxius. Sed ille, si quid erratũ est per se, excusari non uult, quin agnoscit potius errata sua. Confitetur ea coram Deo, & coram uobis, ac per os meum, per quod uiuens enunciabat, quæ clausa in pectore gerebat, orat uos & obsecrat: Oro uos & obsecro ego quoq; indignus Episcopus, obsecro uos per uiscera misericordiæ Dei, si quid offendit quenquam per imprudentiam, si dum ille parcebat malis, sæuitum est in bonos, si cui facta est iniuria, quemadmodum factam esse nonnullis constat, quo tempore propter affectam

Humilis & affectuosa deprecatio.

ætatem & ualetudinem ſuam ius dicere non potuit: quando certum eſt, animum ab iniuria faciẽda abfuiſſe, iterũ atq; iterum oro uos & obſecro, ignoſcite homini homines, ſi uobis hominibus & hoc ipſo peccatoribus, non ab hominibus modo, uerum ab ipſo Deo ignoſci uultis, mementote eius, quod ſcriptum eſt:

Lucæ 6. Coll. 3. Dimittite, & dimittetur uobis: Date, & dabitur uobis: Donate illi ſi quis ueſtrũ aduerſum eum habet querelam, ſicut & Dominus donauit uobis, ita & uos: recogitet unuſquiſque ueſtrum, in quam multis offendat & ipſe: offendat autem, non homines modo, uerũ etiam ipſum Deum. Quamobrem nolite maledicere

Chriſto

Christo Domini, nolite imprecari, sed sicut uobis à Christo peccata uestra condonari uultis, ita cõdonate Christo huic Domini, si quid & ipse peccauit. Sic in extremo quisque die suo, iustum illum Iudicem & placabilem experiatur, qui nisi iustitiam misericordia temperauerit, quis est qui sustineri possit, si iniquitates nostras obseruauerit. Psal. 29.

SANCTI

SANCTI POLONIÆ, ETC. REGIS SIGISmundi Primi Epitaphium.

Sigiſmundus in hoc iacet ſepulchro,
Quod uiuens ſibi prouide parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis,
Hoc Rex nomine quem Iagiellana
Ex magnis Ducibꝰ uetus propago,
Geſtis, iuſtitia, fideq; clarum,
Produxit, quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs honoribusq;,
Et tot magnificis ubiq; paſsim
Structuris, ut in hac pateſcit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probe per omnes
Inſignis procul inde nationes,

Veri

Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; cõcitus notatus.
Tandẽ trãsijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis
Sancte sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore, mortuusq; sancte,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superum beatitati.

Natus Anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SERENIS SIMO PRINCIPI ET

Domino, Domino Sigismundo Augusto, Dei gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogetiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo clementissimo, MARTINVS Cromerus.

IN publico & acerbissimo omnũ nostrum luctu, quem tecum pariter, Sigismunde Auguste Rex Inclyte, morte sanctissimi Regis nostri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hausimus, nulla est

(mea

(mea quidem sententia) maior & efficacior doloris leuatio, quám honestissime & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiosè exactæ atq; positæ uitæ, beneq; & fœliciter, sapienter & cum approbatione omnium bonorum administrati Regni huius, recordatio. Qua in parte cùm ego pro meo de multis bene merendi studio, opis aliquid non tibi, neque maioribus natu (qui multos annos in Repub. hac nostra, & in aula eius Regis uersati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) sed minoribus & imperitis afferre cuperem, scripsi ei funebrem orationem siue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq; gestas illustriores,

nude & succincte, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando, quod perlongum & non mearum sane uirium opus futurum erat, complexus sum, ut esset commentarij uice interim, dum siue á nobis ipsis in instituta historia gentis nostræ: siue, quod malim, á doctiori atq; disertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Nec sane desunt in hoc tuo regno, quòd multo florentius & belli et pacis artibus pater tuus reddidit, q̃ acceperat: qui, si tua benignitas accesserit, & libenter id opus susceperi sint, & cum dignitate persecuturi. Equidem, si nihil aliud hoc labore meo assequar, certe doctiorum cessantium adhuc

studia

studia excitabo, & persequi hæc accuratè & ornatè uolentibus materiam submministrabo. Tibi uero in primis inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipsum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut si quidem placebit, nonnulla, si non cum uoluptate, certe cum leuatione desiderij paterni, domestica decora recognoscas, & nostri siue ocij, siue negocij fructum, & quasi primitias quasdam delibes: Sin displicebit (quod magis credo) melioribus desid negocium, ut ne cum eorum, qui nunc uiuunt, mortalium memoria, sapientissimi & optimi patris tui laudes intermoriantur.

Quanquam uiuent eæ (nisi me uanum fallit augurium) æuo sempiterno, easq; posteri nostri longe etiam quám nos gratiore & iucundiore memoria prosequentur. Quod reliquum est, Deum precor, ut fausta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia esse uelit, & lætioribus indies successibus id cumulet, ac diutissime incolume fortunatumq; præstet.

Cracouiæ nono Calend.

Aug. M. D.

XLVIII.

ORATIO

ORATIO

MARTINI CROMERI, IN FVNERE OPTIMI & maximi Principis, Sigismundi, eius nominis Primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum Regis, &c. Cracouiæ habita ad VII. Calend. August. M. D. XLVIII.

INtemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres Amplissimi, ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate & patientia uestra

uideor, qui locũ hunc auguſtum, apud uos hoc tempore dicturus, conſcenderim: nihil neque conſpectum conſeſſumq; iſtum ueſtrum amplíſsimum grauíſsimumq; reueritus: neq; rei, de qua dicendum eſt, magnitudine deterritus. Neq; ego ita ſum hebes, ut non intelligam, quid & quantum ſit, quod nunc à uobis expectetur: Neq; ita mihi ipſe placeo, ut nõ perſpiciam, quid à me præſtari poſsit.

Alexander Magnus.

Quod ſi Alexander ille Magnus, Rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate & rara fœlicitate geſsit, neq; pingi ſe, niſi ab Apelle, neq; fingi, niſi à Lyſippo, præſtantiſsimis ſuæ ætatis artificibus, paſſus eſt: quanto acumine,

mine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, cꝫ ubere denicꝫ & illustri eloquentia esse oportet eum, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clementissimi, & pientissimi Regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudibus & uita omni, uere & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiem quidem cuiusquam apte seu pingere, seu fingere non maximi est ingenij necꝫ laboris, ac ne operæ precij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta, neque magnopere cuiusꝫ refert, quo colore, qua figura oris, quo corpo-

Pingere aut fingere arti uetuste.

ris totius habitu, quaue ſtatura quiſque fuerit, qui inter homines eſſe deſijt: Animorum habitudines uitamq; omnem, non cuiuſuis eſt neque exacte perſpicere, neq; dicendo apte & ad uiuum exprimere. Magnorum autem uirorũ, & excellenti uirtute præditorum laudes celebrare, apprime utile eſt uitę hominum & neceſſarium: ut & illis, quoad fieri poteſt, pro meritis ſuis gratia referatur, & cæteri habeant, unde uirtutis & laudis exempla petãt, & quo ad benemerendum de ſuis incitentur. Tantæ ſunt aũt huius optimi Regis uirtutes, ut ſummis pariter ac imis abunde exemplorum, ad uitam recte & honeſte inſtituendam ſuppeditent: tanta

Vtilitas ex laude bonorũ.

in

in nos & in patriã hanc noſtram communem merita & beneficia, ut ea ſempiterna immortalitatis laude cõſecrari à nobis oporteat.

Neque tamen is ego ſum, qui id me rectiſsime & cum excellentibus ſanctiſsimi illius regis uirtutibus, tum perpurgatis ueſtris auribus, digne facere poſſe confidam. Abſit hæc à me arrogantia. Nõ adeo effrons demens q; ſum: Intelligo nullam in me eſſe doctrinam, nullum dicendi uſum & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam deniq; memoriam. Quænam uero tanta eſt cuiuſquam eloquentia? in quo tantum flumen lectiſsimorũ uerborum? in quo tanta uis, & ut ita dicam, fulmen ſententiarum? Author's modeſtia

in quo denicꝫ tanta memoria & pronunciandi dignitas, ut clarissimis optimi Regis uirtutibus atcꝫ meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gemmis, precioſaꝫ ueste caremus, ne malo quidem cotoneo, uel scypho aquæ ex præterlabenti amne hauſtæ, gratitudinem animorum nostrorum sanctissimę huius Regis animę ostẽdemus? Vetus est prouerbium, Eos qui thura non habent, mola salsa litare. Certe uel cum periculo priuatæ temeritatis & impudentiæ, non est prodenda causa publica: Neꝫ committendum est, ut dum singuli pudori nostro consulimus,

Excusatio insufficientiæ.

consulimus, cuncti, hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti Regis prętermisso, ingratitudinis (ne dicam impietatis) reprehensionē apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, merito incurramus. Audendum est igitur, & eò quidem maiore fiducia, quòd ijs de rebus dicendum est, quę uobis plęrisq; omnibus ęque ac mihi notę, nonnullis etiã notiores sunt: nempe quas uidistis ipsi fere, & memini-stis, & quarum (ut ait Poēta quidam) pars magna fuistis. Ita ẽm futurum est, ut me rudi & inculto, sed plano tamen sermone capita modo rerum attingente, cętera uos ipsi diligentius mecũ recognoscatis, & grata iucundaq;, ut

Vergil.

ut par est, memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quę sola sunt laudabilia, primum externa, deinde corporis, postremo animi eius bona succincte persequar. Quod dum facio, uos mihi quæso, uiri præstantissimi, benignos uos & attentos præbeatis.

Argumentum huius Orationis.

GEnus paternũ Sigismundi à Cazimiro est, Vladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non sit auditum de Iagellonum familia, quæ iam supra centum & quinquaginta annos apud nos regnat, à uetustis Lituanorũ ducibus ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vladislao nomen, bono

Iagellonum uetus & Regia Stirps.

bono uero ǫ̃q̃ omine, quasi qui gloria potens esset, maiores nostri indiderunt. Huius auus, tuus aũt Sigismunde Auguste proauus, cum Lituaniæ & magnæ partis Russiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum una cum coniugio religiosissimæ uirginis Heduigis, demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filię, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus. Religioni Christianę sese, & cunctam simul Lituaniam addixit, ditionesq̃ suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: In cicuranda, & à prodigiosis dęmonum superstitionibus ad ueri Dei cultum conuertenda gente sua agresti & barbara, permultum laboris,

Lituanorum ad Christũ conuersio.

laboris, operæ, sumptusq; impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens Rex, doctoris & Apostoli munere fungi apud rudem & uilem plebeculam, cum nostri sacerdotes eius linguę penitus essent imperiti. In Boemis quoq; ad sanitatem priscam q; religionẽ a multiplici errore, quo se authore Ioanne Husso implicarant, reuocandis, non parum operæ sumpsit: cumq; pertinaciores eos esse animaduertisset, regnum ab eis delatum repudiauit. Silesios quosdam & Russos duces domuit, Cruciferos Germanos non modo Lituaniæ inhiantes, uerum etiam Poloniam ipsam, parentem & nutricem suam crudeliter & impie lanian-

Bohemi.

Vladislai Regis gesta.

tes,

tes, clarissimis aliquot victoriis repressit, victis fractisq; pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim singulari lenitate & mansuetudine, ad remittendas offensas perfacilis, & supra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipse consueuisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cum Sigismundi Cæsaris, tum Vitaudi & Suitrigali proximorum suorum, de quibus erat bene meritus. Per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualde ætate, cum duo de quinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duob. filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa

Kiouiensium

Duo eius filij.

Kiouienſium Ducis filia ſuſceperat, maior natu Vladislaus in regno ſucceſsit, is, qui Vngarorum quoq; regno ſuſcepto, & profligatis ſumma cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cum prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hoſti pacem petenti formidabilis, cum animoſiore quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter confertiſsimos hoſtes incautius dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amiſit, cum undecim fermè apud nos, apud Vngaros uero non totos quinque annos regnaſſet.

Cazimirus Rex.

Poſt hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigiſmunde Auguſte auus, regnum hoc ſuſcepit: cui

cui peruastata a Tartaris (tametsi profligatis semel atq; iterū) Podolia & Russia, & amissus per defectionem ad Moschos dominatus Seuerienſis, ac domestici motus, seu uerius offensæ uoluntates multorū, propterea quod Lituanis plusculum indulgeret, malisq; consultoribus uteretur, non parum de paterna fœlicitate detraxere. Prussiam tamen & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorū bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posteroꝝ suorum Regum Poloniæ adactis, relicta parte Prussiæ pacem dedit. Valachorum Palatinum bellicosissimū Stephanum, in clien-

O telam

telam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris & Boëmis uario Marte bella gessit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorum & Boëmorum Regis sorore, fœmina honestissima & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vladislaum natu maximum Boëmis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertũ Vngaris Reges, dedit. Sed utroque hoc dissensione partium deserto, Vngariam quoq; Vladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo, in utroque regno succesisset,

Filij eius sex, & filiæ septem.

Ludouicus Rex nouiss.

ſucceſsiſſet, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miſerabiliter periit. Anna uero filia cum Ferdinando Cæſare, qui poſt Ludouicum apud Vngaros & Boëmos regnat, nupta, tribus filiis preclaræ indolis, & nouem filiabus ſuperſtitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diē clauſit extremum. De ſupra memoratis uero duobus filiis Cazimiri Regis. Cazimirus quidē, iuuenis caſtiſsimus atq; religioſiſsimus, in Lituania immaturam mortem obiit, non ſine celebri ſanctimonię fama, quam cōplura miracula ad ſepulchrū eius ædita confirmarunt: Ioannes Albertus poſt patrem octo et amplius,

Anna ſoror eius, & uxor Ferdinandi Regis Ro. &c.

Cazimirus filius Cazimiri ſanctus.

deinde hunc secutus Alexander, quinq; annos regnarũt: Ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans fœlicior: Hic à Moschis apud Vedrusios victus, eosdem apud Oposcam, Tartaros uero Tauricos apud Clecicum paucis ante mortem diebus insignibus prælijs profligauit: Vterq; extincti propere, credo ut digniori cederent: Post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesnen. simulq; Episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ Ecclesię Presbyter Cardinalis fuit.

Fridericus Cardinalis.

Porro filiarum Cazimiri duæ immature mortuæ, Heduigis Georgio

Georgio Duci Bauarorum: Sophia Friderico Marchioni Brandeburgensi: Anna Boguslao Pomeranorum: Barbara Georgio Saxonum: Elizabetha uero, patre mortuo, Friderico Legnicien sium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuere, & omnem pene Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxere. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atque is ab ineunte primum pueritia, una cum alijs fratribus, ab honestissima & re-

Filiarum Cazimiri desponsatio.

Educatio Sigismundi.

ligiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus, & piis, ad uirtutem in primis & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut Latine scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommode ipse ea lingua uteretur. Germanicam uero, cuius propter finitimos atque etiam incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactius didicit. Porro in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset, ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam

Pius usus sacrarum literarū.

dicam impius, mos inoleuit, sed serio & ad moderandas actiones uitamq; omnem: Eoq; timorem Dei, iustitiam, & uirtutem maxime semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assue factus fuerit. Nec scio, an ad uitã sic uel sic degendam longe plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quomodo natus sit. Solent enim plerunq; etiam bonæ & generosæ indoles, praua, atq; adeo negligentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uero naturam sæpe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigismũdus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate, & in-

Educationis bonæ utilitas.

 dustria,

dustria, quæ res maxime ætatem illam commendant, magnam sibi non modo nostrorũ hominum, sed etiam externorum, Vngarorum inquam, Boëmorum, Silesiorum, & Germanorum, cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrẽ, iuuenis in Vngariam ad Vladislaum alterum fratrem se contulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boëmi magis eum propemodum, quàm Regem suum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publice & priuatim à rege peterẽt: eius authoritati & iudicio libenter starent. Vsq; adeo maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis,

Fauor Sigismundi apud Vngaros & Bohemos.

æquitatis, grauitatis, constantię, & sapientiæ opinio, quàm regiũ sceptrum, quàm etiam carcer, bonorum confiscatio, proscriptio, uirgæ denięq; & secures. Itaq; magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatum, & summam utriusq; Siliæ prefecturam à Vladislao fratre obtinuit: Adeoq; charus ac uenerandus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperium grata & iucunda memoria prosequantur.

Suprema præfectura Silesiæ.

Quid illud, nonne ingens est bonæ existimationis & beneuolentiæ hominum erga eum documentum, quod cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectũ Christiernum Regem, & item ab Vngaris atq; Boëmis, post mise-

Regna ei oblata, sed non accepta-ta.

O v rabilem

rabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur, ac ne Vngaros quidem & Boëmos pacta conuenta cum Maximiliani Cæsaris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principum potentia, si Sigismundus delatũ sibi regnum susciperet uoluisset. Apud suos uero quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quod Ioanne Alberto Rege mortuo, prælatus fuisset procul dubio in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorũ suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cum Lituanis,

Gratiosus apud Polonos.

nis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uero quantum ei honorē summi quique principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primum enim Maximilianus Cæsar non minoris animi, quàm prudētiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorum Duce ictum respueret, ac non modo non defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerum etiã auxilia ei contra illos,

Amicitia cum Maximiliano Imp.

illos, si quid nouí molirentur, suo, nepotumq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos díploma eius.

Amicitia cum Carolo V. Imp.

Huius uero nepos Carolus, qui nunc late & fœliciter imperat, nonne hunc Sigismundo honorem habuit, ut inclytę huic Reginæ Bonæ, uxori eius coniunctíssimæ, Barensem principatum, quem post obitum matris eius in potestatem suam redegerat, redderet? ipsum societate sua et aureo uellere ultro dignaretur, sæpe honorificentíssimam eius mentionẽ faceret? neq; unquam Cruciferis & alijs Germanis bellum contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissímus Stanislaus Lascius Palatinus

Lascus.

nus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentissimum Imperatorem legatione functus. Adsunt item uiri præstantes, Petrus Opalenius Castellanus Gnesen. Stanislaus Borgius, Decanus Cracouiensis. Nicolaus Myscouius Regiæ mensæ structor. Vellem adesset etiã uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, Episcopus Varmiensis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude superioribus temporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quanto pere ille princeps maximus & grauissimus Sigismũdum Regẽ obseruarit. Quid frater eius, Ferdinandus Cæsar & Rex potentissimus? nonne plurimum eum

Borgius.

Dantiscus.

Amicitia cum Ferdinando Rege & Cæsare.

eum & amauit, & coluit? nonne eius arbitrio cõtrouersiam suam cum Ioanne Rege de regno Vngarorum permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem Rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autem non uano rumore accepta referre, sed quæ cum de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te Rex Sigismunde Auguste cum Nicolao Radiuilo, uiro illustri & acuto, Lituaniæ summo Marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosecutus, quantoq; studio pariter & apparatu exequias ei in

maxima

maxima principum Germaniæ celebritate feciſſe dicitur. Vt autem & Gallorum Regem Franciſcum, qui anno ſuperiore deceſsit, Iulium ſecũdum, Leonem decimum, Clemẽtem ſeptimum: & hunc, qui nunc præſidet, ſapientiſsimũ Paulum tertium, Pontifices maximos prætéream, quorum illuſtria habiti huic Regi honoris documenta commemorare poſſem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principũ perhonorifica de ipſo elogia, quæ ipſe his auribus audiui nuper, omittã. Barbari nonne eum præ cæteris regibus & monarchis reueriti ſunt? Quo enim rege cultior & populoſior fuit Ruſsia & Podolia? hoc eſt, quo

Amicitia cum maximis Regibus & Pontificibus Rom.

quo rege quietiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicã de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes præ se contemnunt? An non Solimannus bellicosissimus & fœlicissimus eorum Imperator, cum eo perpetuum fœdus percusserit, & religiose coluit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modo concedere, nec admodum superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tartaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An non idem huic etiam eius filio Sigismundo Augusto per Petrũ Opalenium, & Ioannem Ocesium Castellanũ Biecensem, uiros ornatos,

Cum Solimanno.

natos, pacẽ & amicitiam in gratiam patris promisit? An non eiusdem intuitu, filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq; hactenus incolumes esse barbarus Tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem adspirasset, nisi eum intempestiuæ, ne quid aliud dicam, dissensiones nostræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox & in patrem etiam suum impius, an non Sigismundi amicitiam splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem & cõstantiam singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorum spacio, in tanta orbis ter-

Cum Selimo.

Regnum florens et pacatum

rarum perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum, superiorum regum infœlicitate diuexatum ac deformatum, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus scriptoribus Cyrus Persarũ, Alexander Macedonum, Mythridates Ponti, Carolus magnus Germanorum, maximi & fortunatissimi Reges.

Duces bellorum

Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atq; Timotheus Athenienſium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorum: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal

bal & Asdrubal Carthaginensiũ: Romanorum uero (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorũ quidem Boleslaorum & Vladislaorum obscura est gloria. Verum illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt, partim bello fœlices, cęteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adęquarunt: partim etiam aliquousque à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum sæuis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usque secundo flatu fortuna prosecuta est.

Fortunatissimus Rex Sigis.

Bellicosæ gentes.

Cum quibus uero bella is gesſit? Nempe cum potentiſsimis Moſchis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortiſsimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipſa uictoriarū perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus uel inſignibus prælijs uicit & profligauit, atq; adeo deleuit etiam, uel caſtris exuit, uel deniq; regiones earum impune uaſtauit. Quaſdam etiam domuit.

Victi ab eo Tartari diuerſis prælijs.

Atq; ut à Tartaris perpetuis noſtris hoſtibus incipiam. Horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluſcum tribus prælijs Duce Conſtantino Oſtrogio, principe omnium ſæculorum memoria digniſsimo,

ad

ad internecionem penè cecidit. Deinde apud Vísnoueciam uiginti quatuor millia, cum se per Ruſsiam populabunda diffudíſſent, ſexies fuſa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio Palatino Cracouienſi, & eodem Conſtantino Ducibus profligauit, cum noſtri ſex millium equitum numerum non excederent, de quibus uix centum eo prælio deſiderati ſunt. Hoſtium uero multo minor pars pernici fuga euaſit.

In Valachia quoq; ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auſpicijs & armis ijdem hoſtes graui prælio uicti ſunt. Ne illæ quidem ignobi-

les uictoriæ sunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscū Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcē Iacobo Sencignouio atq; iterū Palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino & Ostapheo ter, apud Ossacouiam hostilem arcem eodem Ostapheo & Prædislao Lanscoronio ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæq; apud Camenecia & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc Palatinus Belsensis est, ductu, & fratrū eius, Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cum his apud Trebowliam, Podhaiciam,

am, Medibozũ, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolensq; prætereo, ne sim longior. Tot em̃ fere sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uelè flamma, quod dicitur, cibũ petere solita, in ditiones eius ipso regnante fecit. Perraro em̃ impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiam in Lituania ante unum et uiginti annos, nonne omnibus sæculis est memorabilis uictoria, qua uiginti sex millia Tartarorum eodem illo Constantino Duce parua manu profligata sunt?

Bella cũ Turcis gesta.

Cum Turcis nullum hic Rex aperte bellũ gessit, sed tamen aduersus eos, cũ uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent,

uel Valachis opem ferrent, uel deniq; nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cum ab alijs, tum a' Prędislao Lanscoronio Regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico Regi missa auxilia, quo quidem utroq; tempore, utinam prius quidē uiro illustri & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori, posterius uero Gnoinio obtemperatum esset. Vterq; Turcica arma uiresq; periclitatus erat in Podolia, cum illi inde, irritati a' nostris, aliquoties prædas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo

Illustris bellorum Dux Tarnouius Comes.

tempore

tempore Turcæ ad tredecim mil lia, Podoliã & Ruſsiam ad Leopolim uſq; & fines Vngarię ferro igniq; uaſtantes, tria millia, plus minus, de ſuis, particularibus aliquot pręlijs fuſi, amiſere. Quod ſi idem robur animi fuiſſet in eo, penes quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Auſtria, ante quindecim niſi fallor annos, noſtratium trium millium opera & uirtute in primis pene ad interne cionẽ deleta. Nam ij tunc quamuis Sigiſmundo regnante, tamen non publice, neque Sigiſmundi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris & Germanorum ſtipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atque

artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinam syluam accepta, Turcarumq; ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modo fœlicitate, uerũ etiam celeritate uicit, ac domuit, cæsisq; eorum copijs, uastatis longe lateq; agris, senatu pene omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Vaiuodam & Palatinum uocant, restituentem prædam, quam paulo ante in Russia ceperat, in uerba sua iurare coëgit: & amissam maiorum suorum culpa Pocutiam, ab eo recepit. Nostra uero memoria, cum Petrus Palatinus rebellasset, Pocuciamq; rursus inuasisset, primum sex millia hostiũ apud Guosdeciam arcem,

ac

ac mox uiginti duo millia apud Obertinũ pagum uix à quatuor millibus noſtrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clariſsimo & primario bellatore, inſigni & inopinata clade profligata ſunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, Palatinus ipſe ſaucius uix fuga euaſit. Nec tamen ad officium rediit, donec poſtea in arce Chocimenſi obſeſſus, et ad extrema redactus, ſolenne unà cum Proceribus & cuncta nobilitate ſua Regi iuſiurandum dedit. Porro cum Germanis Pruſsiam ſibi uendicantibus, quo tempore tu Sigiſmunde Auguſte natus es, bellatũ quidem uarie, ſed nunquam, niſi proſpere à noſtris dimicatũ eſt.

Bella cũ Dominis Crucifer. in aniæ geſta in Pruſsia.

Nempe

Nempe apud Pruſmarcum, Zeburgam, Guteſtadiam, Brunſbergam, Reslam, & Raſtemburgam, à Iacobo Sencignouio, apud Piſsiam à Stanislao Maſouiorum duce, in ſinu Varmienſi nauali prælio à Gedanenſibus, bis apud Bartenſteinam, ſæpius á Prædislao Lanſcoronio & Ioanne Zaremba Palatino Caliſsienſi multis in locis, apud Heiliſbergam ab Alexandro Ilouio, Gedani & Elbingæ, cum eas urbes adorti eſſent, à ciuibus fuſi & profligati: Ad extremum tot cladibus & inedia, uigiliſs & iugi noſtrorũ equitum uexatione fracti & ad paucos redacti, Pruſsia exceſſere.

Quid ego de Moſchis loquar? qui

qui uel præcipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Polosc̃u, olim quidem septem millia hostium à Ioanne Boratinio, uiro acri & animoso, interfecta: Deinde uero tredecimo ab hinc anno, cum ĩ Lituaniam non amplius decem & octo milliarijs à Vilna Metropoli, hiberna excursione depopulati, reuerterentur, mille extremi agminis, quos solos Lituana nobilitas cum aulico Regis comitatu, tumultuarię accurrens, assequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in interiore Lituania prædabundi, magnum suorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lituanis insequentibus, amisere. Iam apud Starodubum

Victoriæ de Moschis actæ.

rodubū, Radogoſtiam, & apud Smolenſcum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili Caſtellani Vilnenſis, non ſine magnis cladibus profligati. Apud Orſam uero cum primum Sigiſmundus regnare cœpiſſet, ne expectare quidem noſtros, dum Boriſthenem tranarent, ſuſtinuere, experti uim eorum in una & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: Verum dilapſi, cum uaſtari ſua ultra Veſmā etiam atq; Drohobuſum cernerent, denuo coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille noſtros mercenarios milites, cum paucis Lituanis longius à caſtris regijs ad Smolenſcum poſitis

progreſſos

progressos, ausi sunt. Magnis uero incommodis affecti, Mosiro, Turouio, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudum Michaël Glinscius ad eos perfugiēs interceperat, cōmutatisq; captiuq; quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro Rege uicto apud Vedrusios ceperant, pacem accepere. Nec maiore ij fuere fiducia longe post, cum Radogostiam, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiam & Starodubum arces a nostris partim ui captas, partim in deditionem acceptas, amisere. Et Starodubū quidem, cum amplius quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eius arcis præsidio: qui soli nostrorum

nostrorum numerum longe superabant, uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulfurati pulueris ignisq; adiumento expugnatum & euersum. Neq; uero ij tanto temporis, hoc est, plus q̄ uiginti annorū interuallo, quantum inter Orsensem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremum Starodubense bellum interceſsit, abiectos semel spiritus recipere potuere. Orsensem uero illam celeberrimam, & cum omnibus fere omnium gentium atq; sæculorum uictorijs comparandam, uictoriā, quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera Soli lumen adderem. Quis enim est, qui nesciat illo prælio, Constantino Ostrogio principe & Ioanne

Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.

Ioanne Suirsouio ducibus, octoginta millia Moschorum bellatorum, qui omnem nostrum exercitū nō modo proterere posse uidebantur, uerum etiam Boristhenem tranare passi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiam destinarāt, ingenti strage interfecta esse: ita, ut desideratorum numerus ad quadraginta fere millia peruenisse, uel certe duo & triginta millia superasse dicatur. Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnemq; senatū gentis & supra quatuor millia captiuos uiuos in potestatem uenisse, direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros & alias gentes finitimas

Basilius Moscouitorum princeps.

mas uictorioſum, uſq; ad regiam ſuam Moſquam profugiſſe, atq; ibi amplius centū & uiginti milliaribus bene longis à loco conflictus, tamen uix tuto ſe ſubſiſtere poſſe credidiſſe. Tantus uero tunc pauor Moſchorum animos occuparat, ut Smolenſcum Seuerum, Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Ruſſorum, partim hoc ipſo rege regnante, partim ſuperioribus temporibus in poteſtatem hoſtium uenerant, deſertas tunc ac uacuas defenſoribus, nullo negocio recuperare noſtri potuerint, ſi proſequi ſtatim uictoriam per tempus anni quiuiſſent. Atq; hæc quidem ſunt bellica huius regis decora

cora præcipua (Nam leuiora multa prætereo, ne anxie & minutatim cuncta exquirere & persequi uidear) Quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata: utpote in summa ærarij inopia, & plæraq; omnia longe imparibus uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris agi uideretur, quoties non plus duplo hostium multitudo excederet. Has tot ac tantas victorias, tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est, ut est rerũ humanarũ conditio uaria & instabilis, si quæ clades interpolarunt. Sed quotnam, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorũ à

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

quadraginta millibus Tartarorꝫ loci opportunitate usorum, defatigata uerius quàm superata, non incruentam hostibus victoriam cõcessere. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorũ uero cæsa quatuor millia. Itaqꝫ raptim ꝯ cum præda, quamuis victores retrocessere. Altera apud Serethum amnem, cum perpauci nostri in hostico palantes, à Valachis circumfusis oppressi sunt: Vbi tamen non plures ducentis nostris periere. Nam cum peruastata longe lateꝫ circum Pscouiam siue Plescouiam Moscouia, ab oppugnatione Opolcæ à ualido hostium præsidio reiecti sumus, ignominia illa uerius, quàm clades fuit, ductorum insciti & incuria

incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uero magna pars Albæ Russię Michaëlis Glinscij hominis ambitiosi, & Alexandri Regis gratia inflati, proditioni, & Russorum atq; Præsidiariorum militum perfidiæ, imputanda est. Porro apud Ozacouiam, cum uir imprimis strenuus, Nicolaus Senauius eo usq; cum mille, opinor, equitibus priuato consilio populabundus excurrisset, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius, & perfidia Tartarorum contracta. Hæ sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnãte accepimus: quæ omnes una aliqua ex his, quas superius percurrimus, victorijs abunde expiatæ & compensatæ sunt:

Nec scio, an quasi neuuli quidam formosum corpus, uel nubeculę, meridianum solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidere. Bello ne autem tantum clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? Immo uero pace, quam semper expetiuit, clarissimus. Testantur id tantæ opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cum externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cum in ædificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nunq; ante hunc regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentius aliquanto cõscriptæ, clamant tot arces instauratæ, tot exornata templa Dei Opt. Max.

Clarior pace q; bellis Sigis.

Tam

Tam splendide & magnifice exædificata publicis iuxta ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsouia, Lublinum, Gedanum, & aliæ quędam urbes atq; emporia: Tam denicq; culta & habitata Russia, Prussia, Lituania, & Podolia, quæ regiones antea sylvestres & incultæ, aut superiorū temporum conditione desertæ magna ex parte iacuerāt. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ærarium sine ulla cuiusquam iniuria, in extremos Reipub. usus asseruatū? quid tot ac tantas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uero redēptas, cōmemorē? Hæc eo sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius,

Vrbes opulentæ sub Sig.

Regiones bene cultæ.

Thesauri in gratio.

quoſdam ante eum reges quotidianis quoque ſumptibus interdum defectos eſſe. Iam uero non minima eſt & illa fœlicitatis acceſsio, quòd eo regnante Zatorienſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimum fere annum ad corpus & compagem Poloniæ rediuerunt: Pruſsia recuſatum diu, & aliquoties excuſſum iugum accepit: Pomerani Stolpenſes ad intermiſſam aliquandiu huius regni ſocietatē & clientelam, iureiurando adacti, reuenere: In qua tamen noſtra conniuentia non diu permanſere.

Auctum Regnum prouinciis.

Porro in cōmemorandis coniugiis & liberis, quæ non exigua fœlicitatis humanæ pars eſt, diutius me immorari neceſſe nō eſt.

Fœlices coniuges & liberi.

Permulti

Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorẽ eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluanien siũ Palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorũ sororem, fœminam sanctissimam & pientissimam, nouerunt: quæ quidem maximam illam Orsensem de Moschis victoriam assiduis, diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis & ieiunio coniunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quam coniuncte cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac pene muliebri eiulatu

Barbara uxor Stgis. religiosiss.

post mortem eius indulgentissimus rex testatus est. Hac immature intra tertiū annū amissa, alteram suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam Ioannis Galeatij, Sphortię Mediolanensium ducis, & Isabellæ Arroganiæ filiam: Cuius auus maternus, Alfonsus eius nominis secundus, Neapolitanorum Rex, & stirpis Arragoniorū ac Siculorum regum, de qua Carolus quoq; & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate & sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uero proauus Franciscus Sphortia, Sphortię, qui primus eam familiā rebus magnis gestis fundauit, filius, cū plurima & grauissima bella

Altera uxor Bona nobilissima.

Franciscus Sphortia

bella, cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prospere gessisset, nominisq; sui gloria ac terrore eam implesset, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliq; Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus Rex accepit. De qua, quoniã præsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicã amplius, nisi quòd triginta ferme annos cũ eo nupta, tanti ea fecit maritum regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantẽ, & uiribus

Laudes Bonæ Reginæ.

uiribus plane destitutũ, non coniugali charitate, sed ancillari plane ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimum ei uicissim Rex amantissimus indulgeret. Harum uero duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam, fœminam lectissimam, Ioachimo Marchioni Brandeburgensi, Electori Romani Imperij matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea uiuens adhuc auctus est.

Quatuor filiæ Sigismun. è BONA.

E Bona uero maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditam, Ioanni Regi Vngarorum, affini iam prius suo, nuptui tradidit, nepotemq; ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole puerum

ſuſcepit: quæ mulier complures iam annos poſt mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas uero tres, Sophiam, Annã & Catharinam, uirgines ſpectatiſsimas, magnorumq; regum connubijs dignas, quas hic dolore immature amiſsi patris miſerabiliter lamentantes & humi abiectas uidetis, elocari ipſi, ita ut optabat, datũ non eſt.

Filius Sig. ſ.

Filius uero unicus hic Sigiſmundus Auguſtus, puer etiam dum decimum agens annum paterno regno, ipſius opera ſtudioq; ante decem & octo annos inauguratus, poſt iuuenis factus, uxorem accepit uoluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæſaris, & Vngarorum ac Boemorum

Laudes Elizabethæ, filij Sig. uxoris.

rum regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & manſuetudine, hæc cū probitate, probitas denique cum pietate (quæ ipſi patria uirtus fuit) certabat, ita ut neſcires, quid in ea potiſsimum admirareris. Quæ utinam uixiſſet diutius, & æditis ſocero optatis ac ſui ſimilibus nepotibus, fœlicitatem eius perfeciſſet, tranquillitatemq; huius regni ſtabiliuiſset. Sed non merebantur hæc, opinor, noſtra ſcelera.

Nobilitas Sig. Regis & fœlicitas.

Nunc ad Sigiſmundum redeo. Nōne igitur hoc ſingularis cuiuſdam fœlicitatis fuit, Rege patre, patruo, auoq;, matre uero Cæſaris filia, & magni regis ſorore ortum eſſe, tres fratres, & unius

ex

ex his filium reges uidisse, regem & ipsum supra unum & quadraginta annos tranquille fœliciterq; regnasse: Summis Principibus uenerabilem, hostibus formidabilem, ceteris admirabilem fuisse: regnum, legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia & gloria longe florentius, quam acceperat, reliquisse: Filiam reginam, alteram uero regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse: Filium denique regem secum & post se fecisse: morientem permagnum sui desiderium bonis omnibus reliquisse: Nonne hæc (inquam) ei præclarissima, & longe posteritati memorabilia in hac uita cõtigerũt: Atq; hæc tamen plæraq; omnia,

omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: Sed ab eo tamen ratione & consilio moderata sunt. Quid ego nunc formam & staturam eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatem oris, dignamq; ut ait Poëta summus, imperio faciem, depingam? Quod si facere maxime uelim, non possim. Prius enim fere hæc in eo ætate ingraueſcente marceſcere cœperunt, quam ego in hanc lucem prodij: Sed tamen permanserũt in eo etiam affecta iam ætate, non obscura earum rerum uestigia. Roboris uero & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non semel florentiore ætate ferreæ equorum soleæ, rupti funes

Laus a forma corporis.

Robur uirium.

nes canapei craſsiores, intenſæ manu baliſtæ, diſcerpti luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atq; hæc leuiora fortaſſe cuiquam uideantur. Illa quidem non in poſtrema bonorum parte numeranda ſunt, ſanitas, quæ ipſi perpetua ferè ante extremam ſenectutem fuit: integritas & ſolida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor ſenſuum, qui ad extremum uſque eum non deſtituit: firma, melioribus præſertim annis, memoria: denique acumen ingenij, quo fratres maioresq; ſuos longo interuallo anteiuit. Sed & hęc omnia, ut ſint magis propria hominis,

Mens ſana in corpore ſano.

minis, quàm illa superiora, tamen ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis est, pertinent, nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quæq; in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, vrbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis & baiulis, deniq; bono viro cum improbis communia sint. Tametsi ne mutæ quidem pecudes, penitus horum bonorum expertes sunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis maiora & illustriora spectantur. Viribus quidem ab vrsis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longeuitate ab ijsdē ceruis, specie fortas.s ab equis & pauonibus, sanita-

Vigor sensuum in quibusdam pecudibus.

te

130

tè à piſcibus, ſenſuũ vigore á lincibus, aquilis, canibus, vulturibus, induſtria & ingenio quodã modo ab elephantis, vulpibus, & apibus, ſic alijs rebus ab alijs fortaſſe ſuperamur. Cæterum in animo vera hominis & propria laus eſt. Corpus emẽ partim inſtrumentũ, partim domicilium, partim etiã carcerem & ergaſtulum animi ſapientiſſimi homines eſſe voluerunt. Animum ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui vero molliſſime ſenſerunt, partem quidem hominis, ſed longe deteriorem, corpus dixerunt: In animo omnem hominis excellentiam & principatum collocarunt. Quocirca his quæ externa, quæq; corporis bona di-

Laus propria hominis eſt in bonis animæ.

cuntur, ita obiter transcursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atque adeo magni & excellentis Principis laudes, transeamus. Quas dum, quanta maxime breuitate poterimus, persequimur, quęso, ut benigne et attente, quod feciſtis adhuc, audiatis. Virtutem, ſummam animi, atque adeo hominis perfectionem, quicunq; recte philoſophati ſunt, dixerũt, eiusq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iuſtitiam, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, unde officium, & omnis honeſta, & laude digna actio manaret, eſſe uoluerunt. Quęnam ergo ex his in hoc præſtantiſsimo Rege deſiderata eſt? Prudentia'ne? quæ ex præteritis

Laus Sig. a uir tutibus.

&

& præsentibus, ea quæ deinceps euentura sint, colligit: causas rerum uidet, recte de rebus iudicat, sibi suisq; in longum prospicit, impendentia mala sapienter auertit: At ea summa & admirabilis in eo fuit. Argumento est, bene & cum approbatione cunctorū, quoad ei per ætatem atque morbum licuit, administrata, & inter tot undique imminentes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica. Nam quis sapientius eo, siue ex legibus & moribus nostris, siue ex æquo & bono ius dixit? Nihil eum uarietas legum atq; morum, quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lituani, Masouij, Prussi,

Sapientia in Repu. diuersarū gentium sub uno Rege.

Sileſñ'q; utuntur, nihil diuerſa & pugnantia nonnunq; ſenatorum iudicia, quo minus ius ſuum cuiq; tribueret, perturbarunt. Accidit interdum, ut poſt dictas à ſenatu ſentẽtias, ultima ipſius, ab omnibus diuerſa, & tamen omnium eſſet æquiſsima. Porro in conſiliis de Repub. nihil temere & incõſulte faciebat, cuncta ad publicam, nõ partis, aut ordinis huius uel illius, ſed omnium utilitatem referens, fortunæ q; minimum ſeſe ſua'q; permittens, ac tuta conſilia lubentius, qua'm callida & periculoſa ſemper ſecutus. Bella, in quibus fortuna plurimum dominatur, nunquam appetiuit, nec niſi neceſſario, & graui iniuria ꝓuocatus ſuſcepit, & ita quidem,

Conſilia quieta & pacifica.

ut

ut ab illa Comici Poëtæ sententia non discederet: Omnia prius experiri, q̃ armis, sapientem decet. Itaq; à quietis consilijs nunq̃, ne inter media quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs, Vngaris, & Boëmis (quemadmodum superius dixi) delata refutauit, ne se patriam q̃ suam nouis & periculosis bellis implicaret. Valachos subiugare, siue adeo exterminare, ob rupta crebro fœdera cum posset, noluit, ne uel illi desperatione adducti, Turcis sese dederent, uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quasi obice, ipse difficilimum cum potentissimis Turcarum Tyrannis bellum de finibus ge-

Bellum contra Turcas deuitauit

rere cogeretur. Non quòd à pia cõtra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione penitus abhorreret, sed quòd suas illorumq; uires iusta lance metiretur. Sic em̃ iudicabat, neq; suum esse, neq; unius plane cuiusquam Principis, tam ualidũ hostem, qui Asiæ, Aphricæ, Europæq; magnam partem ditione teneret, florentissimum Græciæ imperium euertisset, Caramannos, Cilicas, Syros, Ægyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset, denique latissime dominanti Persarum regi grauis esset, debellare. Coniungenda esse Christianis principibus arma, si hostem illum à ceruicibus suis vellent depellere.

Cum

Cum ergo animaduerteret, cęteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totum pene orbem Christianum plus quam ciuilibus bellis ardere, omni honesta ratione semper Turcicum bellum declinauit, & Ludouico, fratris filio, Vngarorũ, & Boëmorum regi sedulo idem suasit: qui iuuenis si patrui, quàm ferociorum quorundam consiliariorum suorum consilijs obtemperare maluisset, oblatamq; à Turcis pacem accepisset, seu uerius ipsis expetitam dedisset, uiueret fortasis adhuc, neque munitissimum Christianorum regnorum propugnaculum, Vngariam secum unà perdidisset. Hæc sane fuit causa, cur apud pientissimum

Dissuasor belli Turcici

& Christianissimum regem Sigismundum nihil ualuerunt Iulij secundi, Leonis decimi, Adriani sexti, & Clementis septimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad suscipiendū contra Turcas bellum incitantium.

Bellum Turcis cōmuni Regum consilio & ope inferēdū.

Optabat quidem sapientissimus rex tempus illud, cum Christiani Principes restinctis intestinis bellis, reconciliatisq; inter se animis, ad inferendum Turcis bellum conspirarēt, plurimumq; in id operæ, laboris, & sumptuum impendit, siue quando cum Maximiliano Cęsare congressus est, siue cum missis non semel ad dissidentes Principes, & ad Pontifices maximos, ueluti præsides

&

& moderatores Reip. Christianæ legationibus, accurate ac diligenter ea de re ęgit. Et cum initio nõnulla eius rei spes ei affulsisset, nõ nisi annuas inducias Baiazeti, Solimãni huius auo, petenti dare uoluit. Ea uero spe frustratus, sępe diuinauit, nunc̃ id se uiuente euenturũ esse, ut Christiani Principes aduersus communem illum hostẽ uires coniungerent. Intelligebat enim, quouisc̃ nõnullarum nationum mutua inter ipsas odia processissent: nec defore Turcis, quos à cæterorum consensu, ad impediendos pios conatus, auellerent. Quid illud? cũ principes Christiani complures, quos nominare necesse non est, sub Clemente Pontifice, in suum fœdus, contra

Bellum contra Carolum Imp. sem per dissuasum.

contra Carolum Cæsarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initum, pertrahere eum non potuerunt? Aut cum nuper primarij Germaniæ Principes, affines fere ipsius, & præpotens illa tot opulentorum populorum contra eundem Imperatorẽ & fratrem eius conspiratio, pellicere eum in societatem suam nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecuniæ nonnihil mutuo daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacite approbaret, uel denique, ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationem dabant apud Cæsares, libertas & instituta nostra. Non modo autem nihil

nihil eorum fecit, sed etiam disuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est.

Atq; utinam ei obsecundatum esset, non tam uasta quibusdam locis, neq; tam exhausta passim esset pecunijs iuxta ac uiris Germania, & liberi adhuc Principes quidam, retinerent dominatus suos amplissimos. Sed fortasse sic Deo uisum, ut fastum & contumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra sanctissimas leges & instituta maiorum, contra antiquissimum uniuersi Christiani orbis consensum, & contra legitimos magistratus suos impie sese efferentẽ, retũderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recusaret optimus rex Sigismundus, nonne

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

nonne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & constantia coniuncta? Quid? cum Ioanni regi, bis affini suo, ne regnum Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam prius destinatum, susciperet, disuadere frustra studuit? aut cum ei profugo, exilij quidem locū apud se indulsit, ut aliquid necessitudini, & calamitati eius tamen daret, auxilia uero contra eundem Ferdinandum negauit? aut cum pacem inter eos componere magna cura instituit? Cernebat nimirum sapientissimus Princeps à longe, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq; malis & calamitatibus nō modo florentissimum illud

Dissuasor belli Vngarici.

Intempestiua Vaiuodæ ambitio ad regnū.

illud regnum, uerum etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud, inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officiū Gedanensibus, quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia & Lituania quietę esse possent, an non magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent, Maximilianus uero Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunque possetPrussia per Sig. pacata.

posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret, Tartaris donatiuum, siue stipendium cõstituit, nõ modo ut ab assiduis eorũ incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodum dixi, bellis impeditas, liberaret, uerũ etiam ut eorum opera, in uexandis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis, paruo redempta uteretur. Qua re tantum profecit, ut & Moschos ad petẽdam pacem adigeret, & tam culta & habitata sit, quàm nunc̃ sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia.

Stipendium Tartaris sapienter datum.

Quàm solidum uero fuit eius iudicium in mandandis honoribus & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere

Solida prudentia circa honores & Magistratus

per

per quosdam importuniores, quibus impensius indulgebat, licuit? Atque hoc id admirabilius est, quod difficile est nō peccare in hac parte maximis quibusq; Regibus & Principibus, propterea, quòd alienis fere & oculis cernunt, & auribus audiunt.

Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commendatione caret. Nimirū sapientis est, nihil temere, nihil præcipitanter, sed omnia cōsulto ac deliberate agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnū literarū monumentis non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus: de quo uulga- Cunctator Sig.

tus est ille Poëtæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigismūdi regis nobis dictum sit modo. Cuius quidē ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initiū em̄ sapientiæ, quemadmodum sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uero & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerum, quæ maxime in

Magnitudo animi.

hac

hac uita expetendæ esse uideantur: Qualia sunt, regna & imperia, satis iam, opinor, intellexistis ex his, quæ superius diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorum esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti prius à se oblatis, mutare uoluit: Aut quod cum ipsi Lituaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, de nouis quorũdam Lituanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institutum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum

deinde Michaëlem Glinſcium, ducem Ruſſum, qui ad dominatum adſpirare dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc forte ſeſe abluens, cognouiſſet, neutiquam turbatus eſt animo. Venienti emcum tranquillo uultu & comiter accepiſſet, cuncta ei ſcelerata conſilia (quod Michaël ipſe poſtea faſſus eſſe fertur) è pectore excuſsit. Tantum eius animi magnitudo, in graui & conſtanti aſpectu relucens, apud hominem Alexandri Regis nimia gratia inſolescentem, ac dominandi cupiditate incenſum, ualuit. Sic feroces alioqui canes ad Moloſſorum aſpectum proïcere ſeſe, & adulari cauda ſolent.

Quid

Quid illud? quod Vngaris & Boëmis cum suis regibus Viennam ad Maximilianū Cæsarem proficiscí, fideíq; eius, quem Posonij in cōstituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspitiones dubitantibus, ipse, nō sane amicum ad eam diem expertus Cæsarem, permagna fiducia ire ad eū perrexit, ac cęteris idem faciēdi, data fide pro Cæsare, author fuit?

Porro æquabilitate animi in utraq; fortuna, tanta fuit, ut neq; secundis rebus diffluueret, neque aduersis frangeretur: A superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Æstus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus, quippe qui ab ineunte

Animus in lætis & aduersis constans.

ætate molliciei delitijsq; minime assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ incõmoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro, ut medici dicunt, igne inflammati, nihil est plane commotus. Porro cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantum angebatur animi, quod dubitaret, tantisper se deinceps uicturũ esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uero suas iniurias, obtrectationes, conuitia, & maledicta insolentiorum hominum

num ita contempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior.

Aliæ uirtutes Sig.

Iam uero temperantia & moderatione non modo cum laudatissimis omnium gentium regibus & principibus, uerum etiam cum priscis Philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolentius, nihil dissolutius & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepore non inurbano neq; petulanti nonnunquam temperatus. A sor

dibus semper abhorruit, sed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, & splendidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat: Nam tunc augustiore habitu cõmendare Maiestatem suam studebat. Eademq; de causa splendidius, quàm quisq; maiorum suorum habitare instituit.

Barbaries ad ciuilitatẽ redacta.

Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, mũditiam, elegantiam, & splendorem cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longe alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit.

Sobrietas.

Sobrietatẽ uero rex idem magni

gni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usque patris auiq; institituto, plane abstemius et aquę potor fuit: Ingraueſcente uero ætate, medicorum ſuaſu uinum bibere didicit, ſed ita tamen, ut nunquam eum quiſquam ebrium uiderit. Edacior quidem & libidinoſior natura fuit, uerum in utroque tamen magnopere ſibi imperabat: Cum prægrauatum ſe ſentiret, ipſe ſibi cibum ſubducere ſolitus. Quod uero ad uenerem attinet, cælebs quidem uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius, nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honeſtæ & pudicæ intulit, neque fœdius quicq;, quod honeſtę aures abhorreant, admi-

sit: & ueros illos lubricæ ætatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atque contexit. Maritus uero, coniugij fidem sancte seruauit. Verecundia summa, & pene uirginali quoad uixit, fuit. Nudum se, aut necessitati naturæ satisfacientem, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, cõspici passus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, non sine rubore solitus. A probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino sibi temperauit. Quanta uero fuit huius optimi regis modestia? qui cum acri & solido esset cum in iudicando, tum in consultando iudicio, & neq; gratia, neq; odio facile

Verecundia.

Modestia in consultando.

cile deduci se ab æquo & bono pateretur, tamen nihil fere maius unquam sine consilio senatus fecit aut statuit, ac nonnunquam de recta sententia sua consensu senatus adductus decesſit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est & pernicioſum plærūq; in Principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniuste & inutiliter, atq; etiam temere & cum multorum exitio ab ijs, qui sibi plus quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena cōsilia aſpernantur. Iam illud, nonne magnæ fuit modestiæ simul & grauitatis, quod aduersantem sæpe desiderijs suis, uel utilibus, uel certe non perniciosis Reipublicæ nobilitatem, æquo & moderato

Moderatio erga Nobilitatem.

derato animo pertulit, neque ui quicquam inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidē, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitus disturbati, ferociorē eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius modestiæ, cōsensu & obsequio multitudinis atq; Consiliariorū concessa sunt. Ita nimirum sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus ab humanitate

tate & libertate non alieniſsimis. Ab eo uero, quem ſibi in omni uita propoſuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neque ira aut odio, neq; aduerſitate & ægritudine animi, neq; lætitia deniq; & uoluptate, quæ res tranſuerſos ferè rapiunt homines, facile unquam auocatus eſt, & abſtractus. Porro ſi quando animum grauibus & continentibus Reip. occupationibus laſſum, & quaſi fatiſcentem recreare & relaxare uoluiſſet, equitationibus, ac ceruorum, onagrorum, aprorum, urſorum, & biſontium uenationibus (quod ſtudium ipſi gentilitium atque hæreditarium fuit) non ſine utili & ſalubri corporis & uirium, atq; etiam induſtriæ exercita-

Quales animi recreationes.

exercitatione id facere solitus est: Interdum etiam equestrium certaminum atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidisue lusibus, Mimis item, & Histrionibus, & Morionibus non libenter, præsertim integrioribus adhuc uiribus, uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia dicam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quæ eiusmodi est, ut ne uesperugo, neque aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidam: Iustitia, inquã, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Salomon, stabiliuntuŕq; regna: Quæ quidem uel maxime in hoc

Iustitia Sigis.

Prou. 16.

rege

rege reſplenduit. Itaq; ergo iure optimo firmatū eſt ſolium eius, regnūq; ſtabilitū. Nā ſiue æquabilitatē & æquitatē eius in dicēdo iure, tam diuerſo & uario, q̄ eſt in hoc regno, ſpectes, ſiue grauitatem & cōſtantiam inter diuerſas plærunq; ſenatorū, & nonnunquam pugnantes inter ſe ſententias, ſtudiaq; ad gratiam uel odium (ut fit) inclinantium, ſiue laborē & patientiam in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, eſt quod admireris, nedum laudes. Admiranda eſt & illa eius cōtinentia, quod nemini unq̄ eo regnante, quamuis luculentas, quamuis amœnas poſſeſsiones

Continentia Sig.

regijs

regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinum, quam proceres quosdam, cuncti maluistis. Quid ego fidem eius cum in promissis, tum in fœderibus & amicitijs, inimicis iuxta ac amicis spectatam, prædicem? Commemoraui nonnulla superius, quæ ad hanc rem pertinent, Nempe, quod ad dissoluendam cũ Cæsaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uero quam tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eius rei testes citare, nonnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus

Fides eius in promiss. et fœderibus.

nus præstaret semel promissa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuitijs, neque lachrymis cuiusq; flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex, aperti uero & simplices fuere mores, pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Respub. continet, tuetur, & florentes facit, iustitia, pœna & præmio, seueritate & clementia maxime constat, de his quoque pauca dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit, nec, dum alterum sequitur, neglexit alterũ: Sed cum intelligeret, liberis & minime malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ, institutis maiorũ nostrorum esse propositam, infamiam, inquam, & odium bono-

Nulla in eo duplicitas.

rum uirorũ, ad ſeueritatem quidem & expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſsior, nec niſi neceſſario, quemadmodum ad ſecandum urendumq; medici, ad hoc deſcendebat. Vt, cum Cazimirienſes aliquot decuriones ob cædem nobilium quorũdam, tumultu concitatæ multitudinis patratam, ſupplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde exiſteret, & ut illi exemplo eſſent in poſterum magiſtratibus, multitudinem temere concitantibus, concitatamue non refrenantibus, uel cum Gedani de capitibus ſeditionis urbanæ ſupplicium ſumpſit. Vel denicq; cum dux adhuc Sileſiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam

Cazimirienſes puniti.

Purgata a latrocinijs Sileſia.

iam inde ex quo tempore bella ibi à Boëmis & Vngaris, Mathia & Georgio ac mox Vladislao regnantibus, gesta sunt, penitus repurgauit. Quod factũ eius cum finitimi omnes laudant, tum Silesij quoq; etiamnũ grata memoria prosequuntur. Ad clemen tiam uero fuit propensior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illã eius acerbitatẽ feratur: Qui scis, inquiens, à quonam seueritatẽ istam exordirer? Illud opinor innuens, Neq; illum culpæ exortem esse, & ad multa nonnunquam conniuendum esse Rempub. administranti. Proinde multos capitis reos uita do- Clementia Sig.

nauit, nonnullis inuſtam iure infamiam ſuſtulit, nullius propemodum bona confiſcauit, confiſcata etiam, ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proſcriptos reuocauit, ſine accuſatore quidem & indicta cauſa neminē damnauit. Gedanenſibus uilis plebeculę impetu ab officio diſcedentibus, nihil ferè de priſtina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla ſunt ciuitati illi publice & priuatim, detraxit: authores modo ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit: Hoſtibus ſupplicibus libentiſsime ueniam dedit, ita, ut uel de medio uictoriarum curſu non grauate retrahi ſe ad ueniam recōciliationemq; pateretur.

Gedanenſes.

teretur. De Valachis quidem iam diximus. In Cruciferos uero, debellatos iam fere, quam clementer se gesit? Quod nisi fidem eorum suspectam habuisset, non modo siuisset eos retinere quæ habebant adhuc, sed ablata quoq; , ni fallor, eis reddidisset. Magistrum quidem eorum, Albertum Marchionem Brandeburgensem, sororis suæ filium, expectatione & aduentu auxiliorum è Germania, uarie tunc, ut q̃ leuissimo uerbo utar, secum agentẽ (dabit mihi ueniam princeps amplis. uulnus suum necessario refricanti, & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea, quę ante bellum illud

In Cruciferos.

Albertus Marchio Brand.

habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit, & honore auxit, Magistri appellatione in ducis nomen, quo omnẽ deinceps rebellandi occasionẽ tolleret, commutata, denicꝫ hæreditarium ei fratribusꝫ eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos, principatũ illum constituit. Hæc an non maxima sunt documenta clementiæ, hostem, quem minime esse decuerat, & hostem pertinacẽ, pene deuictum & fortunis spoliatum, meliore quàm fuisset dudum, conditione, in societatẽ & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Germanos milites contra se militantes, uelitationibus & le-

Clementia in uictos Germaniæ milites.

uibus

uibus noſtrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribusq; confectos, delere, cum poſſet, noluit? Captiuos, quorum plenæ erant turres & ergaſtula in maiore Polonia & Cuiauia, ſine ullo precio liberos, atq; adeo ueſte & uiatico donatos, dimiſit? Cuius clementiæ benignitatisq; ſuæ maximū, niſi fallor, fructū cepit, Nempe, quod per tot annos deinceps eo regnante, in Pruſsiam Germani, & contra Polonos, quamuis ſedulo ſollicitantibus Cruciferis, arma non ſumpſerūt, non tam uiribus & fortuna regis, ut equidē credo, deterriti, quàm beneficētia uicti. Sæpenumero enim ij, qui aliquando uicti fractiquè ſunt,

contra uictores ſeſe recolligunt. At quos uictos ſeruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ ſuæ recordatio, priſtinos ſpiritus recipere non tam facile ſinit. Neq; illud minus eſt, nec ſcio an longe maius clementiæ Sigiſmundi argumentum, quod cum permagna libertate, cui reges atq; monarchæ plæriq; omnes infenſi & infeſti ſunt, reſpublica noſtra conſtituta ſit, nunquam eam infringere conatus eſt, quamuis impellentibus ad id quibuſdam, & maiore nõnullorum licentia aliquando prouocante. Verum cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate rex optimus maluit. Quod ſi

Libertas in Rep.

qui

qui reprehendunt, ijdem sane reprehendant, quòd amari à suis, quàm timeri, & patrem se, quàm dominum haberi maluit.

Huc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere Tyranni, & qui priuata commoda sua, q̄; Rempub. pluris faciunt, solent. Nec eæ tantum (proh dolor) his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent, magno iustitiæ & iuris dicūdi impedimento, scelerum impunitate, & periculo maloq; Reipub. dū ea quasi plaustrum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut nec quicq; laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, in-

Simultatum sedator.

quam, dissensiones tam pestilentes, si senium & perpetuus fere morbus cõsuetudinem & authoritatem pristinam retinere eum siuisset. Quo fit, ut ipsi iure quodam suo uenia danda sit, si non per omnia eum, quem debuit, quemq; florentiore ipsius ætate tenuerat, cursum Respub. pristino illo sensuum, animi, & memoriæ uigore in eo deficiẽte, tenuit.

Defectus ex senio.

Ætatis hęc uiri Poloni & Lituani, nõ illius culpa est. Ille quidem præclaris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione & fœlicitate hęc, si qua fuerunt, extremi corporis incõmoda, penitus, si modo uos æquiores & gratiores, quàm malignio-res haberi mauultis, obscurauit.

Neminem

Neminem unquam mortalem inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoque parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atq; adeo in seruis quoq; uestris multa quotidie uos ferre necesse est, nisi humanitatem exuere prorsus uelitis.

Quæ enim ista esset iniustitia & immanitas, atq; adeo impietas, si liberi parentẽ suum, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa deniq; omnia consecuti essent, ad extremum propter olentem animam, mucidasq; nares: addo etiam, si libet, propter neglectam rem familiarem, abomina- Senio condonandum

abominarẽtur, aut etiam grauius incuſarent, ſuperiorum omnium beneficiorum obliti? Non eſt hoc ueſtri moris, neque ingenij, uiri Poloni, qui non penitus malos reges, nedum bonos & bene meritos, grata memoria proſequi ſoletis. Verum ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Fuit igitur in Sigiſmundo, quemadmodum uidetis, ſingularis clementia & priuatim & publice.

Cur minus largus fuit in quoſdam.

At fuit is reſtrictior in bene merentes de ſe ac Repub. Fuerit ſane ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? ſi bene ſecum reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius poſſeſſiones pleraſq; & bona regia: egentes quoſdam reges, ne in quotidia-

quotidianos quidem ſumptus pecunia ſuppetente: non ſolutas a patre, ab ipſo uero exactas omnium, niſi fallor, ſororum dotes: dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas & pro dignitate ſua regnicq; elocandas: perſoluta militibus ſuis & externis ſupra ducenta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertum & Alexandrū fratres ſtipendij nomine debita: denique complura bella non ſine magnis impendijs geſta, & alia præterea impendentia. Hęc quiſquis recte ſecum perpendit, ſimulcq; cogitat, quo indignitatis illa ærarij inopia, patrē, fratresq;, atq; etiam maiores eius nonnunquam impulerit, æquior multo in hac parte Sigiſmundo

erit.

Magnificentia Sig.

erit. Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorem regni & patriæ, dignitatemq; suam & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modo attigi, non repetam, ut redemptos à barbaris captiuos: restitutas res, ne belli causa essent, potenti hosti à nostris prædabundis ablatas: senas nuptias magnificētissimo apparatu factas: constructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hęc, inquam, prætéream, Arces quidem Camenecensis in Podolia, Leopolienſis, Sandomirienſis, Corcinenſis, Vilnenſis, Cracouienſis & hæc quidem bis, & aliæ quædam instauratæ & munitæ:

Arces ab eo extructæ.

comparatæ

cõparatæ & instructæ permultę & magnæ bombardæ: frequentes legationes ad externos Principes missę, & ab eis uicissim uenientes, splendide ac liberaliter acceptæ atq; dimissæ, permagno ei constiterũt. Sumptuosus uero & ille fuit splendidissimusq; cum Cæsare Maximiliano, & Vladislao ac Ludouico regibus apud Viennã cõgressus, quo Polonorũ & Lituanorũ nomen, obscurius antehac, & inopię, inertię, barbarieiq; opinione contemptibile apud externas gentes, illustrius et admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq; sumptus, nõ in luxũ, delitias, & uoluptates priuatas ꝓfusos, sed ad utilitatẽ, salutem, decus & ornamentũ Reipub. factos,

Regum conuentus Viennæ.

Ærarium non inane.

ctos, non est sane reprehendendum, nec scio an ualde laudandū, quod ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris Reip. usibus, ut filiarum dotes taceam, utiliter seruiturū, belliq́, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum.

Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatē & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles Reipub. cum donis, tum honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorifice in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis &

præconijs

præconijs ſuum populorumq; ſuorum nomen illuſtratū iri ſperabat, ut eos igitur omittam, ac de fortibus uiris aliquot modo inſigniores cōmemorem, nonne Conſtantinū Oſtrogienſem ducem peramplis beneficijs auxit? nonne Oſtapheio plebeio, aut obſcuro duntaxat homini, ſed in Tartaricis bellis exercitatiſsimo & uigilantiſsimo, cum aliàs, tum poſt obſeſſam aliquandiu & oppugnatam à Turcis atq; Tartaris, ab eo uero ſtrenue defenſam arcem Cercaſsiam, permagnum honorem habuit, & multa largitus eſt? multa ſæpe delinquenti indulſit? Quid Nicolaum Senauium ſcientia & uſu rei militaris præſtantem, excellentis uirtutis

Oſtapheius.

Senauius

ergo collocupletatũ, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quidue uirum omni laude cumulatissimum Ioannem comitem Tarnouium, cum alijs nõ obscuris beneficijs ornatum, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cũ siue à Moschico bello & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinum Valachis reuerteretur, ab ipso ornatum, & honorario munere, publico totius Poloniæ consensu binis grossis collatis, cohonestatum, commemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta nutibus renitentes approbant. Tametsi longe maximum hi uirtutis

Tarnouius.

tis præmium, ſempiternam rerum à ſe geſtarum gloriam, quæ eos nunquam deſtituet, arbitrantur. Taceo Bielſcium & Lacium Moſchos transfugas perhonorifice ab eo acceptos, & luculentis poſſeſsionibus donatos, ingenij, fidei, & ſcientiæ rei militaris ergo. Non fuit ergo, non fuit Sigiſmundus, ne in hac quidem parte reſtrictior. Aut ſi quando tandem fuit, non ſua uoluntate, ſed neceſsitate, idq; ingraueſcente maxime ætate fuit. Quoniam autem illa quoque uel potiſsima pars eſt iuſtitiæ, quæ cum cœlitibus hominum quaſi ſocietatem quandam tuetur, pietas, inquam, & religio, de hac quoq; iam tandē poſtremo loco mihi dicēdum

Pietas & religio Sig.

est. Consulto autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quędam ex se emittit, hominisq; fœlicitatem perficit, eadem nobis huius optimi regis perficiat laudationem. Absq; hac enim cæteræ uirtutes, imagines uirtutum & umbræ sunt uerius, quàm uirtutes: neq; omnino laudabiliter & beate, quamuis rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autẽ pietate fuerit, quàmq; sancte & religiose Deum optimum maximũ Sigismundus hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea, quæ hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento. Neque enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni

uita

uita gesisset, neque tantus euasisset, neque tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatę fuissent, nisi Deum propicium habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli. Omne munus bonum, & omne donum perfectũ superne descendere à patre luminum. Eum uero nemo propicium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur, & colit, omnemq; fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & Propheta: Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui cõfidunt Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum.

Regni fœlicitas ex cultu Dei.

Psal. 33.

Psal. 124.

Cum igitur Sigismundo tot illa tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curæ, suo nonnullo merito, fuisse? Vt enim non fallitur, ita neque fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidē olim locutus est: Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non commouebitur. Et quæ præcedunt: Desiderium cordis eius tribuisti ei: Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Prope est Dominus omnibus inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: Voluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniam

Psal. 20.

Psal 144

impijs

impijs quoq; nonnunquam prospere multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiam aliquando nonnulla imago uirtutis atque probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius regis ostẽdere possimus. Et ecce occurrũt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq; donarijs, & pretiosis utẽsilibus, ad splendorẽ, simul & usum cultus diuini regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem Basilicã & Rupense siue Scalcense fanũ, & quędã alia, quę nũc in mentẽ non ueniũt præteream, hoc quidẽ certe delubrũ pulcherrimum & sumptuosissimũ basilicę huic adiunctũ, seu uerius iniunctum,

Templa magnifice culta extructa et ornata

ctum, quod sepulchrum & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinne Deum colentium sacerdotũ collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uero basilicę quàm multa, & quàm ampla donaria contulit?

Sedulitas in templis.

Iam quis nescit, quàm sedulo is, dum per ætatem & morbum potuit, & quàm religiose sacris cultuíq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem? quid festorum dierum ieiuniorumq; intemeratam obseruantiam, commemorem? In quibus omittendis uix

ualetudinis

ualetudinis gratia, atq; id extremis demum aliquot annis, medicorum suasu, & Episcoporũ permissu, ne dicam hortatu, sibi indulsit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extremum usq; halitum constanter & mordicus ea retinebat. Externi hi sunt cultus ritusq;, fateor, neq; in his cardo religionis nostræ uertitur: Vera & interior pietas in mentibus & uoluntatibus nostris penitus inclusa est. Ita sane. Sed cũ ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit, & exerit, ut sic luceat, secundum authorem salutis nostrę Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera no-

Externa cultus Dei.

ſtra bona, celebrẽt & glorificent Patrem noſtrũ cœleſtem. Bona eſt em̃, ait Angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoque Chriſtus Ieſus apud Matthæũ magnopere hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uero prolixam Sigiſmundi in egenos, quorũ uictus ueſtitusq; parandi rationes uel morbus, uel ætas, uel calamitas aliqua, uel denique arctioris & addictioris Deo uitę profeſsio impediuiſſet, beneficẽtiam & liberalitatẽ perſequar? Eadem opera lucẽ hanc diurnã accenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorum turmas nõ modo templum hoc, uerum etiã uias & plateas complen

Tob. 12.

Matth. 6.

Eleemoſynę Sig.

tium

tium, & orbitatē ſuā, tam beneſico rege amiſſo, miſerabiliter deplorantiū. Illa uero eius in receptis antiquitus Dei placandi ritibus & cæremonijs, ſacroſancte retinendis ac defendendis, & in propugnādis Dei miniſtrorum commodis, prȩclara uoluntas & cōſtāntia, in iſta prȩſertim noſtri tēporis licētia, & iſto nouarū rerū, quo nūc leuiſsimi quiq; homines flagrāt, ſtudio, ſeu uerius pruritu, nōne maximū eſt ſingularis pietatis argumentū? Vidit em̄ ſapientiſsimus rex in religione noſtra nihil melius, nihil exactius hoc tēpore à quoq; inueniri poſſe, q̄ ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorūq; ſucceſſoribus ꝓximis, ſanctiſsimisq; patrū Cōciliȷs cōſtitutū, et publico

Conſtantia in fide & religione Catholica.

Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset.

Ecclesia & Doctores antiqui. Matt. 24.

Didicerat non hic, aut illic, & in angulis omnino Christū quærendum esse, neque uniuscuiusq; esse arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari, sed Ecclesiam, Ecclesiam inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiūt uetustissimi, sanctissimi, & grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus, & Augustinus, tot sæculis continuata, sacerdotum & Episcoporum successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoque sit sacræ scripturæ: nō dissensionis, uerū pacis Deus.

1. Tim. 3.

1. Cor. 14

Quo

Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret, & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinę, quasi nebulę turbine exagitatæ, circumferrentur. Eph.4.

Animaduertit etiam & illud pius princeps, omnem nouorum istorum Theologorū rationem, inuidentia, cupiditate, ambitione, & effreni quadam licentia inflammatam, uentri suo seruire, non Iesu Christo, quem dictis quidem & scriptis, ac manicis quoq; tunicarum iactarent, factis uero, ut ait idem Paulus, negarent: qui superba & uana loquentes, ut uerbis diui Petri utar, per concupiscentias inescarent homines carnis uoluptatibus, eos qui pusillum Quales sunt noui Theologi Tit.1. 2.Pet.2.

lum aufugerant, eos qui in erro-
re uerſantur, dum ipſis liberta-
tem pollicentur, ipſi ſerui corru-
ptelæ. Intelligebat etiam, ſi qui
forte abuſus in mores noſtros
uitamq; irrepſiſſent, ſi temere ꝙ
unius cuiuſuis, aut paucorum pri-
uatorum arbitrio ſubmouerentur, religionē omnem ſacroſanctam, cuiuſuis libidine exagitatā & labefactatam, uacillaturam & in periculum uenturam eſſe. Vel aliam quis proferat cauſam, cur-
nam ſanctiſsimę, & ab ipſo Chri
ſto Ieſu inſtitutæ cæremoniæ, &
religionis Chriſtianæ funda-
menta, Sacramenta inquam, &
ipſa diuinæ naturæ cum humana
in Chriſto indiſſolubilis copu-
latio, à Germanicis iſtis, quemad
modum

Noui Euangelitæ.

modum ipſi uideri uolunt, Euangelij illuſtratoribus, impudenter & impie cõuellantur. Nimirũ nuſq; conſiſtit impia & gygantea hominum audacia, ubi ſemel frenos excuſsit, & quiduis in dubiũ reuocandi mutandiq; licentiã nacta eſt. Religione em̃ & reuerentia, & ſacroſancta quadam atque inuiolabili pſuaſione religiones omnes cõtinentur. Hæc igitur cũ ita perſpecta haberet religioſiſsimus rex, ad officiũ ſuũ uel maxime pertinere exiſtimauit, ut religionẽ omnem q; cultũ diuinum, quemadmodũ à maioribus accepiſſet, in regno ſuo cõſeruaret, ſacerdotumq; incolumitatem ac dignitatẽ, quibus quaſi canibus quibuſdam ſagacibus incolumibus, neq;

Officium Catholici Regis.

neque grex Christi lacerari à lupis, neq; ab apris aut uulpeculis uinea uastari posset, tueretur. Eamq; ob rem Gedanenses ciues multitudinis temeritate quadam seductos, summa cura atq; diligentia, contempto omni periculo, quod ipsi inde non obscure imminebat, in uiam, & ad pristinam religionem reduxit.

Ritus Christianiin moriente

Iam uero illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis & suspiriis commendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciam suam omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, uerę pietatis indicia iudicant, nonne

certa

certa sunt pie & religiose exactæ uitæ testimonia? Cum igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoque, clemens, magnificus, & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorum memor, præsentium sagax indagator, futurorũ acutus coniector, & utilium publice priuatimq; diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirum, si in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq; laboribus uiuendo octogesimum secundum annum attigit, si uiribus & ualetudine præterũq; firma

Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.

Ætas 82. annorum.

fuit, si sensuū ingenijq; uigorem ad extremum pene retinuit. Non mirum, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxta ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrem duobus fratribus, mature adeptus, bellis fœlix & uictorioſus, pace multa beatus, uxoribus & liberis non infortunatus, ditionū aliquot acceſsionibus locupletior, tam bene, tam quiete, tam fœliciter, tantoq; bonorum omnium fauore uno & quadraginta annis id adminiſtra uit, & florētius multo, q̄ acceperat, non degeneri, uti cōfidimus, filio reliquit. Non mirum deniq;, si ſempiternum optimi & fortunati Principis, & patris patriæ

trię nomen atq; gloriam, niſi me uanum fallit auguriū, apud longam poſteritatem celebris inclytuſq; rex retinebit: quippe, qui ſuperiores omnes principes & reges noſtros non modico interuallo poſt ſe reliquiſſet. Nam quæ in ſingulis illis ſingula laudabilia fuerūt, ea hic unus omnia complexus eſt. Pater patriæ Sig.

Boleslai Chrobri, ut ab hoc potiſsimum ordiar, ſolertiam & magnificentiam: Cazimiri monachi pacis & inſtaurandæ patriæ, ſuperiorum temporum iniuria afflictæ, ſtudium: Vladiſlai eius filij manſuetudinem, Boleslai Criuouſti uictorias, Criſpi prouidentiam, Mieciſlai ſenis grauitatem, Cazimiri Poloniæ Reges.

horum duorū fratris iuſtitiam, Leſci Albi excelſum animū, Boleslai pudici religionem ac temperantiam, Leſci nigri moderationem animi, Vladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduerſis patientiam : Cazimiri magni, in ornando & muniendo regno ſtudium atq; diligentiam: Iagellonis aui, ſi non in propagando, certe in amplificādo cultu diuino, pietatem, laborē, & munificentiam : Vladislai patrui magnanimitatē & clementiam : Cazimiri patris facilitatē, & offenſarum perbreuem memoriam : Denique Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omniū illorum

illorũ uirtutes solus Sigismundus non modo æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis digne & pro meritis eum laudare possit. Sed iam ipsum ex augusto illo Mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quam iuste, quamq; moderate, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio conjunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta fœlicitate regnũ hoc auxerim, ornauerim, & cumulauerim, uos ipsi probe nostis, aut si qui per ætatẽ intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris,

Sig. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati uel ætati meæ condonetis: quam uero mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis, referatis, morte mea pupillis. Filiũ hunc meum unicum, quem ipsi uobis regem, mihi successorem, me uolente & postulante, iam pridem designastis, eodem quo me, aut maiore etiam, si potestis, studio prosequamini, consilijs adiuuetis, consentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum suam rem agunt, uestrã agere uideri uolunt, & tamen aliud

Pathica filij commendatio.

alibi

alibi præ se ferunt, utrinque ut gratiam ineant, & opes potentiamq; suam augeant & stabiliant. Cernitis qualia nunc sint tempora, quousque domi progressa sit multorum audacia, quanta huic regno & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Mature uobis prouidendum est, ne nõ modo imperium uestrum & Respub. uerum etiam libertas & uita uestra uestrorumq; in extremũ discrimen ueniat, Id uero ita demum recte prouidebitis, si sublatis omnino quorundam factionibus, dissidijs, & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicem, erga regem uero uestrum studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet,

mihi credite, ut qui nũc formidolosi nõnullis uidemini, formidabiles uicinis uestris hostibusq; sitis. Ad te uero, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo aũt habitu illoq; uigore, hęc tu Sigismunde Augustę patrẽ tecũ loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrumq; traderet. Nihil est q; te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, ꝓpter mortẽ meam tantopere excrucies. Mihi quidem ego meo tempore, annorũ, uitæ, gloriæq; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorẽ uitã regnũq; melius migraui. Vt aũt uestro quoq; & horũ omnium tempore id factũ esse uideatur, secundum Deum in te, fili, maxime sitũ est.

Verba Sig. ad filium.

Tibi

Tibi mi fili deinceps & mater & sorores, & uero Resp. maxime curæ esse debebunt. In te spes oēs omniū, quas frustrari te æquum non est, sitæ sunt. Nonnihil quidem nobis debet Polonia, quemadmodum audisti: sed nos illi multo plus. Quippe quę nos sibi maiores'q; nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, atq; etiā potētioribus fortasse, reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequio'q; coluit. Te, quemadmodum ipse nosti, puerulū etiamtū, regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem atq; dignitatē, uicissim te uoluntatē tuam, studia, & conatus omnes adiungere in primis æquū est. Id uero ita demū recte

Aurea pij patris monita.

facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uero non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq; præbebis: si nullius ius & innocentiam neq; gratia, neque odio cuiusquam opprimi sines, & in iudicijs exercendis non cuius cognatus, necessarius, aut cliens quisq; sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: Si tenuiores a'ui & iniurijs potentiorum uindicabis: Si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: Si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio Senatus quicq; statues: Cum iuuenibus uero & iuuenili ardore præditis, cõsilia non temere communicabis: Si assentatorihus au-

res

res non accõmodabis. Blandum enim est malum, sed pestilens in primis regnis atq; regibus, assentatio: Si dissensiones ordinũ, & simultates procerũ inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: Si denicq; pietatẽ atq; religionem sanctissimam sedulo & ex animo coles, neq; ab institutis maiorũ, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gẽtes recepto, & ad nostra usq; tempora transmisso retẽtoq; cultu Dei opt. max. uenerandisq; cæremoniis atque dogmatibus te cuiusq; uel insidiosis blanditiis, assentationibus, & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harũ rerũ omniũ exẽpla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria

Non

Non ignoras fili, quo succeſſu, qua fœlicitate, quantaq; gloria nos tam diu regnauimus: Id nos totũ Deo opt. max. quem ſedulo ritéq; coluimus, acceptum referimus. Exiſtimare aũt debes, neq; regnum, neq; quicq̃ omnino ſanctum & inuiolabile eſſe poſſe, ubi religio labefactatur. His tibi uijs fili ſuauiſsime ad laudem, ad beneuolentiam hominũ, ad ſalutem tranquillitatemq; ditionũ tuarũ, deniq; ad decus & immortalitatem graſſandum eſt. Hac certus eſt, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus: Hęc tecum Sigiſmunde Auguſte pater: Illa rex ueſter uobiſcum uiri Poloni. Reliquum eſt, utriq; ut ſanctiſsimis & ſaluberrimis monitis eius

Seruãda religio antiqua.

obtem-

167

obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita, assidua pietate & grata memoria semper prosequamini: omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorũ saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

ERRATA.

Folio 19. a. linea 3. Legnicienſi. Fol. 39 b. lin. vlt. clementia. Fol. 47 a. lin. 7. aliud. Fol. 70. a. lin. 18 dubiè. Fol. 79 b. lin. 13. certè. Fol. 82. a. lin. 10. vobis. Fol 91. b. lin. 15. hoc. Fol. 94 a. lin. 10 ſuſtinere. Fol. 124. b. lin. 8. Arragoniæ.

MOGVNTIAE DE-
nuo impreſsit Franciſcus Behem Ty-
pographus, In laudem & perpe-
tuam memoriam Opt. Re-
gis, & in exemplum
cunctis Principi-
bus & po-
ſteris.

BIBLIOTH. UNIV.
JAGELLONICAE